

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

ORTADOĞU'DA İŞSİZLİK SORUNU: MISIR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

BÜLENT KÖSE

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

ORTADOĞU'DA İŞSİZLİK SORUNU: MISIR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

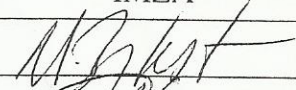


BÜLENT KÖSE

Danışman: YARD. DOÇ. DR. İBRAHİM MURAT BOZKURT

İstanbul, 2012

TEZ ONAYI

Enstitümüzün, Ortadoğu İktisadı Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506209005 no. lu Bülent KÖSE' nin hazırladığı "Ortadoğu' da İşsizlik Sorunu: Mısır Örneği" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 15. maddesi uyarınca 21.11.2012.. tarihinde saat 13:30.'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezininkabulü.....' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yard. Doç. Dr. İ. Murat BOZKURT	kabul	
Doç. Dr. Hamdi GENÇ	kabul	
Doç. Dr. Hamza AKENGİN	Kabul	

ÖNSÖZ

İşsizlik, günümüz ekonomilerinin baş etmekte zorlandığı en önemli konulardan biridir. İnsanların yaşam kalitelerini belirleyen en mühim unsurların başında sahip oldukları işleri gelir. Eğer insan iyi ya da kötü bir işe sahip değilse ve başkaca bir geliri de yoksa hayat ona zindan olur.

Ortadoğu, bir iki ülkeyi istisna sayarsak, yüksek işsizliğin hakim olduğu bir coğrafyadır. Mevcut iktidarların işsizliği önlemede başarısız olduğu bu ülkelerdeki insanların ne yazık ki yaşam standartları oldukça kötüdür. İşsizliği azaltmak için yeterli çalışmaların yapılmadığı da bir diğer üzücü gerçektir.

Bu çalışmamızda; genel olarak Ortadoğu'da ve özellikle de Mısır'da yaşanan işsizliği analiz etmeye ve ortaya çıkan tablodan kendimizce bir bakış açısı oluşturmaya çalıştık.

Bu çalışmamda bana büyük katkıları olan ve yol gösteren değerli hocalarım Yard. Doç. Dr. İbrahim Murat BOZKURT'a ve Yard. Doç. Dr. Hamdi GENÇ'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

Ortadoğu'nun petrol ve doğalgaz zengini birkaç ülkesini ayrı tutarsak, geri kalan tüm ülkelerinde yüksek işsizlik oranları söz konusudur. Uzun yıllardan beri yüksek işsizlik oranları ile boğuşan Ortadoğu ülkelerinin yakın bir gelecekte de işsizlik oranlarını düşürmeleri pek mümkün görünmemektedir.

Ortadoğu ülkelerindeki işsizliğin ortak özellikleri olarak; hızlı nüfus artışına bağlı olarak genç işsizliğin yüksek olması, işgücünün vasıf ve becerisinin düşük olması, işgücüne katılım oranlarının düşük olması, kadın istihdamının düşük olması, emek piyasalarını düzenleyen kurumların ve mevzuatın azlığı, kamu kesiminde yoğun işgücü istihdamı, küresel piyasalara entegre olunamaması nedeniyle emek yoğun işlerde ihracat artışı sağlanamaması vb. sayılabilir.

Mısır, Ortadoğu ülkeleri içinde işsizliğin yüksek olduğu bir devlettir. Ortadoğu ülkelerinin genelinde görülen işsizliğin temel özellikleri Mısır'da da mevcuttur.

ABSTRACT

If we set aside a few oil and gas-rich countries in the Middle East, there are high unemployment rates in the rest of the countries. Middle Eastern countries have long been plagued with high unemployment rates for many years and in the near future the decreasing of unemployment rates are not seen possible.

Common characteristics of unemployment in the Middle East countries can be given as follows; youth unemployment is high due to rapid population growth, lower labor force qualifications and skills, lower labor force participation rates, lower female employment, the scarcity of labor markets and legislation of governing institutions, public sector employment in labor-intensive, no increase in export of labour intensive works due to lack of integration into the market.

Among Middle Eastern countries, Egypt is a state where the unemployment rate is high. Key features of unemployment seen in Egypt are also available in the rest of Middle Eastern countries.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Önsöz.....	i
Özet.....	ii
Tablo Listesi.....	vi
Şekil Listesi.....	viii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

1.1. İSTİHDAM.....	4
1.1.1. İSTİHDAM.....	4
1.1.2. İSTİHDAM HACMİ.....	6
1.1.3. İSTİHDAM SEVİYESİ VE İŞGÜCÜNE ORANI.....	6
1.1.4. İSTİHDAMDA DENGE MESELESİ.....	8
1.1.4.1. Tam İstihdam.....	8
1.1.4.2. Eksik İstihdam.....	10
1.1.4.3. Aşırı İstihdam.....	10
1.2. İŞSİZLİK.....	12
1.2.1. İŞSİZLİK.....	12
1.2.2. İŞSİZLİĞİN TÜRLERİ.....	14
1.2.2.1. Açık İşsizlik.....	14
1.2.2.2. Gizli İşsizlik.....	14
1.2.2.3. Yapısal İşsizlik.....	15
1.2.2.4. Arızı (Friksiyonel) İşsizlik.....	17
1.2.2.5. Çevrimsel İşsizliği.....	18
1.2.2.6. Gerçek Ücret İşsizliği.....	18
1.2.2.7. Teknolojik İşsizlik.....	19
1.2.2.8. Konjonktürel İşsizlik.....	19
1.2.2.9. Mevsimsel İşsizlik.....	20

1.2.2.10. İradi İşsizlik.....	21
1.2.2.11. Gayri İradi İşsizlik.....	21
1.2.2.12. Doğal İşsizlik.....	22
1.2.2.13. Sürekli Durgunluk İşsizliği.....	24
1.2.3. İŞSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ.....	24
1.2.4. İŞSİZLİĞİN MALİYETİ.....	26

II. BÖLÜM

ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İŞSİZLİK

2.1. ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İŞSİZLİK SORUNU.....	28
2.1.1. SUUDİ ARABİSTAN.....	28
2.1.2. MİSİR.....	34
2.1.3. İRAK.....	37
2.1.4. İRAN.....	43
2.1.5. SURİYE.....	46
2.1.6. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ.....	50
2.1.7. KUVEYT.....	54
2.1.8. TÜRKİYE.....	57
2.1.9. YEMEN.....	65
2.2. ORTADOĞU ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE ORTAK	
ÖZELLİKLERİ.....	69
2.2.1. İŞSİZLİĞİN; NÜFUS, KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR VE ENERJİ	
KAYNAKLARI BAĞLAMINDA ANALİZİ.....	69
2.2.1.1. İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması.....	70
2.2.1.2. Nüfuslarının Karşılaştırılması.....	72
2.2.1.3. Kişi Başına Düşen Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	73
2.2.1.4. Enerji Kaynaklarının Karşılaştırılması.....	75
2.2.1.5. Nüfus, Kişi Başına Düşen Gelir ve Enerji Kaynakları Bağlamında	
İşsizlik Analizi.....	77
2.2.2. ORTADOĞU ÜLKELERİNDEKİ İŞSİZLİĞİN ORTAK	
ÖZELLİKLERİ.....	80

III. BÖLÜM

MISIR'DA İŞSİZLİK SORUNU

3.1. MISIR'DA İSTİHDAM VE İŞSİZLİK SORUNU VE İŞSİZLİĞİN SOSYO-EKONOMİK SONUÇLARI.....	82
3.1.1. GENEL BİLGİLER.....	82
3.1.2. EKONOMİK YAPI.....	83
3.1.2.1. Tarım.....	86
3.1.2.2. Sanayi.....	86
3.1.2.3. Turizm.....	87
3.1.2.4. Enerji.....	87
3.1.3. İSTİHDAM.....	88
3.1.4. İŞSİZLİK.....	95
3.1.4.1. Genel Olarak İşsizlik.....	95
3.1.4.2. Cinsiyete Göre İşsizlik.....	97
3.1.4.3. Yaş Durumuna Göre İşsizlik.....	99
3.1.4.4. Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik.....	100
3.1.4.5. Meslek Durumuna Göre İşsizlik.....	102
3.1.4.6. Genel Değerlendirme.....	104
3.1.4.7. Mısır'daki İşsizliğin, Dünyadaki İşsizlikle Karşılaştırılması.....	106
3.1.5. SON DÖNEM SOSYO-EKONOMİK DURUM.....	107
SONUÇ.....	116
ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA.....	119

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Suudi Arabistan'ın İşsizlik Oranları.....	31
Tablo 2: Suudi Arabistan'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	32
Tablo 3: Suudi Arabistan'ın Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları.....	33
Tablo 4: Mısır'ın İşsizlik Oranları.....	35
Tablo 5: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	36
Tablo 6: Irak'ın İşsizlik Oranları.....	42
Tablo 7: İran'ın İşsizlik Oranları.....	45
Tablo 8: İran'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları.....	45
Tablo 9: Suriye'nin İşsizlik Oranları.....	49
Tablo 10: Birleşik Arap Emirlikleri'nin İşsizlik Oranları.....	52
Tablo 11: Birleşik Arap Emirlikleri'nin Yaş ve Kadın - Erkek İşsizlik Oranları.....	53
Tablo 12: Kuveyt'in İşsizlik Oranları.....	56
Tablo 13: Türkiye'nin İşsizlik Oranları.....	58
Tablo 14: Türkiye'nin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	59
Tablo 15: Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarı.....	59
Tablo 16: Türkiye'de Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik Miktarı.....	61
Tablo 17: Türkiye'nin Meslek Durumuna Göre İşsizlik Miktarı	62
Tablo 18: Yemen'in İşsizlik Oranları.....	67
Tablo 19: Yemen'in Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları.....	68
Tablo 20: Ortadoğu Ülkelerinin İşsizlik Oranları.....	70
Tablo 21: Ortadoğu Ülkelerinin Nüfusu.....	72
Tablo 22: Ortadoğu Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gelir.....	73
Tablo 23: Ortadoğu Ülkelerinin Petrol Rezervleri.....	75
Tablo 24: Ortadoğu Ülkelerinin Doğalgaz Rezervleri.....	76
Tablo 25: Mısır'ın Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Nüfus Aktiflik Oranları (2008)....	90
Tablo 26: Mısır'ın İşgücü Rakamları.....	91
Tablo 27: Mısır'ın Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı.....	92
Tablo 28: Mısır'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Rakamları.....	92
Tablo 29: Mısır'ın Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı (2007).....	94
Tablo 30: Mısır'ın İşsizlik Oranları.....	96

Tablo 31: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	98
Tablo 32: Mısır'ın Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarları.....	99
Tablo 33: Mısır'da Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik Miktarı.....	101
Tablo 34: Mısır'ın Meslek Durumuna Göre İşsizlik Miktarı.....	103
Tablo 35: Dünyadaki İşsizlik Oranları.....	106

ŞEKİL LİSTESİ

Grafik 1: Suudi Arabistan'ın İşsizlik Oranları.....	31
Grafik 2: Suudi Arabistan'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	32
Grafik 3: Mısır'ın İşsizlik Oranları.....	36
Grafik 4: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	36
Grafik 5: Irak'ın İşsizlik Oranları.....	42
Grafik 6: İran'ın İşsizlik Oranları.....	45
Grafik 7: İran'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	45
Grafik 8: Suriye'nin İşsizlik Oranları.....	49
Grafik 9: Birleşik Arap Emirlikleri'nin İşsizlik Oranları.....	53
Grafik 10: Kuveyt'in İşsizlik Oranları.....	56
Grafik 11: Türkiye'nin İşsizlik Oranları.....	58
Grafik 12: Türkiye'nin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	59
Grafik 13: Türkiye'de İşsizliğin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	60
Grafik 14: Türkiye'de İşsizliğin Ekonomik Aktiviteye Göre Dağılımı.....	61
Grafik 15: Türkiye'de İşsizliğin Meslek Durumuna Göre Dağılımı.....	62
Grafik 16: Yemen'in İşsizlik Oranları.....	67
Grafik 17: Yemen'in Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	68
Grafik 18: Ortadoğu Ülkelerinin İşsizlik Oranları.....	70
Grafik 19: Ortadoğu Ülkelerinin Nüfusu.....	72
Grafik 20: Ortadoğu Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gelir.....	74
Grafik 21: Ortadoğu Ülkelerinin Petrol Rezervleri.....	75
Grafik 22: Ortadoğu Ülkelerinin Doğalgaz Rezervleri.....	77
Grafik 23: Mısır'ın Genel İşgücü Seviyesi.....	91
Grafik 24: Mısır'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Oranları.....	93
Grafik 25: Mısır'ın Sektörel İşgücü Dağılımı.....	95
Grafik 26: Mısır'ın İşsizlik Oranları.....	96
Grafik 27: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	98
Grafik 28: Mısır'da İşsizliğin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	99
Grafik 29: Mısır'da İşsizliğin Ekonomik Aktiviteye Göre Dağılımı.....	101
Grafik 30: Mısır'da İşsizliğin Meslek Durumuna Göre Dağılımı.....	103

Grafik 31: Dünyadaki İşsizlik Oranları.....	106
---	-----

GİRİŞ

İşsizlik, tüm ülkelerin ortak sorunudur. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri hangi seviyede olursa olsun, işsizlik olgusundan az ya da çok etkilenmektedirler. İşsizlik, gelişmiş ülkelerde, kontrol edilebilir oranlarda ve ülkenin sosyo – ekonomik dengesini bozmayacak miktarlarda iken, çoğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede ise, kontrol edilebilir oranların üzerinde ve ülkenin sosyo – ekonomik dengelerini bozacak miktarlardadır. İşsizlik miktarı hangi seviyede olursa olsun, üstesinden mutlaka gelmesi gereken en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir.

Ortadoğu, eski zamanlardan bu güne, çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Geçmişten günümüze birçok devletin kurulup yıkıldığı bu topraklarda, bazen çok güçlü ekonomik ve siyasal sistemler kurulurken, bazen de çok zayıfları hayat bulmuştur. Bugün Ortadoğu'da var olan devletler ise, ne yazık ki siyasal ve ekonomik açıdan zayıf ülkelerdir. İktisaden ve siyaseten sağlıklı yapılar kuramamış bu devletler, vatandaşları için gerekli refah ortamını oluşturamamış ve huzurlu bir yaşam sağlayamamışlardır. Çoğunun ekonomisi bozuk bu ülkelerin, sadece birkaç tanesi zengindir. Ancak onların zenginliği de kendi çabalarından olmayıp, petrol ve doğalgaz rezervlerinin çokluğundan kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme, 20. yüzyılda tüm dünyaya yayılma göstermiş, 21. yüzyılda ise nüfuz alanını genişleterek, gücünü daha da arttırmıştır. İyi ya da kötü birçok eleştiriyi özünde barındıran ve tüm dünyanın üzerinde düşünüp tartıştığı bir olgu olan küreselleşme; sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. her alanda varlığını en belirgin şekilde hissettirmektedir. Ortadoğu ülkeleri, genel itibariyle küresel ekonomiye kendilerini entegre edememişlerdir. Küreselleşen dünyada etken bir aktör olarak yerini alamayan Ortadoğu ülkeleri, doğal olarak iktisadi yapılarını da sağlıklı bir şekilde geliştirememişler, emek yoğun işlerde ihracat artışına gidememişler, dolayısıyla da işsizliği azaltıcı yönde ilerleme kaydedememişlerdir. Bazı Ortadoğu ülkeleri, son dönemlerde, ekonomilerinde kaydettikleri hızlı gelişmeler neticesinde, küresel ekonomiye entegre olma yolunda önemli adımlar atmışlar ve ilerleme göstermişlerdir.

Ortadoğu ülkelerindeki ekonomik yapının bozukluğu, tabii olarak yüksek işsizlik oranlarını da beraberinde getirmiştir. Kronikleşmiş işsizlik sorunu, uzun yıllardır Ortadoğu ülkelerinin gündemini meşgul etmektedir. Ortadoğu genelindeki kalabalık nüfuslu ülkelerin hepsinde, yüksek işsizlik oranları görülmektedir. Sadece az nüfuslu birkaç ülkede işsizlik oranı düşüktür.

Hızlı nüfus artışı, genç nüfusun çokluğu, gençler ve eğitim almış kişilerin işsizlik oranlarının daha yüksek oluşu, işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü, emeğin vasıf gücünün yetersizliği, emek piyasalarını düzenleyen kurumların eksikliği, kadın istihdamının azlığı, vasıflı çalışanların yoğun olarak devlet işlerinde çalışmaları, işgücü arzı ve talebi arasındaki planlamanın yapılmamış olması ve benzeri özellikler, Ortadoğu'daki işsizlik tablosunun genel çizgilerini ortaya koymaktadır.

Ülkeler bir tarafa bırakılıp, işsizlikten etkilenen insanlar ele alındığında; Ortadoğu topraklarında yaşayan insanların neredeyse tamamına yakınının, işsizlik sorunundan etkilendiği söylenebilir. Yoğun olarak hissedilen işsizlik, insanların yaşam kalitesini düşürmektedir.

Bu çalışmada, Ortadoğu ülkelerinde ve özellikle de Mısır'da, istihdam ve işsizlik sorunu ele alınarak, bunun sosyal ve ekonomik sonuçlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma, 1990'lı yılların sonrasındaki yaklaşık yirmi yıllık bir süreci kapsamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; öncelikle istihdam kavramı tanımlanarak, istihdam türleri incelenmektedir. Sonrasında işsizlik kavramı tanımlanıp, işsizliğin türleri tek tek anlatılmaktadır. Son olarak, işsizlikle mücadelede ekonomi politikaları üzerinde durularak, konu teorik olarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

İkinci bölümde; Ortadoğu ülkelerinde işsizlik sorunu ele alınarak, seçilmiş bazı Ortadoğu ülkelerindeki işsizlik incelenmektedir. İşsizliğin, nüfus, kişi başına düşen gelir ve enerji kaynakları bağlamında analizi yapılmaktadır. Son olarak, Ortadoğu ülkelerindeki işsizliğin ortak özellikleri ortaya konulmaktadır.

Üçüncü bölümde ise; Mısır'da işsizlik sorunu ele alınmaktadır. Öncelikle Mısır hakkında genel bilgiler verilir, sonrasında Mısır ekonomisine kısaca değinilmektedir. Mısır'ın istihdam yapısı gözden geçirilmektedir. İşsizlik, ayrıntılı olarak ele alınarak, cinsiyet, yaş, ekonomik aktivite ve meslek durumuna göre işsizlik oranları incelenmektedir. Son olarak, işsizliğin sosyo – ekonomik sonuçları üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise; elde edilen tüm bilgi ve verilerden yola çıkılarak, Ortadoğu'da ve özellikle de Mısır'da yaşanan işsizlik olgusuna genel bir bakış açısı getirilmeğe çalışılmaktadır.

I. BÖLÜM

İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

1.1. İSTİHDAM

1.1.1. İSTİHDAM

İstihdam, “üretim faktörleri olan emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynakların optimal kullanılarak üretim sürecine katılmasını” ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi istihdam kavramının kapsama alanı çok geniştir. Bu tanıma, istihdamın geniş anlamda tanımı denilebilir. Dar anlamda bir tanımlama yapmak gerekirse, her bir üretim faktörünün, ayrı ayrı optimal kullanılarak üretim sürecine katılmasından bahsedilebilir. Bu, istihdam kavramının hangi amaçla kullandığıyla ilgili bir durumdur. Bu çalışmaya göre istihdam, dar anlamı ile emeğin optimal kullanılarak üretim sürecine katılmasıdır.

Emek ise, “insanların insani ihtiyaçlarını karşılayacak iktisadi mal ve hizmetlerin üretiminde ücret karşılığında emeğiyle yer alması” şeklinde tanımlanmaktadır. Emek, bir başka tanımlamayla; “insanların veya iş görenlerin bir iş ortaya koydukları bedensel ve düşünsel (zihinsel) çabalarıdır” Dar anlamdaki istihdam tanımlaması, bir iktisatçı olarak yapılan tanımlamadır. İktisatçı, kaynak – kullanım dengesi ile hareket etmek zorunda olduğu için, bu anlayış çerçevesinde bir tanımlama yapmasının doğru olacağı kabul edilmektedir.

Çalışma ekonomisi açısından bakıldığında ise istihdam tanımlaması, bireye özgü nitelik kazanmaktadır. İstihdam, belirli bir dönemde işi olanlar, yani işe sahip olanlar şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre istihdam iki gruptan oluşmaktadır. “Maaş ve ücret ile çalışanlar” ve “bağımsız çalışanlar” şeklindedir.¹ Görüldüğü gibi burada da kullanım amacına göre dar anlamda istihdam tanımlaması yapılmıştır.

¹ Mete Törüner ve Kuvvet Lordoğlu, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Beta Yayınları, 1991, s. 25

İstihdam ve çalışma kavramları, birbirinden farklı kavramlardır. İstihdam, belli bir bedel karşılığı piyasa ile olan ilişkiyi tanımlayan spesifik bir kavram iken, çalışma daha genel bir kavramdır. Kişi çalıştığı halde bir bedel almayabilir ve bu da istihdam şeklinde algılanmaz. Örneğin, öğrencinin tez yazması bir çalışma faaliyetiyken, parasal karşılığı olmadığı için istihdam sayılmayacaktır.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), istihdam edilenleri iş başında olanlar ve iş başında olmayanlar şeklinde iki gruba ayırmaktadır.

1. İş başında olanlar: Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane, hapisane, kışla ya da orduvinde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

2. İş başında olmayanlar: İşi ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına çalışanlar ve işverenler istihdamda kabul edilmektedir.

Ücretli ve maaşlı çalışan ve çeşitli nedenlerle referans döneminde (hesaplama yapıldığı dönemde) işlerinin başında bulunmayan fertler; ancak 3 ay içinde işlerinin başına geri döneceklerse veya işten uzak kaldıkları süre zarfında maaş veya ücretlerinin en az % 50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorlarsa istihdamda kabul edilmektedir. Bununla birlikte referans haftası (hesaplama yapıldığı dönem) içinde 1 saat bile çalışmamış olan ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler istihdamda kabul edilmemektedir. Bir iş ya da meslekle bilgi veya beceri kazanmak amacıyla belirli bir menfaat (aynı ya da nakdi gelir, sosyal güvence, yol parası, cep harçlığı vb.) karşılığında çalışan çıraklar ve stajyer öğrenciler de istihdam halinde olanlar kapsamına dahil edilmektedir. Görüldüğü gibi istihdama yüklenen anlam, daha doğrusu dar anlamdaki istihdama yüklenen anlam, çalışılan disipline göre farklı yorumlanabilmektedir.

1.1.2. İSTİHDAM HACMİ

İş gücü piyasası, dinamik bir yapıya sahiptir. Keza iş gücü de dinamik yapıdır. Şöyle ki; kurumsal olmayan sivil nüfusun kapsadığı çalışanlar, işsizler ve işgücünde olmayanlar arasında sürekli bir hareket vardır. “İş gücünde olmayanların bir kısmı iş gücüne yeni katılırken, yeni katılımcılar, ya iş bularak çalışan konumuna veya iş

bulamayarak işsiz konuma gelirler. Buna karşılık bir kısmı emekli olarak işgücünde olmayanlar konumuna, bir kısmı işlerinden çıkarılarak veya ayrılarak işsiz konumuna gelirler. İşsizlerin bir kısmı ise iş bularak çalışan konumuna ve bir kısmı iş bulmaktan ümidini keserek iş gücünde olmayanlar konumuna gelirler”.²

Kurumsal olmayan sivil nüfustaki çalışanlar ile işsizlerin toplamı, ülkenin toplam işgücünü oluşturmaktadır. Çalışanlar ve işsizlerin tamamı veya bir kısmı, dinamik yapı içerisinde işsizlerin iş bulma şeklinde, çalışanların da işsiz olması şeklindeki gelecekte gelir sağlama veya sağlayamama durumu olacaktır. Çalışanların çalışmalarına devam ettiği varsayımıyla hareket edersek, piyasaya yeni giren işsizlerle birlikte, piyasada oluşan istihdam toplamı, “istihdam hacmi” diye nitelendirilir.³ Farklı bir tanımlama yapılırsa; işgücünün (çalışanlar + işsizler) belirli bir dönem içerisinde doldurduğu çalışma saatleri, toplam ekonominin o devre zarfındaki istihdam hacmini belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere; “istihdam hacmi” kavramı, bir ülke ekonomisi veya bir sektör veya bir bölgenin veya bir fabrikanın kendisini ifade eden bir kavram niteliği taşır. Şöyle ki; bir fabrika üzerinde örnek vermek gerekirse, fabrikanın bir yıl içerisinde, toplam iş gücünden kaç kişiye iş vererek ve toplam kaç saatlik çalışma imkanı oluşturabileceğini ifade eder.

1.1.3. İSTİHDAM SEVİYESİ VE İŞGÜCÜNE ORANI

İstihdam seviyesi, “işgücü piyasasında emek arz eden ve makul istihdam şartları içinde çalışanların toplamıdır”. İşgücünü, çalışanlar ile işsizlerin (çalışma çağındaki iş arayanlar) oluşturmaktadır. İşte buradaki çalışanların toplamı, toplam istihdam seviyesini göstermektedir. Buradan işgücü seviyesinin ne olduğunu da anlamak mümkündür. İşgücü piyasasında çalışanlar ile işsizlerin toplamına “işgücü seviyesi” denmektedir. İşgücü seviyesi ile istihdam seviyesi arasındaki fark, “işsiz miktarını” vermektedir. İstihdam edilenlerin sayısının iş gücüne oranı “istihdam oranını”, işsiz miktarının da iş gücüne oranı ise “işsizlik oranını” göstermektedir.

Diğer önemli kavramlar arasında “işgücüne katılma oranı” ve “bağımlılık oranı” bulunmaktadır. İşgücünün toplam nüfusa ve işgücünün çalışma çağındaki nüfusa oranı

² Erdal Ünsal, **Makro İktisat**, 7. Basım, Ankara: İmaj Yayınları, 2007, s. 88

³ Ünsal, s. 89

olarak iki türlü tanımlanır. Bir ülke nüfusunun tamamı tüketicidir, ancak çalışma çağındakiler hem tüketici hem de üreticidirler.⁴ Üretim – tüketim dengesini sağlamak için üretime katılanların, kendileriyle birlikte katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunmaları gerekir. Bunun ölçüsü “bağımlılık oranıdır”. Bağımlılık oranı, “çalışma çağındaki kişilere bağımlı olan nüfusun kaba bir ölçüsüdür”.⁵ TUİK’in yaptığı tanımlama ise, “0 – 14 ve 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun, 15 – 64 yaş grubundaki nüfusa oranının yüzde olarak ifadesidir”. Bağımlılık Oranı = $[(A+B)/C] \times 100$ formülü ile hesaplanmaktadır. (A: 1 – 14 yaş nüfusu, B: 65 ve daha yukarı yaş nüfusu, C: 15 – 64 yaş nüfusu)⁶

Bağımlılık oranı, 15 – 64 yaş dışında kalan nüfusun toplam nüfus içindeki payı olarak alınmaktadır. 15 – 64 yaş grubunun, çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın, bağımsız olacağı varsayımı yapılmaktadır. Bu varsayımın geçerliliği ise tartışmalı bir konudur. Bağımlılık oranı kimi zaman da toplam nüfustan istihdam edilenlerin çıkarılması ve kalanın istihdam edilen kişi sayısına bölünmesi olarak da tanımlanmaktadır. Daha gerçekçi olan da bu tanımlamadır. Bunlardan birincisine “yaşa dayalı bağımlılık” ikincisine de “ekonomik bağımlılık” denilmektedir.⁷

Üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünü, tamamen üretime katabilmek için istihdam seviyesini, işgücü seviyesine yaklaştırmak gayesi güdülmektedir. Bu hedef, istihdamda denge meselesine, tam istihdama yaklaşma meselesine uzanmaktadır.

1.1.4. İSTİHDAMDA DENGE MESELESİ

Ülke ekonomilerinin tam istihdama yaklaşma istek ve arzusu, bu mesele ile mücadele edilmesi gerektiğini çağrıştırmaktadır. Bu denge meselesi, tam istihdam, eksik istihdam ve aşırı istihdam terimleriyle ifade edilmektedir. İktisat biliminde istihdam teorisi ile bağlantılı olan “tam istihdam”, “eksik istihdam”, “aşırı istihdam” kavramları, milli ekonomideki emek gücünün yani iş gücünün çalışma koşullarını

⁴ Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 22.Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2009, s.488

⁵ ÇSGB, http://www.calisma.org/index.php?option=com_content&task=category§ionid=8&id=55&Itemid, (10 Mayıs 2010)

⁶ TUİK, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?mthtmlcss&report=Metarp4.rdf&p_degisken=1746, (10 Mayıs 2010)

⁷ Kepenek ve Yentürk, s. 488

belirtmek için kullanılır.⁸ Bu kavramların incelenmesi, emekten başka diğer üretim faktörlerinin kullanımıyla yakından ilgili olmalarından ve istihdam kavramının geniş anlamını oluşturmalarından kaynaklanmaktadır.⁹

1.1.4.1. Tam İstihdam

Tam istihdam kavramını açıklarken, yine bu kavramın dar ve geniş anlamının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Geniş anlamdaki tam istihdamı, bir ekonomide veya bir bölgede tüm üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynak, girişimci) üretim sürecine aynı zaman dilimi içerisinde katılması olarak ifade etmek mümkündür.

Dar anlamdaki tam istihdam ise, üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün, bir ekonomide veya bir bölgede, belirli bir zaman dilimi içerisinde, üretim sürecine katılmasını ifade eder. Ancak bu üretim süreci, hiçbir emek arzının açıkta kalmayacak derecedeki katılımıdır. Daha farklı bir ifade ile işgücünün istihdam hacmine eşit olduğu ekonomik durumdur. Makro düzeyde ise toplam işgücü talebinin toplam işgücü arzına eşit olduğu ekonomik durumdur. Daha basit bir anlatımla ise, bir ülke içerisinde veya bir bölgede, belirli bir zaman dilimi içerisinde, çalışmak isteyen herkesin makul ücret düzeyinden iş bulabildiği, üretim faaliyetlerine katılabildiği durumdur.

Tam istihdam kavramının ne ifade ettiği ile ilgili daha birçok tanımlama yapılabilir. Örneğin; “Bir ekonomide, geçerli olan cari ücret seviyesinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam seviyesidir”.¹⁰ Başka bir tanımlama ile “işgücünün istihdam hacmine eşit olduğu ekonomik durum”, “makro düzeyde toplam işgücü talebinin toplam işgücü arzına eşit olduğu ekonomik durum” ve “çalışma arzı ve yeteneğinde olan kimselerin topluca üretime katılabildikleri ekonomik durum” olarak, çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür.¹¹ Bu tanımlamalardan şu sonuç çıkarılabilir: Eğer ki bir ülkede veya bir bölgede, belirli bir zaman diliminde, tam istihdam var ise işsiz kimse yoktur.

⁸ Aydın Türkbâl, **İktisada Giriş**, 2. Basım İstanbul: Aktif Kitapevi, 2005, s. 382

⁹ Halil Dirimtekin, **Makro İktisat**, İstanbul: Bizim Kitapevi, 1981, s. 199

¹⁰ Tezer Öcal, **Makro İktisat**, İstanbul: İkinci Sayfa -Arıkan Yayınları, 2007, s. 8

¹¹ Cafer Unay, **Makro Ekonomi**, Bursa: Vipaş A.Ş Yayınları, 2001, s. 345

Tam istihdama ulaşmış bir ekonomide, bütün üretim faktörleri üretime katılmıştır. Diğer bir önemli unsur ise, üretim faktörlerinin her biri, en verimli olabileceği ve üretime en fazla katkıyı sağlayabileceği faaliyet yerinde midir? Eğer alışanlar, uzman olmadıkları işlerde çalışıyorlarsa, bu durumda ekonomide bir kaynak israfı söz konusu olacaktır. Her bir üretim faktörünün en yüksek verimliliği sağlayacağı alanda çalışmasına, “kaynakların etkin dağılımı” denilmektedir.¹² Böyle bir durumda kaynakların etkin dağılımından ve kullanımından söz etmek mümkün değildir.

Değindiğimiz üzere, istihdamın dar ve geniş anlamı bulunmaktadır. Dar anlamdaki tanıtmda, emek faktörünün istihdam düzeyi üzerinde durulmuştur. Emek piyasasının istihdam durumunun, ekonomideki tüm üretim faktörlerinin istihdam düzeyinin değerlendirilmesi açısından temel bir gösterge niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.

Tam istihdamın temel amacı, konjonktürel işsizliğin olumsuz etkisinin önlenmesini sağlamak; yapısal, mevsimsel ve friksiyonel işsizlik türlerinin de oluşmamasına ortam hazırlamaktır. Ancak tam istihdamın ölçülmesinde, friksiyonel ve mevsimsel işsizliğin tamamen ortadan kaldırılmasındaki zorluklar, kabul edilebilir minimum bir işsizlik oranının göz ardı edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durum da tam istihdam olarak kabul edilmektedir.¹³

1.1.4.2. Eksik İstihdam

Geniş anlamda eksik istihdam, bir ekonomide veya bir bölgede tüm üretim faktörlerinin aynı zaman dilimi içerisinde üretim sürecinde olamadığı, kullanılmadığı durumdur. Dar anlamda eksik istihdam ise, üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün, bir ekonomide veya bir bölgede, belirli bir zaman diliminde tümüyle üretim sürecine katılamaması durumudur. Farklı bir ifade ile, işgücünün istihdam hacminden fazla olduğu durumdur. Makro düzeyde ise, toplam işgücü arzının, toplam işgücü talebinden fazla olduğu durumdur. Kısacası işsizlik durumudur.

¹² Tefvik Pekin, **Makro Ekonomi**, İzmır: Zeus Kitapevi, 2007, s. 100

¹³ İlker Parasız, **Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, 1998, s. 112

Temelde istihdam ile işsizlik arasında olan eksik istihdam kavramı, dual yapılıdır. İlki; çalışma süresinin yetersizliğini yansıtan ve çalışma saatlerinin eksikliğini gösteren, “görülebilir eksik istihdamdır”. Diğeri ise, işgücünün kaynaklarının kendi içinde ya da işgücü ile işgücü dışı üretim faktörlerinin dengesiz dağılımı sonucu oluşan, işin düşük verimliliğini yansıtan ve yetersiz gelir, asıl mesleğin dışında çalışılması gibi özelliklerle ortaya çıkan “görülemez eksik istihdamdır”.¹⁴ Eksik istihdamda, sermaye malları tam kapasite ile çalışmamakta, bununla birlikte toprak da teknolojik gelişmelere ayak uyduramama sonucu maksimum şekilde değerlendirilememektedir. Böylece, ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarları, üretilme olanağının altında kalmaktadır. Böylece kaynak israfı oluşmakta ve yaşam standardı ulaşılabilecek refah düzeyinin altında gerçekleşmektedir.¹⁵

1.1.4.3. Aşırı İstihdam

Geniş anlamda aşırı istihdam, bir ekonomide veya bir bölgede, tüm üretim faktörlerinin aynı zaman dilimi içerisinde tam kapasite ile üretim sürecinde olduğu halde, miktar veya sayı itibariyle daha çok üretim faktörüne ihtiyaç duyulduğu ekonomik durumdur. Daha farklı ifade etmek gerekirse, mevcut üretim faktörleri tam istihdam durumunda olmasına rağmen, arz edilen üretim faktörleri miktarından daha çok faktör aranıyorsa, ekonominin aşırı istihdam seviyesinde olduğu kabul edilmektedir.

Dar anlamda aşırı istihdam ise, üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün, bir ekonomide veya bir bölgede, belirli bir zaman dilimi içerisinde, tam kapasite ile üretim sürecinde olduğu halde, miktar veya sayı itibariyle daha çok emek faktörüne ihtiyaç duyulduğu ekonomik durumdur. Tanımlamadan da anlaşılacağı üzere emek faktörünün aşırı değerlendirildiği bir durum söz konusudur. Bu durumda ya bölge dışından (ekonomi) emek talep edilmekte veya çalışan işgücü normal çalışma sürelerinden daha fazla çalıştırılmaktadır.

Aşırı istihdam, eksik istihdam koşullarının tersi bir durumunu ifade etmektedir. Bir ulusal ekonomideki tüm işgücünün tam faaliyette olduğu halde, işgücüne yine de

¹⁴ Haluk Kasnakoğlu, **Eksik İstihdam Kavramı ve İstatistiksel Ölçümü**, Ankara: DİE Yayınları Çalışma İstatistikleri, 2001, s. 63

¹⁵ Nejat Berberoğlu, **Makro Ekonomi Teorisi**, Eskişehir: Birlik Ofset, 1996, s. 148

talep varsa, ekonominin “aşırı istihdam” koşulları içinde olduğu söylenebilir.¹⁶

Tam istihdam, eksik istihdam ve aşırı istihdam kavramları tanımlanırken, konu başlığı “İstihdamda Denge Meselesi” olarak adlandırıldı. Kavramların ne ifade ettiğini açıkladıktan sonra, gerçekten de bu kavramlar, bir sorunun var olduğunu belirtmektedirler. Sonuç itibariyle hiçbir ekonomi eksik istihdam seviyesinde bulunmak istemeyecektir. Çünkü burada işsizlik mevcuttur. Hiçbir ekonomi işsizlik olgusundan memnuniyet duymayacaktır. İşsizlik sorununu çözmek için politikalar üretilecektir. Ekonomiler, aşırı istihdam seviyesinde de bulunmak istemeyeceklerdir. Çünkü burada da üretim faktörleri değerlendirilmiştir. Özellikle emek faktörü çok değerlidir. Bu ekonomide enflasyonist olgular oluşacaktır ve ekonomi enflasyonist olguların çözümlenmesi için de politikalar üretilecektir. Tam istihdam seviyesinde de “verimlilik” kavramı ön plana çıkacaktır. Özellikle emeğin verimliliğinin artırılması için politikalar üretilmesi gerekecektir. Görüldüğü gibi bahsettiğimiz denge meselesi, hem ekonomideki dengenin nerede olması gerektiği meselesi, hem de her dengenin kendi içerisindeki meseledir.

1.2. İŞSİZLİK

1.2.1. İŞSİZLİK

Bir ekonomide, üretim faktörlerinin tamamının, üretim sürecinde kullanılması “tam istihdamı” ifade ederken, kullanılmaması durumu da “eksik istihdamı” ifade etmekteydi. Bu tanımlamalar geniş anlamda tam istihdam ve geniş anlamda eksik istihdamı tanımlamaktaydı. Dar anlamda ise üretim faktörlerinden emek faktörünün üretim sürecine katılması – katılmaması tam ve eksik istihdamı tanımlamaktaydı. Emek faktörünün üretim dışında kalması sonucu oluşan durum da işsizlik durumudur. Teorik anlamda ifade etmek gerekirse, toplam emek arzı ile toplam emek talebi eğrilerinin birbirlerini kestikleri noktada oluşan denge istihdamı, iş arayanların sayısı ile bir açık oluşturmuş ise ekonomide eksik istihdam var demektir ve tam istihdam ile fiili istihdam arasındaki açık işsizliği belirtmektedir.

¹⁶ Dilek Eyüboğlu, **2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları**, Ankara: Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No:634, 2003, s. 12

İşsizlik, kavramsal tanımlamayla ise, “çalışmak isteğinde olup iş bulamadığı için çalışamayan çalışma çağındaki nüfusun, nedeni kendileri olmayan toplumsal merkezli bir olgudur”.¹⁷ Diğer bir kavramsal tanımlamayla ise, “çalışma çağında ve arzusunda olan ve çalışmaya engel bir özrü bulunmayan kişilerin iş bulamaması durumudur”.¹⁸

İşsizliği daha teknik anlamda tanımlamak gerekirse; “çalışma arzusunda ve gücünde olan ve cari ücretten çalışmaya razı olmasına rağmen iş bulamayan işgücünün varlığı şeklinde tanımlamak mümkündür”.¹⁹

Bir ülkede çalışabilecek durumda olan ve çalışmak isteyen kişilerin, bir kısmının işinin olmamasına “işsizlik”, bu durumda olan kişilere de “işsiz” denilmektedir. Bu tanımlamada dikkati çeken nokta işsizliğin, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir bölümünün çalışmamayı tercih etmelerinden ve dolayısıyla da iradi işsiz olmalarından kaynaklanan bir durum olmamasıdır. Tam tersine işsizlik, çalışabilecek durumda olan kişilerin bir bölümünün çalışmak istedikleri halde iş bulamamalarından ve dolayısıyla da gayri iradi işsiz olmalarından kaynaklanmaktadır.²⁰

İşsizliğin, Türkiye’de ulusal bazda yayınlanmasından ve araştırmalarda kullanılan resmi rakamların belirlenmesi bakımından, TÜİK’in açıklamaları esas alınmaktadır. TÜİK, işsiz tanımını “referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden, iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişileri işsiz nüfusa dahil etmiştir. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenlerden, iki hafta içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsiz nüfus kapsamına dahil edilmiştir”.

¹⁷ Mehmet Gök, **İşgücü Piyasası ve Kobiler**, 1. Basım, Ankara: Roma Yayınları, 2004, s. 34

¹⁸ Halil Seyitoğlu, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 1999, s.294

¹⁹ Yıldırım ve Karaman, s. 308

²⁰ Ünsal, s. 12

İşsizliğin uluslararası standart tanımı da Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) onadığı ve önerdiği üzere; belirli bir gün ya da hafta zarfında, belirli bir yaş kümesinin üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilirler;²¹

- İş Sözleşmesi sona erdiğinden ya da geçici olarak durdurulduğundan dolayı istihdama elverişli konumda bulunan, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,

- Daha önce hiç istihdam edilmemiş olan ya da önceki statü durumu itibariyle bağımlı olmayan veya emekli edilmiş; ancak belirli bir dönem için çalışmaya elverişli olan kişiler,

- Belirli bir döneme göre gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da, halen bir işe sahip olamayan çalışmaya elverişli olan kişiler,

- Geçici ve belirsiz bir süreyle ve kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan tenkisata tabi olan kişilerdir,

1.2.2. İŞSİZLİĞİN TÜRLERİ

İşsizlik, yapısı itibariyle farklılıklar göstermektedir. İşsizliğin yapısındaki bu farklılıklar yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik köken gibi farklılıklardan olabileceği gibi, coğrafi dağılıma, mesleklere ve süresine göre veya ülke veya dünya konjonktüründeki değişikliklere göre de farklılıklar gösterebilir. İşsizlikteki bu farklılıklar, işsizliğin çeşitli türlerinin oluşmasına neden olmuştur. Keza bir kişinin neden işsiz kaldığını söylemek her zaman için mümkün değildir. Ancak, çok sayıda kişiyi işsiz bırakan önemli sebepler üzerinde fikir sahibi olmak genellikle mümkündür.

1.2.2.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik, “çalışma gücü ve arzusu olduğu halde, cari ücret seviyesinden iş arayıp da bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir”.²²

²¹ Birsen Ersel, **Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**, İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık, 1999, s. 150

²² Sebahattin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, 10.Basım, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1997, s. 100

Kısaca, kişinin hayatını sürdürebilmek için gerekli olan parayı elde etmek üzere yapacağı bir işinin bulunmaması durumu olarak tanımlanabilir.

1.2.2.2. Gizli İşsizlik

Bir kişinin görünürde işsiz olmamasına rağmen gerçekte üretime hiçbir katkısının olmaması durumuna “gizli işsizlik” denir.²³ Gizli işsizlik, diğer işsizlik türleri içinde farklı nitelik göstermektedir. İşsizliğin bir türü olmasına rağmen, işsizliğin özel bir durumunu açıklamaktadır. Genel olarak toplam çıktı miktarında bir değişme olmaksızın, bir işletmeyi veya ekonomik sektörü terk eden işçilerin toplam sayısı, gizli işsizlik miktarını vermektedir. Kısaca, toplam çıktı veya ürünün ve miktarının aynı kalması, teknik deyimle işgücünün marjinal verimliliğinin sıfır olması halini ifade etmektedir.²⁴ Bu tür işsizliğin ortaya çıkmasında talep yetersizliğinin yanı sıra, ülke ekonomisindeki sermayenin yeterli olmadığı ve olan sermayenin organizasyonunun da yapılamadığı gibi yapısal sorunların da rolü bulunmaktadır.

1.2.2.3. Yapısal İşsizlik

Bir ekonomideki yapısal değişmeler sürecinde bir kısım endüstrilerde, işgücü kategorilerinde veya bölgelerde gerileme olurken bir kısmı da gelişmektedir. Daralmanın yaşandığı sektörlerdeki “işgücü arzı fazlası” ve genişlemenin yaşandığı sektörlerdeki “işgücü talep fazlası” ile bir dengesizlik hali ortaya çıkmaktadır. Böylece işgücü, daralan sektörlerden genişleyen sektörlerle doğru hareket edecektir. Ancak uyum zaman alacağı gibi, tam da olmayabilecektir. Bu tür işsizlik yapısal işsizlik olarak nitelendirilmektedir.²⁵

Yapısal işsizlik, “emek gücünün yapısıyla coğrafi yer, meslek, beceri, endüstri gibi bakımlardan emek talebinin yapısı arasındaki uyumsuzluğun neden olduğu işsizlik” olarak da tanımlanabilir.²⁶

²³ Yıldırım vd., s. 350

²⁴ Lordoğlu ve Özkaplan, s. 401

²⁵ Ertan Oktay, **Makro İktisat Teorisi ve Politikası**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2006, s.191

²⁶ Richard G. Lipsey vd., **İktisat 2**, Çeviren: Ahmet Çakmak, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994 s. 315

Yapısal işsizliğin nedenlerini, ekonomik büyüme, endüstriyel ve teknolojik gelişmeler ile hükümetlerin izlediği sektörel, endüstriyel ve bölgesel politikalar oluşturmaktadır.²⁷ Yapısal işsizliğin nedenleri arasında dikkati en çok ekonomik büyüme çekmektedir. Ekonomi büyüdükçe, gerekli olan girdi miktarı ile nihai mal talebinin bileşimi değişecektir. Ekonomik yapı, bu değişikliklere uzunca bir zaman uyum gösteremeyebilecektir. Bu uyum zamanı çok yavaş olursa, üretim faktörleri talebi ile arzı arasında dengesizlikler oluşacak, çeşitli endüstrilerde ya da mesleklerde işsizlik oluşabilecektir. Ekonomik büyüme ile birlikte ortaya çıkan değişimler, emek talebinin yapısında kaymalara neden olmaktadır. Örneğin, genişleyen alanlarda talep yükselmekte, diğer alanlarda ise en azından görece olarak düşmektedir. Değişen talebi karşılamak için işgücünün yapısı da değişmelidir. Mevcut işçilerin bazıları yeniden eğitilebilir, işgücüne yeni katılanlar, yapıya uygun beceriler kazanabilir; ancak bu geçiş genellikle güç olacaktır. Özellikle becerileri ve yetenekleri, ekonomik bakımdan geçersiz hale gelmiş tecrübeli işçiler için daha güç bir durumun varlığından söz edilebilir.

Uluslararası rekabetin artması da, ekonomik büyümenin meydana getirdiği benzer etkileri oluşturmaktadır. Dünya üretiminin coğrafi dağılımı değiştikçe, tek tek ülkelerdeki üretimin ve emek talebinin bileşimi de değişmektedir. Emek talebinin yapısının değişme hızında bir artış ya da emeğin bu değişmelere karşı uyum hızında bir azalma olursa “yapısal işsizlik” yükselecektir.

Uygulanan politikalardan kaynaklanan sebeplerin de var olduğunu belirtmiştik. Hükümetlerin uyguladığı politikalar, emek piyasasının değişikliklere uyum hızını etkileyebilmektedir. Örneğin; bölgeler, endüstriler ve meslekler arasında hareketi caydırıcı politikaların uygulanması, yapısal işsizliğin yükselmesi anlamına gelecektir. Firmalar ve hükümetler, makinelerin kullanılmasını, caydırıcı insan emeğinin kullanılmasını arttıran politikalarla kısa dönemde istihdam düzeyini koruyucu etkiler yapabilirler. Ancak bu tür politikalar, yenilikçi yabancı rakiplerle etkin olarak rekabet

²⁷ Parasız, s. 36

edilememesine sebep olmaktadır. Sanayinin zayıflamasıyla uzun dönemde ciddi boyutlarda yapısal işsizlik söz konusu olabilmektedir.²⁸

Asgari ücret yasaları da beceri ve kabiliyeti düşük emeğin, bedeli yüksek olduğu için iş bulamamasına neden olarak yapısal işsizliğe yol açabilmektedir. Asgari ücretin, istihdam üzerindeki potansiyel etkisi bir örnekle gösterilecek olursa; emekli aylığının yanı sıra, apartman kapıcılığı yaparak ayda 500 TL daha kazanmak isteyen yaşlı bir kimse ele alınırsa; apartman sahibi, bu yaşlı kişinin, işin gereklerini yerine getirebileceğine inanmaktadır; ancak asgari ücret ayda 580 TL'dir. Eğer asgari ücret olmasaydı bu yaşlı kişiyi işi alacaktı. Ama şimdi ev sahibi gerekenden daha fazla hizmet verebilecek bir başkasını çalıştırmayı tercih edecektir. Çünkü daha fazlasını ödediğine göre, daha fazlasını beklemesinin uygun olduğunu düşünecektir.

Aynısı okulunu yeni bitirmiş ve ilk işi için ayda 500 TL'ye razı tecrübesiz bir işçi için de geçerlidir. Bu ücreti ödemeye hazır potansiyel bir işveren vardır; ama asgari ücret ayda 580 TL'dir. Bu durumda işveren işin gerektirdiğinden daha fazla niteliğe sahip birini almayı tercih edecektir. Bu olayın bir başka olumsuz sonucu da genç işçilerin öğrenme ve tecrübe kazanma şanslarının ellerinden alınmasıdır. Oysa onlar bu sayede bir iki yıl sonra iyi ve istikrarlı para kazandıkları bir işe kavuşmuş olacaktırlar.

Nispi ücret yapısını etkileyen tek politika, asgari ücret politikası değildir. Genel olarak, dayatılmış ücret yapılarının yerine, piyasanın belirlediği ücretler geçtikçe, istihdam nispi ücreti yükselenlerden, düşmekte olanlara doğru kayacaktır. İstihdam üzerindeki toplam etkisi ise belirsizdir. Bununla birlikte ücret yapısını etkileyen politikalar, ortalama ücrette bir artışa yol açıyorsa, ücret işsizliğinin de payı var demektir.²⁹

Bu bağlamda devletin uyguladığı istihdam politikası, işsizliği arttırıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Sendikalar, kısa dönemde firmaların istihdam ettikleri işgücünü değiştirmesine engel olarak, endüstrinin etkinliğini kaybetmesine ve uzun dönemde

²⁸ Lipsey vd., s. 314-315

²⁹ Lipsey vd., s. 315-316

ciddi şekilde yapısal işsizliğe yol açabilmektedirler. Benzer şekilde asgari ücret kanunları, vasıfsız işgücünü piyasa dışına iterek işsizliği arttırabilmektedir.³⁰

Yapısal işsizlik, daha çok az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Bunun nedeni de az gelişmiş ülkelerdeki sermaye yetersizliğidir. Emek arzı ile sermaye ve diğer üretim faktörleri arasındaki uyumsuzluk, yapısal işsizlik sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, yapısal işsizlik devamlı bir niteliktedir. Yapısal işsizliğin uzun dönemde ortadan kaldırılması için sermaye faktörlerinin artması, yani yatırımların sürekli olarak yükselmesi gerekmektedir. Bazı görüşlere göre yapısal işsizlik, yoğun emek kullanan küçük sanayiden, nispeten az emek istihdam eden fabrika sanayine geçişten doğabilmektedir.³¹ Sonuç itibariyle; az gelişmiş ülkelerdeki sermaye yetersizliğinin giderilmesi, bu ülkelere sermaye fazlası olan ülkelere doğrudan yatırımların yapılması, yapısal işsizliği uzun vadede bir nebze de olsa hafifletecektir.

1.2.2.4. Arızı (Frikسیونel) İşsizlik

Arızı veya frikسیونel işsizlik, işgücü piyasasının iyi işlememesinden kaynaklanan işsizlik türüdür. Bu işsizlik türü, ekonomik olarak gelişmiş olsun – olmasın tüm ekonomilerde görülebilecek olan işsizlik türüdür. İşgücü piyasasının iyi işlememesinin nedeni ise kişilerin nerede ne iş olduğunu bilmemesi ve yer değiştirmenin masraflı ve yorucu olmasıdır. Bu yüzden işgücü akışkanlığı çok zayıftır. Ayrıca, gerek çalışanların, gerek işverenlerin piyasa koşulları hakkında tam ve mükemmel bilgilere sahip olmalarını engelleyen nedenlerin varlığı da bu işsizlik türünün oluşmasında pay sahibidir.³²

Yapısal ve frikسیونel işsizlik arasındaki ayırım uç noktalarda bulanıklaşmaktadır. Yapısal işsizlik, bir anlamda uzun dönemli frikسیونel işsizliktir. Emegın, bir sektörden diğer sektöre geçmesini gerektiren bir değişiklik düşünüldüğünde; eğer emegın yeniden dağılımı çabuk gerçekleşirse frikسیونel, yavaş gerçekleşirse yapısal işsizlikten söz edilmiş olunur. Gerek frikسیونel, gerekse yapısal işsizliğin başlıca özelliği, her işsiz kişi için boş bir işin bulunmasıdır. Salt frikسیونel

³⁰ Yıldırım ve Karaman, s. 312

³¹ Unay, s. 348

³² Eyüboğlu, s. 16

işsizlik durumunda, boş iş ile iş arayan birbirine uygundur. Tek sorun arayanın henüz işe yerleşmemiş olmasıdır. Yapısal işsizlik durumunda ise, boş iş ile iş arayan arasında meslek , yer vb.. bir açıdan uyumsuzluk bulunmaktadır.³³

1.2.2.5. Çevrimsel İşsizlik

Toplam talebin, işgücünün tamamının istihdam edilmesi durumunda, üretilebilecek çıktının hepsini satın almaya yetmemesinden dolayı oluşan işsizliğe “çevrimsel işsizlik” denir. Bu işsizlik türü resesyonist açıkların varlığında oluşmaktadır. Böyle bir durumda mevcut iş sayısı, işsiz sayısının altına düşmektedir. Çevrimsel işsizlik sıfırken, her işsiz için bir iş vardır; eğer ki işsizlik devam ediyorsa yapısal ya da friksiyonel nedenler işsizliğe neden olmaktadır. Doğal işsizliği tanımlayan NAIRU’da oluşan işsizlik düzeyi, çevrimsel işsizlik düzeyini göstermektedir.³⁴

1.2.2.6. Gerçek Ücret İşsizliği

Gerçek ücretlerin fazla yüksek olmasından dolayı oluşan işsizliğe “gerçek ücret işsizliği” veya diğer adıyla “klasik işsizlik” denir. Klasik işsizlik teriminin kullanılmasının nedeni, Keynes’in 1930’lardaki işsizliğinin sebebinin gerçek ücretlerin yüksekliği olduğuna inananlara “Klasik iktisatçılar” adını vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. Klasik iktisatçılar, işsizliğin çözümlenmesi için gerçek ücretlerin düşürülmesi gerektiğine inanmaktaydılar. Oysa Keynes’e göre işsizliğin nedeni, gerçek ücretlerin yüksekliği değil, toplam talebin yetersizliğiydi. Dolayısıyla Keynes, işsizliğin çözümü için toplam talebin yükseltilmesi gerekliliğine inanmaktaydı. Bu görüş ayrılığında kazanan taraf Keynesçiler oldular. Bugün iktisatçıların büyük bir çoğunluğu, 1930’ların işsizliğinin esas olarak gerçek ücretlerin fazlalığından değil, toplam talebin eksikliğinden ileri geldiğini kabul etmektedirler.³⁵

³³ Lipsey vd., s. 134

³⁴ Lipsey vd., s. 134

³⁵ Lipsey vd., s. 316

1.2.2.7. Teknolojik İşsizlik

Üretimde makinelerin, emeğin yerine ikame edilmesi durumunda ortaya çıkan işsizlik türüne “teknolojik işsizlik” denilmektedir.³⁶ Ülke ekonomileri sürekli değişim içerisindedirler. Ülke ekonomilerinde sermaye birikimine paralel olarak tüm sektörlerde verimliliği arttırıcı sermaye yoğun teknolojiler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Sektörel bazda incelediğimizde, buna tarımda “mekanizasyon”, tarım dışı sektörde de “otomasyon” denilmektedir. Bu gelişmeler sonucunda, işçiler işlerini makinelere kaptırılmış olmakta ve işçilerin işsizlik süreci başlamaktadır.

Bu durum gelişmiş ve az gelişmiş tüm ülkelerde görülmektedir. Ancak, az gelişmiş ülkelerde etkileri çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Teknoloji ve teknik bilgi kapasitesi yüksek olan ülkeler, işsiz kalan işgücüne yeni sektörler ile iş olanakları sağlayabilmektedir. Ancak az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu geçiş süreci çok uzun yıllar almaktadır.³⁷ Teknolojik işsizliğin etkisi, bir yandan makinenin emeğe ikamesine bağlı olmakla birlikte, diğer yandan işçilerin yeni yöntemleri bilmelerine ve öğrenebilmelerine bağlı olmaktadır.³⁸ Kısa dönemde işsizliği arttıran teknoloji, uzun dönemde yeni iş kolları, alanları oluşturmaktadır. Ancak uyum zaman almaktadır.

1.2.2.8. Konjonktürel İşsizlik

Ekonomik yaşamın sürekli aynı etkinlik düzeyini sürdüremeyip, çeşitli dalgalanmalar göstermesini ve bu dalgalanmalar sonucu olan duraklama ve bunalım dönemlerinde ortaya çıkan işsizliğe “konjonktürel işsizlik” denir. Bu dalgalanmaların çöküş dönemlerinde büyük kitleler işsiz kalabilmekte ve bu işsizlik dönemleri uzun sayılabilecek bir zaman sürebilmektedir.³⁹

Ekonominin tam istihdama yaklaştığı, yatırımların çoğaldığı, sermayenin verimliliğinin arttığı, paranın değerinin istikrar kazandığı, tüketim ve tasarruf hacminin genişlediği dönemlere “yüksek konjonktür” denilmektedir. Üretim faktörlerinin

³⁶ Pekin, s.108

³⁷ Mustafa Kocaoğlu, **Sosyal Politika**, Ankara: TÜHİS Yayınları, 1997, s. 154

³⁸ Unay, s. 349

³⁹ Eyüpoğlu, s. 15

daraldığı, kredi taleplerinin azaldığı, para istikrarının bozulduğu dönemlere de “alçak konjonktür” (depresyon) dönemleri denilmektedir.

Konjonktürel işsizliğin oluşmasının nedeni olarak, alçak konjonktür dönemlerindeki talep yetersizliği gösterilmektedir. Talep yetersizliğinde (mal ve hizmet arzının talepten fazla olması durumu) ekonomi durgunlaşma dönemi içerisine girmektedir. Üretilen mallar tüketilemediğinden, yeniden üretime ihtiyaç duyulmayacak ve emek atıl duruma düşecektir. Böylece işten çıkarmalar başlayacak, işçilerin gelirleri azalacağından dolayı toplam talepteki düşüş hız kazanacaktır. Böylece işsizlik gitgide artacaktır. Ancak yüksek konjonktüre geçiş başladığında işsizlik de yavaş yavaş azalmaya başlayacaktır. Daha çok sanayileşmiş ülkelerde görülen konjonktürel işsizlik, yapısal ve teknolojik işsizlik kadar uzun bir süreye yayılmamaktadır. Ekonomilerdeki dalgalanmalara çeşitli ekonomik politikalar yoluyla müdahale edilerek, önlemler alınabilmekte, etkisi azaltılabilmektedir.⁴⁰

1.2.2.9. Mevsimsel İşsizlik

Bazı mevsimlerde doğal koşullar ya da sosyal olaylar nedeniyle ekonomik faaliyetin yavaşlaması sonucu üretimin azalması, “mevsimsel işsizliği” meydana getirmektedir.⁴¹ Genelde turizm, inşaat, tarım gibi sektörlerde, mevsimsel olarak üretim düzeyi düşmekte ve buna bağlı olarak da işsizlik oranı mevsimsel olarak dalgalanmaktadır. Bu tip sektörlerde; üretimin mevsimsel olarak arttığı dönemlerde, çalışan kişiler bir sonraki dönemde işlerini kaybederler ve üretim düzeyi daha sonraki dönemde artana kadar işsiz kalırlar.⁴² Gelişmiş ve sanayi üretiminde ileri olan ülkelerde mevsimsel işsizlik, genellikle mal talebindeki değişimlerden ileri gelmektedir. Bu durum sınaî üretimin yapısı ile ilgilidir.⁴³ Bununla birlikte mevsimlik işsizlik, toplumsal nedenlerle de olabilir. Mevsimlik işlerde çalışanlara tercih yapabilecek çalışma alanlarını sağlamak zor, hatta kimi zaman olanaksızdır. Bunun içindir ki, mevsimsel işsizlik bazen sürekli bir sorun olarak kalabilmektedir.⁴⁴

⁴⁰ Pekin, s. 106

⁴¹ Unay, s. 350

⁴² Ünsal, s. 92

⁴³ Zaim, s. 179

⁴⁴ Eyüboğlu, s. 14

1.2.2.10. İradi İşsizlik

“İradi (Gönüllü) işsizlik”, çalışma gücüne sahip bulunan kişilerin, çalışma istek ve arzusunda olmamaları sonucu oluşan işsizlik türüdür. Oysaki kişilerin, cari ücret düzeyine ve iş kollarına razı olduklarında iş bulmaları mümkündür. Gönüllü işsizler, parasal veya kişisel nedenlerle çalışmayı sürdürmek istemeyebilirler. Gönüllü işsizliğin nedenleri;⁴⁵

- Hiçbir zaman aktif olarak iş aramıyor olabilir.
- İşin kendisine uygun olmadığını düşünebilir. Ayrıca kendisine uygun bir işin var olmadığını da düşünebilir.
- Kendisine, kendisini tatmin edecek olan ücretin verilmeyeceğini düşünebilir.
- Çalışmayı apaçık istemeyebilir.

Klasik iktisatçılar, iradi işsizlik diye bir işsizlik türünün var olabileceğini ifade etmişlerdir. Klasiklere göre bu tür işsizlik kişilerin kendi iradeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu işsizler eğer ki mevcut ücret düzeyinden ve geçerli çalışma koşullarında çalışmayı kabul etmiş olsalar, iş sahibi olabileceklerdir.

1.2.2.11. Gayri İradi (Gönülsüz) İşsizlik

İş bölümü ve uzmanlaşmanın ileri düzeyde olduğu ekonomilerde çok sık rastlanan “gayri iradi işsizlik”, ekonomik bakımdan büyük bir problem teşkil etmektedir. Gayri iradi işsizlikte, iradi işsizliğin aksine, işsiz kalan kişi, isteyerek işsiz duruma düşmüş olmadığından, bu durumdan kurtulması da yine kendi çabalarına bağlı değildir. Kişiler piyasada geçerli cari ücret düzeyine ve iş kollarına razı olsalar bile iş bulamamaktadırlar.

Klasik ve Neo – Klasik iktisatçılar bu tür işsizliğin varlığını kabul etmemişlerdir. Kişilerin, düşük ücreti kabul etmeye razı olduklarında bu tür işsizliğin önlenebileceğini

⁴⁵ Eyüboğlu, s. 13

iddia etmişlerdir.⁴⁶ İşsizliğin daha çok gayri iradi bir olay olduğunu öne sürüp açıklayan J. M. Keynes ise, gayri iradi işsizliğin talep yetersizliğinden dolayı oluştuğunu savunmuştur.

1.2.2.12. Doğal İşsizlik

Ülke ekonomilerinde uygulanan ekonomi politikaları yoluyla giderilemeyen işsizliğe “doğal işsizlik” denilmektedir. M. Friedman tarafından 1986 yılında ortaya atılan bir kavramdır. Ekonomiler, bu tür işsizliği önlemeye çalışmaları durumunda, enflasyon olgusuyla mücadele etmek durumunda kalacaklardır. Bir başka deyişle, enflasyon oranında yükselme oluşturmadan, sürdürülebilen en düşük işsizlik oranına “doğal işsizlik” denilmektedir. Doğal işsizlik oranının hesaplanmasında belirli bir yöntem bulunmamaktadır. Uzun dönemli olan fiili işsizlik oranları, doğal işsizlik oranını ifade etmektedir. Doğal işsizliği belirleyen faktörler olarak, nüfusun yapısı, asgari ücret uygulamaları, farklı sektörlerin büyüme özellikleri ve işsizlik sigortaları uygulamaları gösterilebilir.⁴⁷

Son dönemlerde doğal işsizlik oranı yerine NAIRU (enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı) kavramı kullanılmaktadır. NAIRU, friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizliğin toplamından oluşmaktadır. Yüksek istihdam düzeyine ulaşmış ekonomilerde bile her zaman friksiyonel ve yapısal işsizliğin varlığı sonucu önemli sayıda işsiz olabilmesi nedeniyle, doğal işsizlik oranı sıfır olamayacaktır. Ekonomilerin düşük işsizlik oranını elde edebilme çabası sonucu enflasyonist baskıları hızlandırabilecektir. Düşük işsizlik oranına ulaşılması enflasyonun bir anda hızlanmasıyla sonuçlanabilir. Bu nedenle doğal işsizlik oranı bir ülkede enflasyonun kabul edilmez bir orana yükselme riskini içermeyen, en düşük işsizlik oranı olduğu ifade edilir.⁴⁸

Bazı iktisatçılar, NAIRU oranının fiili işsizlik oranından etkilendiği düşüncesine dayalı modeller geliştirmişlerdir. Bu modeller adlarını “gecikmeli etki” anlamına gelen

⁴⁶ Pekin, s. 107

⁴⁷ Unay, s. 351

⁴⁸ Kemal Yıldırım ve Mustafa Özer, **İktisat Teorisi**, Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006, s.372

yunanca “hysteresis” kelimesinden almaktadır. Bu modellerde, emeğin normal kullanım yoğunluğu, fiili kullanım yoğunluğunun etkisinde kalmaktadır.

Emek piyasalarında hysteresis’i açıklayan birçok mekanizma bulunmaktadır. Özellikle sendikalaşma oranının yüksek olduğu ekonomilerde, yüksek işsizliğin yaşandığı herhangi bir dönemde, o sırada işi olan işçiler ücret pazarlıklarını kendi işlerini korumak ve işgücüne yeni katılma ihtimali olabilecek kişilerle, yaşanabilecek rekabeti önlemek amacıyla kullanılırlar. Böyle bir “içerdekiler - dışarıdakiler” modelinde, uzun süren bir yüksek işsizlik dönemi (başlangıç sebebi ne olursa olsun) emek piyasasının normal işleyişini kilitlemek eğilimindedir. Eğer “dışarıdakilerin” emek piyasasına girmeleri engelleniyorsa, dışarıdakilerin işsizliği ücretleri aşağı itmesi beklenemez, dolayısıyla NAIRU’da yükselmiş olur.⁴⁹

Doğal işsizliğin artmasını önlemek amacıyla çeşitli tedbirler almak mümkündür. Nüfus artışı ve göç olaylarına karşı önlem almak, uygulanan politikaları (işsizlik sigortası, transfer ödemeleri, sosyal politikalar...) iyi seçmek, emek piyasasıyla ilgili enformasyonu sağlamak, çalışmayı özendirici uygulamalar yapmak, eğitim programlarını yaygınlaştırmak, iş bulmayı kolaylaştırmak ve devletin işveren olma rolünü azaltmak, doğal işsizliğe karşı alınması gereken önlemlerdir. Bunların dışında, ülkede iç ve dış tasarrufların beslediği yatırımları arttırmak da büyük önem arz etmektedir.⁵⁰

1.2.2.13. Sürekli Durgunluk İşsizliği

Gelişmiş bir ekonominin, belirli bir büyüme dönemi sonucunda, karşılaşması muhtemel olan bir ekonomik durgunluk sonucu oluşabilecek işsizlik türüne “sürekli durgunluk işsizliği” denir.

Sürekli durgunluk işsizliğine sebep olabilecek çeşitli nedenler vardır. Rakip ülkelerin daha ucuz, bol ve o ölçüde karlı üretimi veya ticaret yollarının değişmesi gibi sebepler, geçmişte ekonomilerin durgunlaşmasına ve geniş bir kitlenin işsiz kalmasına sebebiyet verebilir. Bunun dışında, ekonominin bazı dönemlerinde meydana gelen

⁴⁹ Lipsey vd...s.323

⁵⁰ Unay, s.351

durgunluklar ile tıkanmalar, üretim hacminde daralmaya ve işsizliğe sebep olabilmektedir. Araç – gereç ve stok noksanında meydana gelen tıkanıklıkların yanı sıra, dış ödeme imkânlarının daralması sonucu ithalattaki tıkanmalar ve finansman kaynaklarında ve kredi arzında ortaya çıkan beklenmedik daralmalar, firmaların üretimlerine ara vermesine veya kapanmasına neden olabilir.⁵¹

1.2.3. İŞSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ

İşsizliğin nedenlerini anlamak ve buna uygun çözüm politikaları üretmek ve bunları uygulamak açısından, işsizliğin ölçümü büyük önem taşımaktadır. İşsizliğin ölçümü gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde “işsizlik sigortası” sistemi olması sebebiyle işsizlerin ilgili kurumlara kayıt olması zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca işgücü anketleri yapılarak piyasa nitel olarak incelenmiş olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise işgücü anketleri işgücünü belirlemek veya geçmişteki işgücü talebini ileriye doğru uzatarak tahminde bulunmak amacıyla yapılmaktadır.⁵² İşgücü piyasasının yönünü izlemek için gerekli istatistikî bilgilerin alt yapısını, iktisaden faal nüfus, istihdam, eksik istihdam ve işsizlikle ilgili veriler oluşturmaktadır. Bu veriler hem istihdam hem de diğer ekonomi politikalarının yönlendirilmesinde kaynak görevi üstlenmektedir. Türkiye’de işgücünün bütününe kapsayan ana veri kaynaklarını şu şekilde sıralamak mümkündür.⁵³

- Adrese Dayılı Nüfus Kayıt Sistemi
- TÜİK hane halkı işgücü anketleri
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) yayınları
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) dır.

1988 yılına kadar Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (şu anki adıyla TÜİK), işgücü istatistiklerini düzenli olarak yayınlamamaktaydı. İlk kez 1988 yılında “Hane Halkı

⁵¹ Nur Serter, **Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme**, 1. Baskı İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1993, s.13

⁵² Ataman, s. 21-25

⁵³ Hüseyin Mualla Yüceol, **Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı**, e- Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:12, No:244, 2005, [http://www.esosder.org/?sayfa=ozet&no=244,\(10 Mayıs 2010\)](http://www.esosder.org/?sayfa=ozet&no=244,(10 Mayıs 2010))

İşgücü Anketi” adı altında düzenli olarak anketler düzenlemeye başlamıştır. Bu anketler 1988 – 1999 yılları arasında, Nisan ve Ekim ayları olmak üzere yılda iki kez yapılmaktaydı. 2000 yılında, örnek hane halkı büyüklüğü 23 bin'e, bölge sayısı yediye çıkartıldı ve anketler üç ayda bir yapılmaya başlandı. 2005 yılında Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) talebi üzerine anketler, AB standartları ile uyumlu hale getirildi. Araştırılan bölge sayısı yediden yirmialtıya, hane halkı büyüklüğü 33 bine, toplam anket yapılan kişi sayısı ise 90 bine çıkarılmıştır.⁵⁴

Bir ülkedeki toplam nüfusun kışla, hapisane ve hastane gibi yerlerde ikamet edenler dışında kalan kısmının 15 yaş üzerindeki bölümüne “kurumsal olmayan sivil nüfus” denilmektedir. Kurumsal olmayan sivil nüfus, üç gruptan oluşmaktadır. İstihdam edilenler (E), işsiz olan ve iş arayanlar (U), işsiz olan ve iş aramayanlar şeklindedir. Kurumsal olmayan sivil nüfusun, çalışanlar ve işsizler toplamından oluşan kısmı, “işgücü” (L) diye nitelendirilir. (L = E + U) Dolayısıyla da kurumsal olmayan sivil nüfusun, işsiz olan ve iş aramayanlar grubu, sivil nüfusun iş gücünde olmayan kısmını temsil eder. Kurumsal olmayan sivil nüfusun bu grubuna “işgücünde olmayanlar” denir. İşgücünde olmayanlar = Kurumsal olmayan sivil nüfus – İşgücü şeklinde formüle edilebilir. İşgücünün, kurumsal olmayan sivil nüfusa oranı, sivil nüfusun ne kadarının çalışmak istediğini yansıtmaktadır ve kısaca “işgücü katılım oranı” diye nitelendirilebilir.

$$\text{İşgücü Katılım Oranı} = \left(\frac{\text{İşgücü}}{\text{Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus}} \right) \times 100$$

şeklinde hesaplanır. İşgücü katılım oranının yükselmesi, kurumsal olmayan sivil nüfusun daha büyük bir kısmının çalışmak istediği anlamına gelmektedir. İşgücünün (istihdam edilmek isteyen kişilerin) bir bölümünün işinin olmaması durumunu ifade eden işsizlik ise, işsizlik oranı ile ölçülmektedir.

$$\text{İşsizlik Oranı} = \left(\frac{\text{İşsizler}}{\text{İşgücü}} \right) \times 100 \text{ şeklinde hesaplanmaktadır.}$$

Emek piyasası ile ilgili bir başka kavram da istihdam oranıdır.

⁵⁴ İktisat Yazıları, **İşsizlik Üzerine 1**, <http://iktisatyazilari.blogspot.com/2006/08/issizlik-uzerine-1.html>,(10 Mayıs 2010)

İstihdam Oranı = (İstihdam Edilenler / Kurumsal Olamayan Sivil Nüfus) x 100 şeklinde hesaplanmaktadır. İşsizlik oranları, iki nedenden dolayı işsizlik konusunda gerçek tabloyu yansıtmaktan uzaktır. İlk neden olarak, işsizlik oranlarının daha yüksek olduğu ve buna bağlı olarak iş bulmanın daha zor olduğu dönemlerde, işsiz kişilerin bir kısmı iş bulmaktan ümidini keserek, işgücünde olmayanlar konumuna gelmeleridir. Bu kişilere “Cesareti kırılan işçiler” denilmektedir. Aslında çalışmak isteyen bu kişilerin varlığı da hesaba katıldığında, işsizlik oranı daha yüksek bir oran çıkacaktır. İkinci neden ise çalışan kişilerin bazılarının “part – time” istihdam edilmeleridir. Eksik istihdam denilen bu durum hesaba katıldığında, işsizlik oranı yine işsizlik oranı verilerinin yansıttığından daha büyük olacaktır.⁵⁵

1.2.4. İŞSİZLİĞİN MALİYETİ

İşsizliğin iki tür maliyeti bulunmaktadır. Bunlar “sosyal maliyetler” ve “iktisadi maliyetler”dir. Sosyal maliyetlerde, “dolaylı sosyal maliyetler” ve “dolaysız sosyal maliyetler” şeklinde iki başlık altında ifade edilebilmektedir. İşsiz kalanların, gelirlerini, sosyal itibarlarını, kendilerine verdikleri değeri ve arkadaş çevrelerini kaybetmeleri, işsizliğin dolaysız sosyal maliyetini ifade ederken; toplumda alkolizmin, fahişeliğin, illegalitenin yaygınlaşması ve suç oranlarının artması, işsizliğin dolaylı sosyal maliyet yönünü oluşturmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, toplumsal refah ve huzur için en önemli piyasa, emek piyasasıdır ve sürekli iyi işlemesi gerekmektedir.

İşsizliğin sosyal maliyetini asgari seviyeye indirmek amacıyla, ülkeler işsizlerine “işsizlik tazminatı” adı altında bir takım ödemeler yapmaktadırlar. Hükümetler eliyle, işi olan işçilerden ve işverenlerden “işsizlik sigortası primleri” adı altında toplanan kaynaklar, işsiz ve kanunda belirlenen koşullara sahip olanlara verilmektedir.

İşsizliğin iktisadi maliyeti ise, işsiz olan kişilerin çalışmamlarından dolayı “gerçekleştirilemeyen üretimi” ifade etmektedir. Bu yönüyle işsizlik, kaynaklar ile istekler arasındaki dengesizlik mücadelesini zorlaştırmaktadır. İşsizliğin iktisadi maliyeti, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla açığı (GSYİH açığı) kavramı ile ölçülmektedir.

⁵⁵ Ünsal, s. 87-91

GSYİH açığı = Reel GSYİH - Doğal GSYİH

Yukarıdaki eşitlikte, doğal GSYİH, işsizlik oranının doğal işsizlik oranına eşit olduğu durumdaki (tam istihdam durumundaki) reel GSYİH'yi göstermektedir ve potansiyel GSYİH diye de nitelendirilir. Dolayısıyla da reel GSYİH ile doğal GSYİH arasındaki negatif fark, işsizliğin üretimde yol açtığı kaybı yansıtmaktadır.

Gerçek hayatta işsizliği, iktisadi maliyeti, doğal işsizlik oranını aşan her ilave yüzde bir işsizliğin reel GSYİH'nin doğal GSYİH'nin yüzde kaç altına inmesine yol açtığına bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda Arthur Okun'un yaptığı ampirik çalışmaya göre, ABD ekonomisinde doğal işsizlik haddini aşan her ilave % 1 işsizlik, reel GSYİH'nin doğal GSYİH'den % 2,5 küçük olmasına yol açmaktadır.

GSYİH açığının daima pozitif olduğu (GSYİH haddinin daima 100'den küçük olduğunu) düşünmemek gerekir. Zira doğal işsizlik oranının, işsizlik oranına eşit olduğu bir ekonomide, işi olan kişilerin aşırı çalışmaları (örneğin günde 8 saat yerine 15 saat çalışmaları) sonucu, reel GSYİH doğal – potansiyel GSYİH'nin üstüne çıkabilir ve dolayısıyla da GSYİH açığı negatif bir değere (GSYİH haddi 100'den büyük bir değere) sahip olabilir. Doğal GSYİH'yi reel GSYİH'nin ulaşabileceği maksimum değer olarak algılamamak gerektiğini ifade eden bu husus hesaba katıldığında, doğal-potansiyel GSYİH, işsizlik oranı doğal işsizlik oranına eşit olduğunda ve emek normal (sürdürülebilir) düzeyde çalıştırıldığında üretilebilecek reel GSYİH diye yeniden tanımlanabilir.⁵⁶

⁵⁶ Ünsal, s. 94-96

II. BÖLÜM

ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İŞSİZLİK

2.1. ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İŞSİZLİK SORUNU

2.1.1. SUUDİ ARABİSTAN

Suudi Arabistan'ın yüzölçümü, 2.150.000 km²'dir. Ülkenin nüfusu 2011 yılı verilerine göre 28.082.541 kişidir. Başkenti Riyad'dır. Nüfusun % 90'ını Araplar oluşturmakta, geri kalan % 10'u Afrika ve Asyalılardan meydana gelmektedir. Halkın tamamına yakını Müslüman'dır. Ülkede, kamu gelirlerinin % 85 – 90'ı, ihracat gelirlerinin ise % 90'ı petrol sektöründen elde edilmektedir. Ülkede, hidrokarbon kaynaklarına ulaşılabilmesi sayesinde petrol arıtma ve petrokimyasal üretim kapasitesinde önemli artışlar sağlanmıştır. Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren Petro – kimya sektörünün hammaddesi, "Master Gaz Sistemi" tarafından dağıtılan doğal gaz dayalıdır. Petrol gelirleri ve ucuz enerji ise tarım sektörünü ve diğer sanayilerin (demir çelik ürünleri, inşaat malzemeleri, gıda işleme, mühendislik, kimyasallar ve metal üretimi gibi) gelişmesine yardımcı olmaktadır.⁵⁷

Suudi Arabistan'daki zenginliğin büyük kısmı, bir sermaye ve finans merkezi olan Riyad'da, ve Krallık ailesinin geldiği Nejd'de toplanmıştır. Petrol ve doğalgaz yataklarının, dolayısıyla da sanayinin doğu (Körfez) kıyılarında toplandığı görülmektedir. Kızıldeniz kıyısındaki Hicaz bölgesinde yer alan Cidde Limanı ile Mekke ve Medine de diğer önemli bölgelerdir. Abqaiq – Yanbu petrol boru hattının kurulması ile birlikte batıdaki kıyılarda da endüstriyel gelişim başlamıştır.⁵⁸

Suudi Arabistan halkı, ithalatın büyüklüğüne rağmen, oldukça yüksek bir refah seviyesinde yaşamaktadır. Sağlık ve eğitim hizmetleri, devlet tarafından temin

⁵⁷ İnci Selin Aydın, **Suudi Arabistan Ülke Raporu**, İGEME, <http://www.igeme.org.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan.2008>

⁵⁸ İnci Selin Aydın, **Suudi Arabistan Ülke Raporu**, <http://www.egelihracatcilar.com/...//UlkeRaporu-Suudi%20Arabistan-IGEME>

edilmektedir. Ev hizmetleri dahil tüm zahmetli işler yabancılar tarafından yapılmaktadır.

Suudi Arabistan hükümetinin ekonomiyle ilgili öncelikli hedefi, tabii kaynaklara ve yabancı emeğe bağımlılığı azaltarak geleceğe daha fazla güvenle bakabilmektir. Bunun için yerli sanayinin gelişmesi teşvik edilirken, yabancı işçi çalıştırılması üzerine sınırlamalar getirilmiştir. Suudi Arabistan'da, yerlilere yabancı işçi getirme ve kefil oldukları bu yabancılardan kefalet bedeli alma izni verilmiştir.

Doğal kaynaklara bağımlılığı azaltma hedefleri doğrultusunda, "Kral Abdullah Şehri" isimli yeni bir şehir oluşturma planı uygulanmaya başlanmıştır. 30 milyar dolar harcanarak oluşturulacak bu şehrin, bir sanayi şehri olması planlanmaktadır. Kral tarafından desteklendiği için gelecek yıllarda bu şehirde yapılacak yatırımlara teşvikler sağlanması muhtemeldir. Suudi Arabistan petrol ihraç edip ihtiyacı olan mal ve hizmetleri ithal etmek şeklinde petrol kaynaklarından yararlandığı gibi, bu ucuz enerji kaynağını kullanarak refah düzeyini artırmıştır. Ucuz petrol fiyatları sayesinde kapalı alanların serinletilmesi, asfalt yollar yapılması, deniz suyunun tatlı suya çevrilmesi ve elektrik kullanımı düşük maliyetlerle gerçekleştirilmektedir. Petrolün hammadde olarak kullanıldığı sanayi tesisleri kurularak çoğu ürün düşük maliyetle üretilebilmektedir.⁵⁹

1970'li yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan yükselme nedeniyle Suudi Arabistan otoriteleri, halkın refahını artırmak için vergi oranlarını düşürmüş, çeşitli teşvikler vermiş, kamu sektörü istihdamını ve ücretlerini artırmış, altyapı projeleri, askeri donanım ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda bir refah devleti haline gelmiştir. Kamu harcamaları üzerindeki kararlar, genellikle şeffaflıktan uzak ve plansız bir şekilde alındığı için ve petrol fiyatlarına ilişkin tahminler, bazı dönemlerde gerçekçi olmadığı için beş yıllık kalkınma planlarına ve yıllık bütçelerine uyulmakta zorluk çekilmiştir. Suudi Arabistan Riyali'nin 1986 yılından beri 1 ABD \$ = 3,745 SAR üzerinden ABD Doları'na endekslenmesi, petrol fiyatlarına ya da kamu harcamaları politikalarına bağlı

⁵⁹ Aydın, [http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pa-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pa-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan) 20.04.2010

olarak döviz kurunda ve faiz oranlarında yaşanabilecek istikrarsızlıkları bir ölçüde engellemiştir.⁶⁰

1998 yılında petrol fiyatları dibe vurduğunda, mali disiplin uygulamasına (yüksek vergiler ve kamu hizmetlerinden yüksek bedeller alınması, daha az sübvansiyon verilmesi ve kamu sektöründe istihdamın azaltılması) geçilmesi gündeme gelmiştir. 2004 – 2006 yılları arasında, petrol fiyatlarının yeniden artışa geçmesi sonucunda mali disiplin uygulanmasına ilişkin planlar rafa kaldırılmıştır. 2006 yılında bütçe fazlası 265 milyar SAR'ne (71 milyar Dolar ya da GSYİH'nin % 20,3'ü) ulaşmıştır. 2007 yılı için ise bütçe fazlasının değeri 179 milyar SAR (GSYİH'nin % 12,5'i) olarak gerçekleşmiştir. Bütçe fazlası daha çok kamu borçlarının (Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Aylıkları Kurumu ve bankalar tarafından oluşturulan) ödenmesi için kullanılmaktadır. 2003 yılında GSYİH'nin % 82'sini oluşturan kamu borçları, 2003 yılından sonra yeniden azalmaya başlamış olup, GSYİH'nin % 18,7'sine gerilemiştir. Kamu ücretlerindeki ve teşviklerdeki artışın sürmesine rağmen, bütçede yatırım harcamalarının da artırılması hedeflenmektedir. 2008 yılı bütçesinde sermaye yatırımlarına (eğitim, sağlık, yol yapımı, su projeleri, kentsel ve endüstriyel altyapı ve teknoloji yatırımları) ayrılan miktar, toplam harcamaların % 40'ına karşılık gelmiştir.⁶¹

Kamu yatırımlarının artırılarak, ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi, yüksek yaşam standartlarının korunması açısından önem verilen bir husustur. Aynı zamanda, bakanlıklarda ve diğer kamu kuruluşlarında da özel yatırımların çeşitli yollarla teşvik edilmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

GSYİH'daki artış, petrol fiyatları, petrol üretimi ve OPEC'in fiyat politikaları ile yakından ilişkilidir. Uluslararası petrol fiyatları arttıkça, iş çevrelerinin ve tüketicilerin güveni, bir yandan da kamu gelirleri ve harcamaları artmaktadır. Petrol piyasalarındaki gelişime paralel olarak, 1970'li yıllarda ekonomik büyüme yaşanmış; 1980'lerin başında yaşanan durgunluğun ardından ise 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında yeniden güçlü bir ekonomik büyüme dönemi başlamıştır. 1993 – 2002 yılları arasında yıllık

⁶⁰ Aydın, [http://www.egelihracatcilar.com/...//UlkeRaporu-Suudi%20Arabistan-IGEME 2008 00002724pdf 00002743pdf 00002856.pdf](http://www.egelihracatcilar.com/...//UlkeRaporu-Suudi%20Arabistan-IGEME%202008%200002724pdf%200002743pdf%200002856.pdf)

⁶¹ [http://www.egelihracatcilar.com/...//Ulke Raporu-Suudi%20Arabistan-IGEME 2008 00002724pdf 00002743pdf 00002856.pdf](http://www.egelihracatcilar.com/...//UlkeRaporu-Suudi%20Arabistan-IGEME%202008%200002724pdf%200002743pdf%200002856.pdf)

ortalama % 1,5 olan reel GSYİH'daki artış oranı, 2003 – 2007 yılları arasında yıllık ortalama % 5 olarak gerçekleşmiştir. Petrol dışındaki sektörler, ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalarla birlikte giderek önem kazanmaya başlamıştır. 2007 yılında bu sektörlerde büyüme % 5,8 olarak gerçekleşmiştir. Petrol dışındaki sektörlerde özel sektörün 2 / 3 oranında ağırlığı vardır. Özel sektör ithalat, toptancılık ve perakendecilik, finans, inşaat, ziraat, madencilik ve hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır.

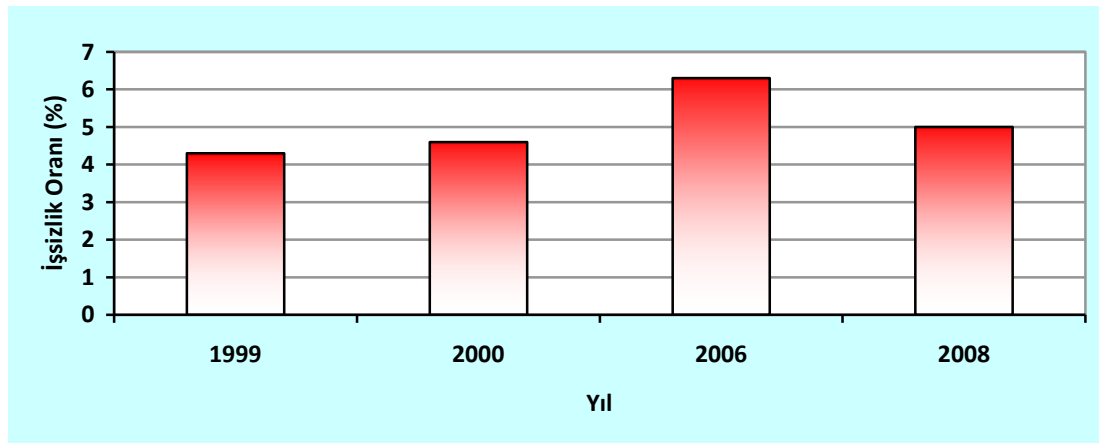
1980'li yıllardan bu yana düşük seyreden enflasyon oranı (ortalama % 1), 2006'da % 2,3'e, 2007'de ise % 4,1'e yükselmiştir. 2008'de % 9'a ulaşmıştır. Özellikle konut piyasası ve inşaat malzemeleri gibi, arzın kıt olduğu alanlarda yaşanan talep artışı nedeniyle enflasyon üzerinde oluşan bu baskı, gıda fiyatlarındaki artışın ve Suudi Arabistan Riyali'nin endekslendiği ABD Doları'nın diğer önemli kurlar karşısındaki zayıflığının etkisiyle daha da artmıştır. Petrol ürünleri, temel gıda maddeleri ve ilaç gibi üretim alanlarında fiyat kontrolleri ve sübvansiyonlar devam etmektedir.⁶²

Tablo 1: Suudi Arabistan'ın İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
1999	4,3
2000	4,6
2006	6,3
2008	5,0

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 1: Suudi Arabistan'ın İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

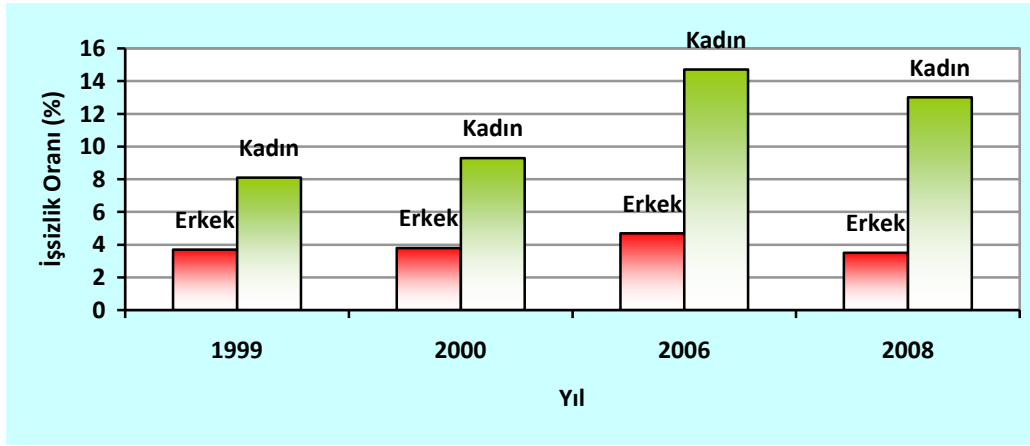
⁶² Aydın, [http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan)

Tablo 2: Suudi Arabistan'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Yıl	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
1999	8,1	3,7	4,3
2000	9,3	3,8	4,6
2006	14,7	4,7	6,3
2008	13,0	3,5	5,0

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 2: Suudi Arabistan'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

ILO verilerine göre ülkede 1999 yılı itibariyle işsizlik oranı % 4,3 tür. Bu oran erkeklerde % 3,7, kadınlarda ise % 8,1'dir. 2000 yılında işsizlik oranı % 0,3'lük bir artışla % 4,6'ya yükselmiş, bu yükselişte kadın işsizlik oranının % 9,3 seviyesine çıkması etkili olmuştur. Ülkede işsizlik oranının düşük olmasının sebebi çalışma isteğindeki nüfusun azlığıdır. Ülkede yerli halk belirli bir yaşam standardına sahip yüksek bir refah seviyesinde yaşamakta ve çoğu zaman gelir amaçlı bir çalışmaya ihtiyaç duymamaktadırlar.

Tablo 3: Suudi Arabistan'ın Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları

	1999	2000	2001	2002	2006	2007	2008
Toplam	254.054	273.641	281.147	328.646	501.898	463.313	418.062
15-19	42.679	41.551	47.488	43.497	49.581	28.546	20.832
20-24	124.313	123.756	122.344	149.326	241.138	207.383	195.307
25-29	63.686	63.342	72.425	87.837	157.354	160.010	148.414
30-34	14.262	21.731	16.863	25.193	34.775	47.912	38.335
35-39	3.160	8.398	8.672	7.051	10.735	6.093	7.611
40-44	2.231	5.931	5.149	5.012	4.277	8.256	4.889
45-49	1.671	2.780	2.035	4.702	2.849	3.113	2.011
50-54	0.590	1.885	2.139	0.982	0.523	1.053	0.222
55-59	1.462	1.350	1.787	1.180	0.417	0.947	0.107
60-64	-	0.865	1.129	0.953	0.249	-	0.334
65+	-	2.054	1.116	2.913	2	-	-

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Yaş gruplarına göre işsizlik seviyelerine bakacak olursak en fazla işsiz 20 – 24 yaş grubundadır. Bu grup büyük çoğunlukla eğitimini yeni bitirmiş ilk defa iş arayanların oluşturduğu bir gruptur. Daha sonra bu grubun bir üst grubu gelmektedir. 30 – 34 yaş grubundaki işsizlerin sayısı 20 – 24 grubunun yarısı kadardır. Yıllara göre bu gruptaki işsiz sayısı artmaktadır. 2008 yılında en az işsiz 65 üstü yaş grubundan sonra 55 – 59 yaş grubundadır.

Erkeklerde en fazla işsiz, yine 20 – 24 yaş grubundadır. Daha sonra sırasıyla 24 – 29 ve 30 – 34 yaş grupları gelmektedir. Kadınlarda da yine en fazla işsiz 20 – 24 yaş grubundadır. 1999 yılında 5.612 olan 15 – 19 yaş grubu işsizlik miktarı, 2008 yılına gelindiğinde 1.661'e gerilemiştir. Bu yaş grubunda eğitim oranının arttığının işareti olabilir. 2008 yılına gelindiğinde kadınlarda ilk defa 25 – 29 yaş grubundaki işsiz sayısı bir alt yaş grubunu geçmiştir.

Görüleceği üzere işsizlik oranı % 5 seviyelerinde gezmektedir. 2008 yılında erkeklerde işsizlik oranı % 3,5 iken kadınlarda bu oran % 13'e fırlamıştır. Bu bize kadınların çalışma arzusunun arttığını ve sosyal statüleri yükseldikçe çalışma hayatına dahil olma oranlarının artacağını göstermektedir. 22.6 milyon toplam nüfusa sahip Suudi Arabistan'da, sayıları 6 milyonun üzerine çıkan yabancı işçiler, aktif işgücünün neredeyse % 70'lik bölümünü oluşturmaktadır.

2.1.2. MISIR

Mısır'ın yüzölçümü, 997.739 km²'dir. Ülkenin 2011 yılı nüfusu 82.536.770 kişidir. Başkenti Kahire'dir. Mısır'da nüfusun % 90'ından fazlasını Arapça konuşan Müslüman halk oluşturmaktadır. Geri kalanlar içinde ise en çok sayıda (% 7 oranında) özel bir mezhebe bağlı Hıristiyan Kıptiler bulunmakta; ayrıca çok az sayıda Rum, Musevi, Ortodoks ve Katolik gibi azınlıklara da rastlanmaktadır. Mısır, Arap ülkeleri içinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Cezayir'in ardından dördüncü büyük ekonomidir. GSYİH'nın % 50'lik bölümünü kamu yönetimi, turizm ve Süveyş Kanalı gibi hizmetler sektörü gelirleri oluşturmaktadır. 2006 – 2007 mali yılında tarım sektörü GSYİH'nın % 13,8'ini oluşturmuştur. GSYİH'nın yaklaşık % 19'unu oluşturan imalat sanayi, petrol işleme dahil, Kahire ve Nil Deltasında yoğunlaşmıştır.⁶³

Madencilik, özellikle petrol ve doğal gaz çıkarımı GSYİH'nın % 8,6'sını oluşturmaktadır. Kamusal ve özel tüketim, sabit sermaye yatırımları ve dış ticaretle karşılaştırıldığında, GSYİH içindeki temel harcama kalemidir. Tekstil ve hazır giyim en önemli sektörlerdendir. Diğer gelişmiş sanayi dalları çelik, çimento, kimyasallar, ilaç sanayi ve hafif sanayi ürünleridir. Turizm, doğal gaz, Süveyş Kanalı gelirleri ve beraberinde Körfez Ülkeleri'ndeki yenilenme çalışmaları nedeniyle inşaat sektöründeki canlanma ekonominin lokomotif durumuna gelmiştir.⁶⁴

Mısır ekonomisinde turizmin önemli bir rolü vardır. 2007 yılında Mısır'a gelen turist sayısı % 13 artarak 9,8 milyon kişiye ulaşmıştır. Turizm gelirleri ise 7,2 milyar dolardan 8 milyar dolara yükselmiştir. Ülkenin milli gelirinin yaklaşık % 10'unun turizmden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.⁶⁵

Ülke dışında yaklaşık 2,3 milyon Mısır'lı çalışmakta ve ülkeye her yıl ortalama 5 milyar dolar döviz girdisi sağlamaktadır.⁶⁶

Mısır'ın ekonomik büyümesi, uzun yıllar boyunca nüfus artış hızının altında kalmıştır. 2004 yazında yönetime gelen hükümetle birlikte ekonomik kalkınma, dış

⁶³ http://www.ekopolitik.org/imaes/cust_files/080421185827.pdf

⁶⁴ <http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Mısır> 20.04.2010

⁶⁵ <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf>, 12.04.2010

⁶⁶ [http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005f1\).doc](http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005f1).doc)

ticarete liberalizasyon, yatırım teşvikleri ve para politikalarında ciddi değişiklikler olmuştur. Ülkenin döviz rezervi artmıştır. Özelleştirme çalışmalarına önem verilmektedir.

Yeni hükümetin reform çalışmaları çerçevesinde ithalat vergileri önce %14,6'dan %9,1'e düşürülmüştür. 2006 yılında da ağırlıklı ortalamalar %6,9 olmuştur. Üretim amaçlı ürünlerin ve sermaye malları ithalatının ucuzlatılması hedeflenmiştir. Ayrıca kurumlar ve gelir vergilerinde indirimler gerçekleştirilmiştir. Uzun dönemde kamu harcamalarının düzenlenmesi ve sübvansiyonların rasyonalize edilmesi söz konusudur.⁶⁷

Ülkede gerçekleştirilen ekonomik reformlar nedeniyle Mısır, Dünya Bankası – IFC (International Finance Corporation) tarafından 2009 yılında, "en aktif reformlar gerçekleştiren ilk 10 ülke" arasına 4. kez seçilmiştir. 2003 yılı ekonomik büyümesi %3,2 iken bu oran 2007 yılına gelindiğinde %7,1'e ulaşmıştır. Diğer taraftan enflasyon oranı 2003 yılında %4,5 iken 2007 yılına gelindiğinde %9,5'e çıkmıştır. Aynı dönemde cari işlemler dengesinde yaklaşık altı kata yakın bir düşüş söz konusu olmuştur. Döviz kurunun belirli bir düzeyde istikrarını koruması ve dolar karşısında düşük düzeyde seyretmesi, Mısır ihraç ürünlerinin rekabet gücünü olumlu etkilemiştir.⁶⁸

Aşağıdaki tabloda 5 yıllık dönemler halinde işsizlik verileri görülmektedir. 2000 yılında görülen düşüşten sonra işsizlik seviyesi on yıl öncesi ile aynı banda dönmüştür.

Tablo 4: Mısır'ın İşsizlik Oranları

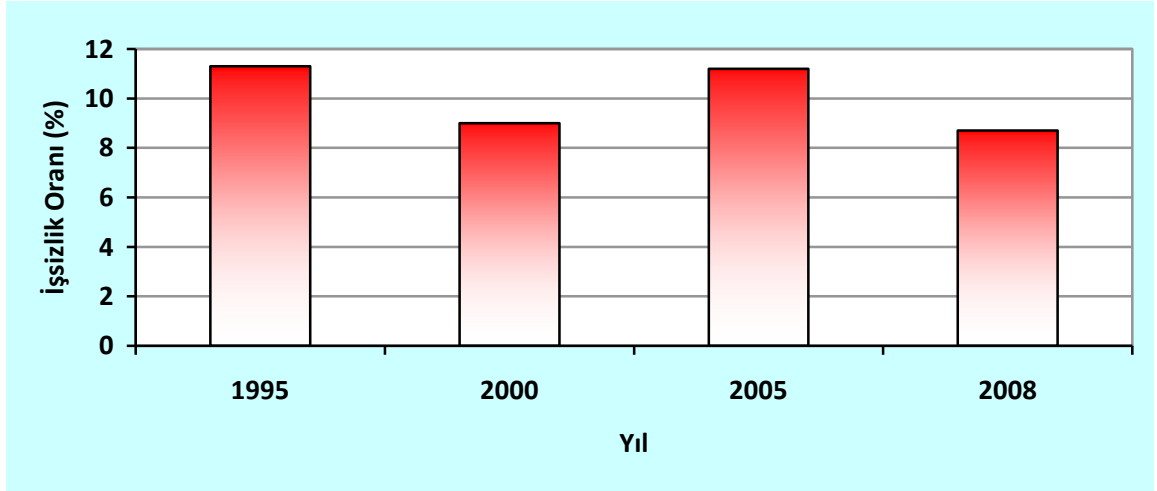
Yıl	İşsiz Sayısı	İşsizlik Oranı (%)
1995	1916.9	11,3
2000	1698.0	9,0
2005	2450.0	11,2
2008	2143.0	8,7

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

⁶⁷ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm.doc>

⁶⁸ İgeme, **Mısır Ülke Raporu**, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Msr.pdf>

Grafik 3: Mısır'ın İşsizlik Oranları



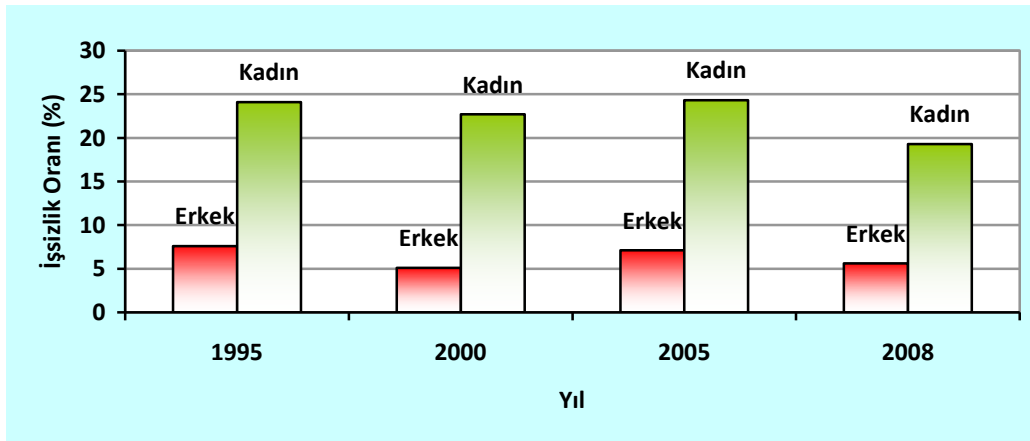
Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Tablo 5: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
1995	919.7	997.2	1916.9	24,1	7,6	11,3
2000	954.5	743.5	1698.0	22,7	5,1	9,0
2005	1255.5	1194.5	2450.0	24,3	7,1	11,2
2008	1065.0	1078.0	2143.0	19,3	5,6	8,7

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 4: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

1995 yılında toplam işsizlik oranı % 11,2'dir. Bu oran erkeklerde % 7,6 kadınlarda ise % 24,1'dir. Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bakıldığında, işsizlik oranı çok yüksek sayılmaz. Kadınların sosyal nedenlerden ötürü ve iş alanlarının

erkeklere nazaran kısıtlı olmasından dolayı oranın yüksek görüldüğü de hesaba katılmalıdır.

2000 yılına gelindiğinde, işsizlik oranının ciddi biçimde düşürüldüğü gözlenmektedir. Toplamda % 9,1 olan işsizlik oranı, erkeklerde % 5,1, kadınlarda %22,7 seviyelerine gerilemiştir. Ancak işgücü miktarında ciddi bir azalma vardır. O yıllarda ülkenin turizm değerlerinin ticari olarak kullanılmaya başlanmasının kadın istihdamını arttırdığı söylenebilir; fakat bu işsizlik oranı düşüşü turizm sektöründeki istihdam oluşturmasıyla ilgili değil, çalışan insan sayısının azalması ile ilgilidir. Bu durum orduya asker alınması ile ilgili olabilir.

2005 yılı için gerçekleşen işsizlik oranına bakıldığında, 2000 yılındaki etki sona ermiş, işsizlik 1995 seviyelerinin de üzerine tırmanmıştır. On yılda uygulanan politikalar istihdam açısından pek etkili olamamıştır. Tabii işgücü seviyesindeki nüfusa bağlı artışa rağmen işsizlik oranının aynı sevide kalması sağlanabilmiştir.

2008 yılında işsizlik oranı % 8,7 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılına göre işsizlik oranında bir düşüş olduğu söylenebilir. Düşüş oranı devam ettirilebildiği takdirde ilerleyen yıllarda daha düşük işsizlik oranlarına ulaşılması hedeflenmektedir.

2.1.3. IRAK

Irak, Ortadoğu'nun en önemli ve en karışık ülkelerinden birisidir. Tarihi boyunca büyük iktidar mücadelelerine sahne olmuş olan bu topraklar, şüphesiz altındaki petrol serveti nedeniyle çok zengin; fakat kullanım kapasitesi veya imkanının kısıtlılığı nedeniyle fakir bir ülke olarak göze çarpmaktadır. Ülkenin yüzölçümü 441.839 km²'dir. Ülke nüfusu 2011 verilerine göre 32.961.959 kişidir. Başkenti Bağdat olan ülkenin halkı, birkaç etnik – dini gruptan müteşekkildir. % 97'si Müslüman, Müslüman halkın da % 65'i Şii, % 35'i Sünni'dir. Ayrıca etnik açıdan bakılacak olursa halkın % 75 – 80'i Arap, % 15 – 20'si Kürt ve % 5'i Türkmenlerden oluşmaktadır.⁶⁹ 2011 yılı verilerine göre

⁶⁹ CIA, **The World Factbook**, 2009

kişi başına düşen gelir 3.501 ABD Dolarıdır. Ülkede günde 2.450 varil petrol üretilmektedir.⁷⁰

1980'lerde Irak – İran savaşı, 1990'larda Kuveyt'in işgali üzerine başlayan uluslararası askeri harekât ve 2003 yılında Amerika'nın askeri müdahalesinin dönüm noktalarını teşkil ettiği son 30 yılda Irak ekonomisi oldukça istikrarsız bir yapı sergilemiştir. Çeşitli dönemlerde yürürlüğe konan ekonomik ambargolar da, Irak'ın küresel ekonomiyle bütünleşmesini güçleştirmiştir.

1991 – 1995 yılları arasında BM tarafından Irak'a sunulan petrol karşılığı gıda ithalatı önerisi, Irak Hükümeti tarafından kabul görmemiş ve petrol geliri elde edilemediği için ülkede fakirlik hızla artmıştır. 1996 yılında Irak Hükümeti, BM tarafından önerilen Gıda Karşılığı Petrol Programı önerisini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu programla, Irak hükümetine sınırlı miktarda petrol ihraç etme ve bunun karşılığında gıda ve insani malzeme ithal etme izni verilmiştir. 22 Mayıs 2003 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi, 1483 sayılı kararı kabul etmiş ve Irak üzerindeki tüm ticari yaptırımların bittiğini ilan ederek, Gıda Karşılığı Petrol Programını yürürlükten kaldırmıştır.⁷¹

Amerika'nın askeri müdahalesinin ardından kurulan Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardım Kurumu (ORHA – The Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance) ülkede idari ve ekonomik yapıyı yeniden oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte, 2003 yılında Irak ekonomisi, savaşın ve savaş sonrası güvenlik durumunun kötüleşmesinin yanı sıra ülkedeki devlet kurumlarının tamamına yakınının tasfiye edilmesi, gerekli idarelerinin tesis edilememesi ve artan istikrarsızlık gibi nedenlerle kötüye gitmiştir. Savaş sonrası dönemde de Irak ekonomisi, temel olarak petrol gelirlerine dayanmaya devam etmiştir. Irak'ın ihracat gelirlerinin %98'i petrolden sağlanmaktadır. Bununla birlikte, ülkedeki istikrarsızlığa rağmen ekonominin yeniden yapılandırma çalışmaları devam etmektedir. IMF, 2004 yılında Irak Hükümetine savaş sonrası acil yardım desteği programı çerçevesinde kredi vermiştir. 2009 yılında ödemesi gereken 470 milyon ABD doları tutarında borcunu

⁷⁰ Economist Intelligence Unit (EIU), Irak Ülke Raporu, 2009

⁷¹ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, s. 257

2007 Aralık ayında ödeyen Irak Hükümeti, IMF ile yeni bir Stand-By anlaşması imzalamıştır. Yeni imzalanan Stand-By anlaşması ile Irak Hükümeti'ne 744 milyon ABD doları tutarında yeni kredi desteği sağlanmıştır. Yeni Stand-By Anlaşması ile makroekonomik istikrarın sürdürülmesi, ülkede yatırım ortamının iyileştirilmesi, petrol sektöründe üretimin artırılması ve 2005 yılında imzalanan bir önceki Stand-By anlaşmasındaki reformların yerine getirilmesi öngörülmüştür.⁷²

Bu çerçevede, 2008 yılı ekonomik programı ile yatırımlara kaynak ayrılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, büyümenin artırılması, % 30 civarında gerçekleşen enflasyonun düşürülmesi, yapısal reformların gerçekleştirilmesi, yönetim kapasitesinin artırılması planlanmıştır. 2008 yılı ekonomik programında ayrıca % 7 büyüme, günlük 2,2 milyon varil petrol üretimi, % 12 enflasyon ve 34 milyar Amerikan doları rezerv öngörülmüştür. EIU verilerine göre, 2008 yılında büyüme % 7,8, GSYİH ise 70 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Oldukça yüksek bir büyüme oranı yakalanmış olmasına rağmen, Irak bütçesinden yatırımlara ayrılan payın etkin bir şekilde kullanılamaması, halen önemli bir sorun teşkil etmekte ve petrol dışı alanlarda büyümenin gerçekleşmesine engel olmaktadır.

Irak'ın yaşamakta olduğu siyasi karışıklık, güvenlikteki zafiyetler, yolsuzluğun yaygın oluşu ekonomi idaresini güçleştirmektedir. Ayrıca, 2009 yılı içinde petrol fiyatlarının varil başına 30 ABD dolarına kadar düşmesi hükümeti zor duruma sokmuş ve çoğu yatırımın hayata geçmesini engellemiştir. Petrol fiyatlarının 70 ABD doları düzeyine yükselmiş olması da mali sıkıntıyı giderememiştir. Bununla birlikte, güvenliğin 2006 yılına göre kıyaslanmayacak düzeyde düzelmiş olması sebebiyle, özel sektör faaliyetlerinde ciddi bir canlanma olmuştur. Bu çerçevede, 2009 yılında ekonominin % 7 – 8 oranında büyüyeceği tahmin edilmiştir. İstikrarlı bir ekonomik büyüme gözlemlenmekte olup, bu büyümenin temelini komşu ülkelerle ticaret oluşturmaktadır. Fakat kamu harcamalarındaki azalma, özel sektör faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir.⁷³

⁷² Pierre Richard Agenor, Nabli Mustapha K., Yousef Tarık, **Public Infrastructure and Private Investment in the Middle East and North Africa**, World Bank Policy Research Working Paper, 2005

⁷³ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/IRQ/AYLIK%20RAPOR.doc>

Nisan 2009 tarihinde, Irak Bakanlık Konseyi tarafından 2009 federal bütçesi onaylanmıştır. Onaylanan 2009 bütçesi ile 2008 Ekim ayında hazırlanan ilk taslak bütçe arasında devlet harcamalarının azaltılarak 58 milyar ABD dolarına düşürülmesi gibi önemli farklılıklar mevcuttur. Söz konusu daralmanın en önemli sebebi ise, petrol fiyatlarındaki sert düşüştür. Çünkü Irak Federal Bütçesi gelirlerinin % 90'ı petrol satışlarından elde edilmektedir.⁷⁴

Diğer yandan, 2009 yılında Bağdat'ta yapılan petrol ve doğalgaz sahaları ihalelerinde, Rumeyla Petrol Sahasının ihalesinin sonuçlandırılmış olması, ekonomi açısından olumlu bir gelişmedir. Rumeyla, Irak'ın en büyük petrol sahasıdır ve çıkarılan her bir varilden 2 ABD doları almak koşulu ile BP / CNPC ortaklığına verilmiştir. Bay Hasan, Zubair, Missan, Kerkük ve Batı Kurna adlı petrol sahaları ile Mansuriye ve Akkaş adlı doğalgaz sahalarının ihale edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu sahaların ihalelerinin sonuçlanması ile günlük 2,4 milyon varil olan petrol üretiminin orta vadede 5 milyon varile yükseltilmesi hedeflenmektedir. Şüphesiz bu hedefe ulaşılması, Irak'ın planlanan yatırımlarını kolaylaştıracak ve Irak'ın hızlı bir dönüşüm yaşamasını sağlayabilecektir.⁷⁵

Irak Geçici Koalisyon Hükümeti, yönetimde kaldığı süre boyunca (21 Nisan 2003 – 28 Haziran 2004) özellikle özel sektörde birçok reformu yürürlüğe koymuştur. Bu süre içinde Irak Merkez Bankası, bağımsız bir kuruluş olarak yeniden yapılandırılmış ve para politikasını özerk bir biçimde belirleme yetkisiyle donatılmıştır. Ayrıca yeni bir para birimi (Yeni Irak Dinarı) piyasaya sürülmüş, şirketlere ve bireylere vergi numaraları verilmiş, gümrük vergilerine işlerlik kazandırılmıştır.⁷⁶

Ülkede, bankacılık sektörünün gelişmemiş olması, etkin bir para politikası uygulanmasını da zorlaştırdığı için, Eylül 2003'te Merkez Bankası Yasası ile ülkedeki bankacılık işlemlerinin neredeyse tüm yönlerini kapsayan, Irak Bankacılık Yasası çıkarılmıştır. Çok sayıda yabancı bankaya, ülkede faaliyette bulunma izni verilmiştir. Yine aynı tarihte çıkarılan, Yabancı Sermaye Kanunu'na göre yabancı şirketlere, enerji sektörü dışında faaliyet gösteren Irak şirketlerinde % 100'e varan oranlarda hisse sahibi

⁷⁴ <http://egazete.dunva.com/evavin/issues text.php?id=9196&p id=9>

⁷⁵ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/IRQ/AYLIK%20RAPOR.doc>

⁷⁶ <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1229&l=1>

olabilme imkânı tanınmıştır. Irak gelirlerinin büyük kısmı geçmişten bu yana doğrudan vergiler yerine petrol gelirlerine dayansa da, ülkede yeni bir vergi sistemi kurulmuş ve toplam vergi gelirlerinde bir artış sağlanmıştır. En yüksek gelir dilimine (yıllık yaklaşık 700 ABD Doları ve üzeri) uygulanan gelir vergisi oranı % 15 iken; kurumlar vergisi oranı % 15'tir.⁷⁷

Irak'ta işsizlik, 1990'lardan sonra kronik bir hal almıştır. Bu nedenle yurtdışına doğru nüfus hareketlerinin özellikle belli dönemlerde oldukça sıklaştığı görülmektedir. 2003 yılından sonra işsizlik, daha da büyük bir sorun olmuştur. İşsizliği tetikleyen nedenler; savaş, ekonomik faaliyetlerin azalması, ordunun lağvedilmesi olarak sayılabilir. WFP ve COSIT (2006), 2005 yılında 16 – 60 yaş aralığı için işsizliği % 47 olarak ifade etmişlerdir.

Ancak bu tespit, ev hanımları, öğrenciler ve emeklileri de kapsadığı için BM ve Dünya Bankası tanımlarına uymamaktadır. Ancak her halükarda işsizlik oranının, 2006 yılında % 40'lar seviyesinde olduğu, belli eyaletlerde bu oranın % 60'ları geçtiği bilinmektedir. Mart 2007 tarihinde UNHCR, çalışabilecek nüfusun % 50'sinin işsiz olduğunu belirtmiştir. İşsizlik oranı COSIT tarafından % 17,6 seviyelerinde açıklansa da, bu oranın % 40 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Öte yandan kamunun temel işveren olduğu, ordunun hala en büyük istihdam kaynağı olduğu ülkede, özellikle özelleştirme projelerinin gerçekleşmesinin ardından ortaya çıkacak ilave işsiz sayısının sebep olacağı sorunun nasıl çözüleceği hala tartışılmaktadır.⁷⁸

Tablo 6: Irak'ın İşsizlik Oranları

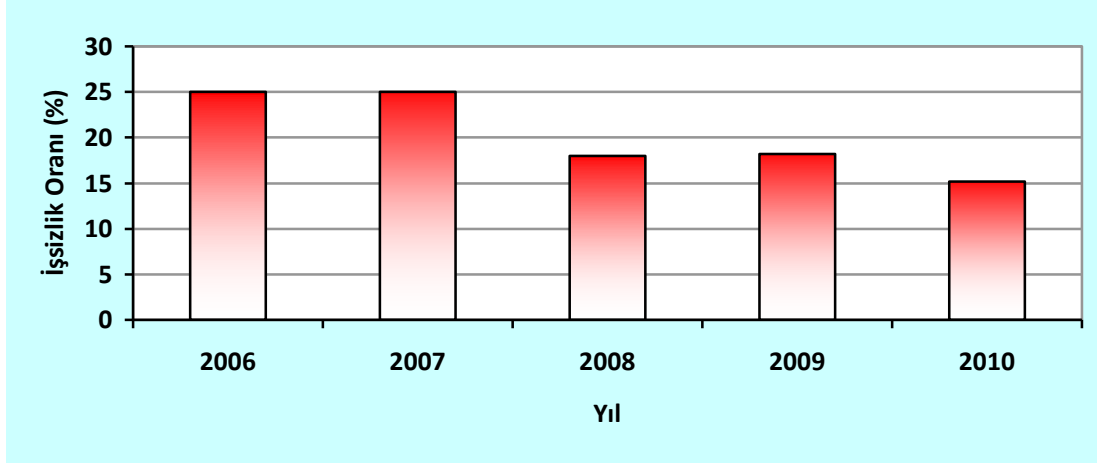
Yıl	İşsizlik (%)
2006	25,0
2007	25,0
2008	18,0
2009	18,2
2010	15,2

Kaynak:www.indexmundi.com

⁷⁷ İnci Selin Aydın, **Irak Ülke Raporu**, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Irak.pdf>

⁷⁸ http://www.counsellors.gov.tr/upload/IRQ/IRAK_RAPOR.pdf

Grafik 5: Irak'ın İşsizlik Oranları



Kaynak:www.indexmundi.com

Ülkede süren yüksek işsizlik oranının, 2008 yılında keskin bir düşüşle % 28 azaldığını ve % 18 seviyesine gerilediğini görmekteyiz. Bu durum; ancak devletin istihdam oluşturma politikalarıyla açıklanabilir. Ülkede 2007 yılından sonra nispeten güvenlik sorununun azaldığı, petrol fiyatının tavan yaptığı ve dolayısıyla ülke gelirlerinin attığı göz önüne alınırsa, bu işsizlik oranı düşüşü, kamu istihdam oluşturma politikalarının sonucu olabilir. Buna rağmen petrol fiyatlarının tekrar düşmesi, hesap edilen bütçe gelirlerinin tutturulamamasına neden olmuştur. İşsizlik oranının, bu aşamadan sonra düşürülmesi oldukça zor olacaktır.

Bunun yanında iş gücünün % 51'i ya işsiz ya da normalden az çalışmaktadır. Çalışanların yarısı devletten maaş almaktadır. Tarımı bir kenara konulduğunda, özel sektörde çalışanların oranı sadece % 6 ile sınırlıdır. Yılda 250 bin genç iş piyasasına girmekte olduğu ülkede, petrol fiyatlarının düşmesi sonucu devlet kamuda işe alımları dondurmuştur.

Irak'ta dünyanın özel sektör için en zorlu bürokratik sistemlerinden birinin var olduğu söylenmektedir. (183 ülke içinde 153'üncü). Bir iş kurmak, bankadan kredi almak ya da yurtdışı ile ticaret yapmak çok zordur. Bankacılık sistemi oturmamıştır. Birçok şey "yeraltında", vergi vermeden ama rüşvet vererek yapılmaktadır.⁷⁹

⁷⁹ <http://www.humvetc0m.tr/planet/12961987.asp?gid=357>

2.1.4. İRAN

İran'ın yüzölçümü, 1.648.000 km²'dir. Resmi adı İran İslam Cumhuriyeti'dir. 2011 verilerine göre nüfusu 74.798.599 kişidir. Ülkenin başkenti Tahran'dır. Ülke halkının % 98'i müslümandır. Oldukça farklı etnik yapıya sahip olan ülkede en büyük etnik guruplar; % 51 İranlı, % 24 Azerilerdir.⁸⁰

İran'da genel olarak ekonominin % 40'ını devletin doğrudan, % 45'ini ise "bonyad" olarak adlandırılan ve adeta devlet içinde devlet gibi davranan bir tür İslami esaslı vakıflar aracılığı ile elinde tuttuğu söylenebilir. Kalan % 15'lik kesim ise, siyasal yelpazede muhafazakar olarak tanımlanabilecek bir noktada duran İran özel sektörü (bazaar)'nın elindedir.

İran, genel olarak ekonomide merkezi planlamanın hakim olduğu, petrol ve diğer büyük ölçekli işletmeler üzerinde devlet mülkiyetinin devam ettiği (2006 yılı itibariyle İran ekonomisinin % 70'i devlet kontrolünde), kırsal bölgelerde tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu, özel ticari faaliyetlerin ise sınırlı düzeyde olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Basra Körfezi'nden Hazar Denizi'ne oradan da Umman Denizine uzanan sahillerinin yanı sıra Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan ile uzun kara sınırlarına sahip bulunan İran'ın ekonomisi son 40 yıllık dönem boyunca daima ham petrol fiyatlarına bağlı bir performans sergilemiştir. İran, 125.8 milyar varil ile dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 10'una sahip olup, anılan rezervler itibariyle dünyada beşinci sıradadır. Ayrıca 26,69 trilyon m³'lük doğalgaz rezervleriyle Rusya'dan sonra doğalgaz açısından da dünya ikinciliğini elinde bulundurmaktadır. Bunun yanında 1 milyar ton demir, 1 milyar ton kömür ve 800 milyon ton bakır rezervi ile zengin yer altı kaynaklarına sahiptir.⁸¹

Döviz girdilerinin % 80'ini petrol ihracatından elde eden İran, bu haliyle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı halde bulunduğu için, son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş; ama başarılı olamamıştır. Petrol fiyatlarının 90'lı yılların sonları boyunca düşüşü sırasında, ülkenin kaybının 6 milyar ABD dolarını bulduğu ve bu rakamın bütçenin üçte biri düzeyinde

⁸⁰ CIA, **The World Factbook Economist Country Report**, Şubat 2010

⁸¹ Arı, s. 257-280

olduğu göz önüne alınırsa, petrol dışı endüstrilere yönelmenin önemi daha iyi anlaşılır. Ancak söz konusu dönemde Tahran yönetimi, kaynak yetersizliği nedeniyle petrol dışı endüstrilere yönelik önemli bazı projeleri askıya almak zorunda kalmıştır. Bu konunun ardında, gerek Irak ile yapılan savaşın ekonomik yapıda meydana getirdiği tahribat ve gerekse uzun yıllardır uygulanmaya çalışılan ve Türkiye ile ticareti de olumsuz yönde etkileyen aşırı merkezi planlamacı – ithal ikameci modelde ısrar edilmesi önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, 2000 – 2003 yılları arasında ise ekonomide toparlanma başlamış ve reformlar eşliğinde % 6 reel büyüme gerçekleşmiştir. Bu süreçte döviz kuru politikasında mantıklı düzenlemeler, dış ticarete liberalleşme, yabancı sermaye yatırımına sınırlı da olsa açılma, finans sektörü liberalleşmesi yapılmıştır. Tabii yükselen petrol fiyatları ortamında, genişlemeci para ve maliye politikaları da gündeme getirilmiştir.

Ancak bu dönem, son bir yılda (2005 yılından başlayarak) Ahmedinecad'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi sonrası, tutucu kesimin gücünü yeniden konsolide ettiği, yeniden uç İslami hareketin kuvvetlendiği, dış siyasette Batı ile yeniden ve sert şekilde zıtlaşan, Rusya ile işbirliğine dönülen ve nükleer silahlanma ve İsrail konusunda çok aşırı fikirler üzerine kurulan, yeniden içe kapanmacı, popülist ve milliyetçi bir siyaset ve ekonomi politikası anlayışına dayanılmaya başlanan, yeni bir reaksiyon dönemi haline dönüşmüştür. Böylece ulusal sanayiye güçlendirecek yabancı yatırımlara olumlu bakan ve bu yönde reformlar gerçekleştiren dönem sona ermiştir.

1979 yılında rejim değişikliğine uğradığında, güçlü bir petrol endüstrisi, yüksek düzeyde ticaret fazlası ve çoğu tarım sektöründe faaliyet gösteren orta boy işletmelerden oluşan özel sektörü olan İran, ekonomik anlamda bugün bu tablodan bir hayli uzaktır. Geçen 28 yıllık süre içerisinde, çiftlikler, şirketler ve bankalar devletleştirilmiş ve dünyadaki eğilimin aksine yabancı sermaye yasaklanmıştır. Dolayısıyla İran ekonomisi tek mallı – tek boyutlu bir düzen kazanmış bulunmaktadır.⁸²

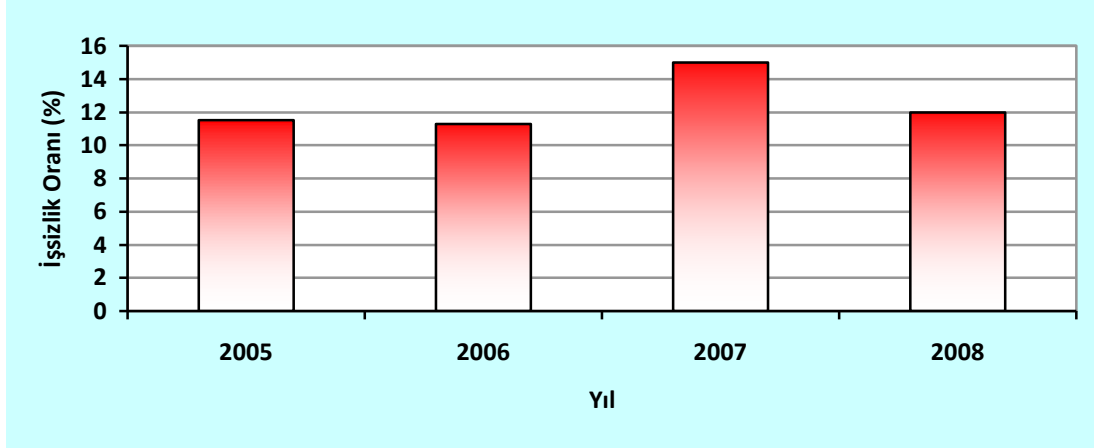
⁸² <http://www.musavirlikler.gov.tr/.../IR/iran%20ulke%20profil.pdf>

Tablo 7: İran'ın İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
2005	11,5
2006	11,3
2007	15
2008	12

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 6: İran'ın İşsizlik Oranları



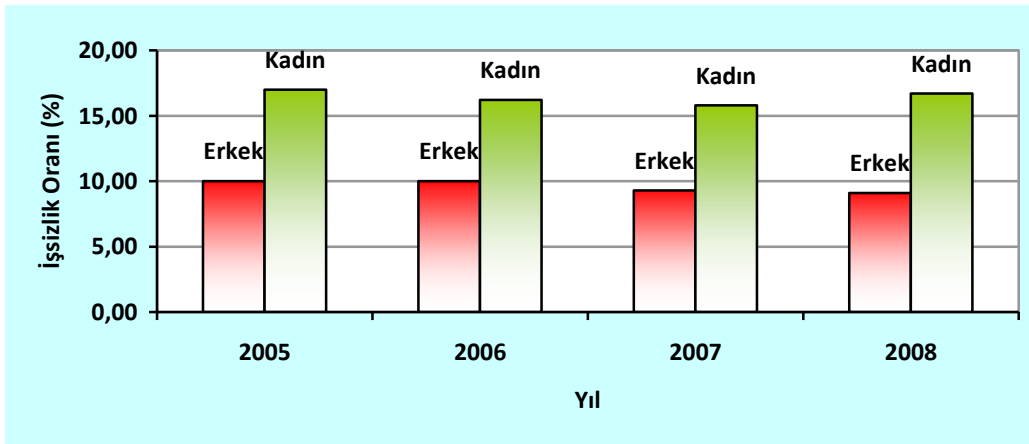
Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Tablo 8: İran'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
2005	819	1856	2675	17	10	11,5
2006	765	1878	2643	16,2	10,0	11,3
2007	722	1764	2486	15,8	9,3	15,0
2008	677	1715	2392	16,7	9,1	12

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 7: İran'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Ülkenin, son dört yıllık işsizlik oranları yukarıdaki tabloda verilmiştir. 2005 yılında olan oran 2008'e kadar kademeli olarak düşerek % 12'ye gerilemiştir. Bu oran erkekler için % 9,1, kadınlar için ise % 16,7'dir. % 10'luk işsizlik oranı 2,3 milyon kişiye tekabül etmektedir. Bu oran diğer Ortadoğu ülkeleri arasında en az olan oranlardan bir tanesidir. İran'da 2009 yılının üçüncü çeyreğinde işsizlik % 11,3 olmuştur. İş Bakanlığı, küresel mali kriz ve yaptırımlardan dolayı 2005 – 2010 dönemini kapsayan dördüncü “5 Yıllık Kalkınma Planı”nda öngörülen % 7'lik işsizlik hedefinin gerisinde kaldığını duyurmuş, belirlenen hedefe ulaşamamasında küresel mali kriz ve İran'a yönelik yaptırımların etkili olduğu belirtilmiştir.

İşsizlik uzun bir aradan sonra 2008'in ilk çeyreğinde % 9,6'lık oranla tek rakama düşmüş; ancak 2009'a % 12,5'lik oranla girilmiştir. İran, bu işsizlik oranıyla da yaklaşık 200 ülke arasında 68. sırada yer almıştır. Nüfusun üçte ikisinin 30 yaşın altında olduğu ülkede, 15 – 24 yaş arasındaki işsizlik oranı yaklaşık % 27 ile en büyük grubu oluşturmaya devam etmiştir. Üniversite mezunlarının % 16 kadarının işsiz olduğu ülkede, her yıl yaklaşık 800 bin kişi iş pazarına katılıyor. Son verilere göre, aktif iş gücünün % 46,2'si hizmet sektöründe, % 31,9'u sanayide ve % 21,9'u da tarımda çalışmaktadır. Bir süre önce Meclis ve Anayasayı Koruyucular Konseyi'nde kabul edilen sübvansiyonlarla ilgili düzenlemenin, üç yıl içinde işsizliği ve fakirliği azaltacağı hesaplanmıştır.

2.1.5. SURİYE

Suriye'nin yüzölçümü, 185.180 km²'dir. Resmi adı Suriye Arap Cumhuriyeti'dir. 2011 verilerine göre nüfusu 20.820.311 kişidir. Ülkenin başkenti Şam'dır. Ülke halkının % 85'ini müslümanlar, % 10'unu Hıristiyanlar oluştururken, kalan % 5'lik kısım içinde de en önemli grup Dürziler'dir. Ülkedeki etnik grupların başlıcaları; Araplar, Türkler, Kürtler, Ermeniler ve Dürziler'dir. Ayrıca ülkede çok sayıda Filistinli mülteci de yaşamaktadır. Merkezi planlı bir ekonomik sisteme göre yönetilen ve 2000 yılından itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecine giren Suriye'nin temel gelir kaynakları petrol, dış yardımlar, yurt dışında çalışan Suriyeli işçilerin döviz gelirleri ve tarımdır. Petrol ihracatı, toplam ihracat gelirlerinin üçte ikisini ve bütçe gelirlerinin yarısını oluşturmaktadır. Petrol dışı sanayi üretimi

kimyasallar, kauçuk, plastik, tekstil, deri sanayi ve gıda üretimi alanlarında yoğunlaşmaktadır. Hizmetler sektörü içinde özellikle turizm, hızlı bir gelişim sergilemektedir. Ülkedeki büyük sanayi şirketlerinin çoğu devlet tarafından işletilmektedir.⁸³

Başlıca ticaret merkezleri Şam, Halep, Lazkiye, Tartus, Deir al-Zour ve Homs; petrol sanayinin merkezi ise Deir al-Zour çevresi ile Halep ve Banyas'taki rafinerilerdir. Tekstil ve seramik gibi hafif sanayi üretiminin ve gıda işleme tesislerinin çoğu, tarım alanlarına yakın olan Şam, Halep ve Homs'ta bulunmaktadır. Ülkenin iki büyük liman şehri olan Lazkiye ve Tartus uluslararası ticaretin merkezi iken, kuzeydeki Banyas'tan petrol ihracatı yapılmaktadır. Ülkenin doğusu daha az gelişmiş olmasına rağmen, Haseki şehri tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle, komşu şehirlerden göç almaktadır. Deir al-Zour ve Palmira, yeni petrol ve doğal gaz alanları bulunması ile son yıllarda hızla büyüyen şehirlerdir. Büyük kısmı iç piyasada tüketilen tarımsal ürünlerin çoğu, Şam'ın kuzeyinde üretilmektedir. Hükümetin pamuk ve tahıl piyasalarına müdahaleleri devam ettiğinden, tarımda özel sektör faaliyetleri, daha az stratejik önem arz eden meyve üretimi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.⁸⁴

Kamu sektörünün ekonomideki ağırlığını azaltmak, özel sektörün gelişimini, yabancı sermayeyi ve rekabeti teşvik etmek amacıyla son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik reformların olumlu etkileri hissedilmeye başlanmış olup; petrol, finans, çimento ve enerji gibi sektörlerde özel sektörün katkısı artmaktadır. Hükümet, petrol üretiminde uzun vadede yaşanması beklenen düşüşlerin etkisini bertaraf etmek için, orta vadede döviz gelirlerini artırmaya yönelik olarak; hizmetler sektörünün, özellikle de turizm sektörünün geliştirilmesine ağırlık vermektedir. 2010 yılında KDV uygulamasına geçilmesi (yaklaşık % 10 oranında) neticesinde vergi gelirlerinin artırılması ve petrol fiyatlarında beklenen artışın gerçekleşmesi durumunda, bütçe açığının 2010 – 2011 döneminde 3 milyar ABD dolarına gerileyeceği tahmin edilmektedir. Devlete ait kuruluşların, özerk bütçeli yapılara dönüştürülmesi ve bazılarının özelleştirilmesine yönelik bir kamu reformu ile kamuda süregelen verimsizliğin önüne geçilmesi planlanmaktadır. Suriye Merkez Bankası tarafından, 2008 yılında piyasaya sürülen

⁸³ Syria Central Bureau of Statistics <http://www.cbssyr.org>

⁸⁴ Economist Intelligence Unit, **Syria Main Country Report**, Ekim 2009

hazine bonolarının, ilerleyen yıllarda sürekli hale gelmesi ve kalkınma projelerinin finansmanında önemli bir araç olarak kullanılması hedeflenmektedir. Yabancı yatırımların hız kazanması için döviz transferine yönelik kısıtlamalar da 2008 yılının başından itibaren azaltılmaktadır. Bu reformlar, bankacılık sektörünün modernleştirilmesi açısından da önemli adımlardır. Suriye'de faiz oranları yıllarca enflasyona ya da likidite koşullarına bağlı olmaksızın sabit tutulmuştur. Suriye'deki küçük ve orta ölçekli firmaların, bankalardan borçlanmakta güçlük çekmeleri ve yüksek faiz oranı ve kur riskini göze alarak offshore bankalarından (çoğunlukla Lübnan bankalarından) borçlanmak zorunda kalmaları, ülkede özel sektörün gelişmesini engelleyen nedenlerdendir. Ancak 2002 yılında Kredi ve Para Kurulu kurulması, özel bankalara faaliyet izni verilmesi ve Mayıs 2003'te 22 yıl sonra ilk kez mevduat ve kredilere uygulanan faiz oranlarının düşürülmesi ile birlikte bu sorunlar giderilmeye başlanmıştır. 2006 yılında özel sektöre kullanılan kredilerdeki artış oranı % 18,5 olarak gerçekleşmiştir.⁸⁵

Uzun yıllar petrole ve tarıma dayalı bir büyüme gösteren Suriye ekonomisinde, son yıllarda petrol üretiminin azalması neticesinde hizmetler sektörü ve özellikle turizm öne çıkmaya başlamıştır. Petrol dışı sektörlerdeki büyüme oranı 2008 yılında % 6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatlarındaki değişim yıllar itibarıyla incelendiğinde 1990'ların sonunda enflasyonist eğilimlerin azaldığı, 2000'li yıllarda ise yeniden arttığı görülmektedir. 2008 yılında enflasyon oranı, 1994 yılından itibaren en yüksek düzey olan % 15,7'ye yükselmiştir. Küresel kriz nedeniyle emtia fiyatlarındaki ve gıda, yakıt ve kira gibi harcama kalemlerindeki düşüşün etkisiyle 2009 yılında enflasyon oranının % 3,8'e gerileyeceği; ancak yakıt sübvansiyonlarının azaltılması ve KDV uygulamasına geçilmesi sonucunda 2010 yılından itibaren yeniden % 6 – 7 seviyelerine yükseleceği tahmin edilmektedir. Ekim 2007'de Suriye Lirası'nın değerinin IMF'nin Özel Çekme Hakları (SDR) ağırlıklı bir döviz sepetine endekslenmesi neticesinde daha esnek bir yapıya kavuşmuş olmasına rağmen, hükümetin döviz kuru istikrarına verdiği önem nedeniyle kısa vadede dalgalı kur politikasına geçilmesi

⁸⁵ İnci Selin Aydın, **Suriye Ülke Raporu**, İGEME, 2008, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/suriye.pdf>

mümkün görülmemektedir. 2012 yılı Ağustos ayı itibariyle 1 ABD \$ = 65,4 SL seviyesinde gerçekleşmiştir.

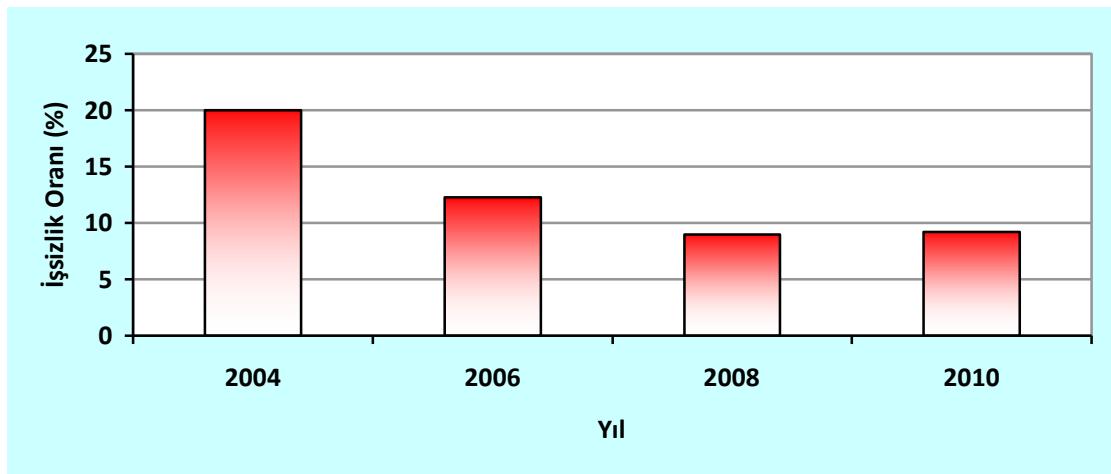
Suriye'de haftalık toplam çalışma saati 40 saat olup, ülkede işsizlik sigortası uygulaması bulunmamaktadır. Resmi verilere göre Suriye işgücünün neredeyse % 70'i ayda 100 ABD dolarından az kazanmakta, bu nedenle kamu çalışanlarının yaklaşık %40'ı gelirlerini artırmak için ikinci bir işte çalışmaktadır. Kamu çalışanlarının yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, 2001 yılından bu yana kamuda ücretler artırılmaktadır. Son olarak 2004 yılında kamu ücretlerinde % 20 oranında artış yapılmıştır. Ülkede işsizlik oranına dair resmi bir veri bulunmamakta olup, hızla artan genç nüfusa iş imkanı oluşturulamadığından, 1990'ların ikinci yarısından itibaren işsizliğin arttığı tahmin edilmektedir. 2000 yılından bu yana işsizlikteki artış yavaşlamış olmasına rağmen, ekonomi her yıl iş piyasasına katılan 200.000 – 250.000 Suriyelinin iş bulmasını sağlayacak hızda büyümektedir.⁸⁶

Tablo 9: Suriye'nin İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
2004	20,0
2006	12,3
2008	9,0
2010	9,2

Kaynak: www.indexmundi.com

Grafik 8: Suriye'nin İşsizlik Oranları



Kaynak: www.indexmundi.com

⁸⁶ Aydın, Suriye Ülke Raporu

Resmi verilere göre % 9,2 olan işsizlik oranı, gayri resmi kaynaklara göre % 20 civarındadır. Hükümet, 2000 yılı sonunda 18 – 24 yaş arasındaki işsizleri hedefleyen ve eğitim programları ile küçük işlerin kurulması için kredi teminini kapsayan bir işsizlikle mücadele programını kabul etmiştir. Tahminlere göre, işsizlikle mücadele için yıllık nüfus artış oranı % 3 civarında olan ülkede, yılda 200.000 iş oluşturulması gerekmektedir. Hükümet, 2005 yılına kadar yıllık % 5'lik ekonomik büyüme ve 605.000 kişiye istihdam oluşturmak amacıyla, toplam değeri 1 milyar ABD doları olan yatırım planını açıklamıştır. Yatırım projelerini geliştirmek amacıyla devlet tarafından kurulan Yatırım Konseyi, başta bilişim teknolojisi, sağlık, sanayi, tarım ve ulaştırma sektörlerinde olmak üzere, toplam 50 adet proje açıklamıştır. Açıklanan projeler arasında, ülkenin kuzey doğusunda yer alan Al-Raqqah bölgesinde kereste işleme tesisleri, bilgisayar montaj tesisleri ve Şam'da bir hastane inşaatı yer almaktadır. Konsey, ayrıca ülkenin karayolu ve demiryolu ulaşımının yenilenmesini amaçlayan 47 adet proje açıklamıştır.⁸⁷

2.1.6. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Birleşik Arap Emirlikleri'nin yüzölçümü, 83.600 km²'dir. 2011 verilerine göre nüfusu 7.890.924 kişidir. Ülkenin başkenti Abu Dhabi'dir. Ülke halkının % 96'sını Müslümanlar (Şii % 16), kalan % 4'ünü Hıristiyan, Hindu ve diğer gruplar oluşturur. Birleşik Arap Emirlikleri, Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Umm Al Guwain, Ras Al Khalmah, Fujairah olmak üzere toplam 7 emirlikten oluşan bir idari yapıya sahiptir. Devlet, her ne kadar dış politikada bir bütün olarak hareket etse de, iç işlerinde her bir emirlik, adeta bağımsız bir devlet görünümü vermektedir. Ülke topraklarının 2/3'ünden fazlasına ve petrol rezervlerinin % 90'ndan fazlasına sahip olan Abu Dhabi Emirliği, yönetimde etkin bir şekilde söz sahibidir. Abu Dhabi'yi ticarete bölgesel bir cazibe merkezi haline gelen Dubai Emirliği izlemektedir. Üçüncü olarak Dubai'nin hemen yanı başında bulunan ve ticari gelişmelerle Dubai'yi takip eden, ayrıca sanayi alanında da önemli ilerlemeler kaydeden Sharjah Emirliği gelmektedir. Diğer dört emirlik; Ras Al Khalmah, Ajman, Fujairah ve Umm Al Qaiwain büyük ölçüde Abu Dhabi Emirliği'nden parasal yardım gördüklerinden, herhangi bir etkinlikleri bulunmamaktadır. Oldukça

⁸⁷ Aydın, Suriye Ülke Raporu.

yüksek bir gelire ve büyük bir yıllık dış ticaret fazlasına sahip bulunan Birleşik Arap Emirlikleri'nde, dışa açık bir ekonomi anlayışı bulunmaktadır. Zenginliğin kaynağı GSMH'nın yaklaşık % 40'ını oluşturan petrol ve doğalgazdır. Abu Dhabi en büyük petrol üreticisi olup, onu sırasıyla Dubai, Sharjah ve Ras Al Khalmah takip etmektedir. Emirlikler arasında ekonomik eşitsizlikler bulunmaktadır. Federal hükümet, bu eşitsizliği büyük oranda Abu Dhabi ve Dubai gibi zengin emirliklerin finanse ettiği federal bütçeden nispeten yoksul emirliklere kaynak aktararak dengelemeye çalışmaktadır. Petrol rezervleri düşük olan emirlikler, ticaret ve özellikle re – eksporta yönelmişlerdir. Birleşik Arap Emirlikleri, dünya petrol rezervlerinin % 9,5'ine sahiptir.⁸⁸

Petrol ve doğalgaz, bugün Birleşik Arap Emirlikleri'nin en yüksek kişi başına milli gelirine sahip ülkelerinden biri olmasını sağlayan yer altı kaynaklarıdır. Petrol rezervleri (98,2 milyar varil) mevcut üretim seviyesini 100 yıldan fazla karşılayabilecek durumdadır. Bu rezervlerin % 94'ü Abu Dhabi'dedir. Şu anda günlük petrol üretme kapasitesi 2,5 milyon varil olan Birleşik Arap Emirlikleri, bunu 2008 yılında 2,8 milyon varile, 2010 yılında ise 3 milyon varile çıkarmayı hedeflemektedir. Ülke, doğalgaz rezervleri açısından da zengindir. 5,8 milyar m³ olan rezervlerin dünyadaki toplam rezervler içindeki payı ise % 4 civarındadır. Birleşik Arap Emirlikleri; Rusya, İran ve Katar'dan sonra 4. büyük doğalgaz üreticisidir. Rezervler, mevcut üretim seviyesini 200 yıldan fazla karşılayabilecek durumdadır. Doğalgaz rezervlerinin de % 90'ından fazlası Abu Dhabi'dedir. Tüm Körfez ülkeleri içinde, ekonomiyi petrolün egemenliğinden kurtarıp çeşitlendirme çabalarının başarıya ulaşabileceğinin en önemli kanıtı Birleşik Arap Emirlikleri'dir.⁸⁹

Ekonomik yapının çeşitlendirilmesi, üretim ve ihracat tabanının genişletilmesi çabaları sonuç vermiş ve petrolün milli gelirdeki payının düşürülmesinde başarılı olmuştur. İmalat sanayinin en önemli alt sektörleri, petrol üretimine paralel olarak kimyasal ve plastik üretimi olurken; gıda işleme, tekstil, mobilya, çimento, alüminyum, seramik, demir – çelik ve cam gibi sektörler geliştirilmeğe çalışılmaktadır. Turizm son

⁸⁸ Nesli Öztürk, **Birleşik Arap Emirlikleri**, İZTO, 2007, <http://izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-8056/BAE1.pdf>

⁸⁹ <http://www.igeme.com.tr/bae>

yıllarda hızla büyüyen bir alandır. İnşaat ve inşaat malzemeleri devam eden arazi geliştirme ve alt yapı projeleri nedeniyle canlı sektörlerdir. Su ve elektrik üretimi sektörlerindeki özelleştirme süratle devam etmektedir. Elektrik üretimi ve deniz suyunu tuzdan arındırma projeleri, yabancı yatırımcılar için önemli yatırım alanları oluşturmaktadır. Abu Dhabi hariç tüm emirliklerin serbest ticaret bölgeleri ve hemen tüm emirliklerin kendine ait limanı ve havalimanı bulunmaktadır. Uzakdoğu ve Avrupa arasında uluslar arası deniz taşımacılığı yapan firmalar, Körfez’de yükleme ve boşaltma işlemlerini yapmakta ve Dubai bu konuda aslan payını almaktadır. Dubai limanının gelişmiş tesis ve hizmetleri uluslar arası deniz taşımacılığı firmalarının tercihi olmaktadır.⁹⁰

Dubai’de boşaltılan mallar deniz yoluyla İran’a oradan tren ve karayoluyla Orta Asya Cumhuriyetlerine taşınmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri’nde kambiyo kontrolü bulunmaktadır. Dirhem konvertibl olup sermaye ve karın transferinde hiçbir sınırlama yoktur. Kur güvencesi olması, iş ortamındaki istikrar açısından önemlidir. Dünya Ticaret Örgütü’nün kurucu üyesi olan Birleşik Arap Emirlikleri, serbest bölgeleri dolayısıyla bölgesinin en liberal ekonomilerinden ve gelişmiş yatırım ortamlarından birine sahiptir. Ülkede şirket kurulması için yapılan düzenlemeler konusunda yetki, federal hükümet ve emirlikler arasında paylaşılmaktadır.

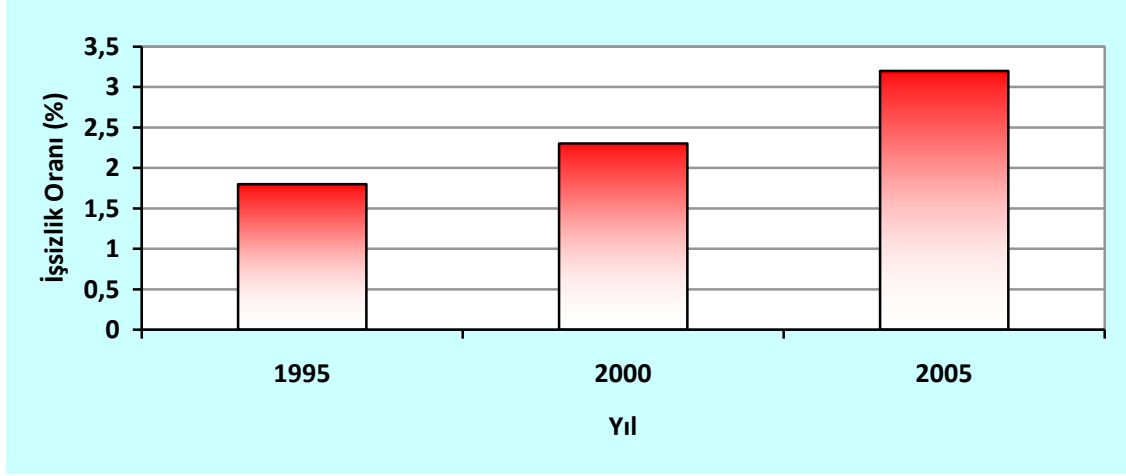
Tablo 10: Birleşik Arap Emirlikleri’nin İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
1995	1,8
2000	2,3
2005	3,2

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

⁹⁰ Öztürk, **Birleşik Arap Emirlikleri**, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-B056/BAE1.pdf>

Grafik 9: Birleşik Arap Emirlikleri'nin İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Ülkede işsizlik oranı 1995 yılında % 1,8, 2000 yılında % 2,3 ve 2005 yılında %3,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ülkedeki bazı emirlikler, özellikle 2008 global krizinden oldukça etkilenmiş, bir miktar yabancı sermaye çıkışı olmuş, bazı büyük projeler ertelenmek zorunda kalmıştır. Ancak ülkedeki genel işsizlik oranının 2005 yılından daha düşük % 3 seviyelerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 11: Birleşik Arap Emirlikleri'nin Yaş ve Kadın - Erkek İşsizlik Oranları (2008)

	Toplam		Erkek		Kadın	
	İşsiz	Oran %	İşsiz	Oran %	İşsiz	Oran %
Toplam	77.107		30.254		46.853	
15-19	7.335	9,5	4.931	16,3	2.404	5,1
20-24	23.758	30,8	9.176	30,3	14.582	31,1
25-29	19.040	24,7	5.311	17,6	13.729	29,3
30-34	11.102	14,4	3.120	10,3	7.982	17,0
35-39	7.089	9,2	1.538	5,1	5.551	11,8
40-44	3.457	4,5	2.166	7,2	1.291	2,8
45-49	2.634	3,4	1.699	5,6	0.935	0
50-54	1.594	2,1	1.274	4,2	0.320	0
55-59	0.742	0	0.742	0	-	0
60-64	0.292	0	0.297	0	-	0
65-69	0.059	0	-	0	0.059	0

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

2008 yılı İLO tahminlerine göre, yaş grupları bazında işsizlik seviyeleri; toplam 77 bin işsizinin % 9,5'i 15 – 19 yaş grubuna, % 30,8'i 20 – 24 yaş grubuna dahildir. Bu grup, en aktif grup olması dolayısıyla en fazla işsizlik oranına sahiptir. Erkek işsizlerin

sayısı 30 binin üzerindedir. Bu rakamın % 16,3'ü 15 – 19 yaş grubundandır. % 30,3 ile en fazla işsiz 20 – 24 yaş arasındadır ki, bu grubun ilk defa iş arayanlardan oluştuğu muhtemeldir. Kadınlarda 15 – 19 yaş grubunun işsizlik oranı % 5,9'dur. 20 – 24 yaş grubu % 31,1 ile en fazla işsizlerin bulunduğu gruptur. 44 yaş üstü kadınlarda işsizlik oranı çok düşüktür. Bu yaş grubundaki kadınların çalışma hayatından çekilmesi bunun en önemli nedenidir.

2.1.7. KUVEYT

Kuveyt'in yüzölçümü, 17.820 km²'dir. 2011 verilerine göre nüfusu 2.818.042 kişidir. Ülkenin başkenti Kuveyt'tir. Ülkede Müslümanlar % 85 (Sünni %70, Şii %30), Hıristiyan, Hindu, Parsi vd. % 15 orana sahiptir. Ülkede Kuveytli Arap % 45, Diğer Araplar % 35, Güney Asyalı % 9, İranlı % 4, Diğer gruplar % 7 oranındadır. Kuveyt, Basra Körfezi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Kuveyt ile Suudi Arabistan arasındaki tarafsız bölgedeki 2.590 km²'lik alan da dahil edildiğinde, toplam 17.818km²'lik yüzölçümüne sahip olan Kuveyt'in, kara komşuları Irak ve Suudi Arabistan olup, Irak ile 240 km. Suudi Arabistan ile ise 222 km. sınıra sahiptir. Kuveyt'in toplam kıyı uzunluğu ise 499 km'dir. Boubiyan Adasında yer alan bataklık alan dışında, Kuveyt'in tamamına yakını düz ve çöl alanlardan oluşmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası 306 m. olup, dağ, akarsu ve benzeri fiziksel yapılara sahip değildir. Boubiyan ve Fallaka Adaları dışında bazı küçük adalar bulunmaktadır.⁹¹

Kuveyt ekonomisi petrole dayanmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık % 50'si ve ihracat gelirlerinin yaklaşık % 95'i petrolden kaynaklanmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık % 4,8'ine tekabül eden imalat sanayi ise, hidrokarbona dayalı rafineri ve Petro – kimya endüstrisinden oluşmaktadır. 2007 – 2008 yıllarında petrol fiyatlarında rekor düzeyde artış yaşanması ve petrol ürünlerindeki artış, Kuveyt'e önemli ölçüde likidite sağlamış, bu da ülkenin yeniden inşa ve yapılanma dönemine girmesine imkan vermiştir. Bu durum, istihdamın son on yılın en yüksek rakamlarına ulaşmasına ve zaten yüksek olan

⁹¹ <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

tüketim harcamalarının artmasına yol açmıştır. Özel sektör, tüketim harcamalarındaki artıştan, hem de kamu alım ve ihalelerdeki artıştan büyük ölçüde fayda görmüştür.⁹²

Kuveyt Devleti, bazı temel girdi fiyatlarına sübvansiyonlar uygulamaktadır. Su, elektrik, akaryakıt, et, un, ekmek, demir – çelik ve çimento gibi ürünlere uygulanan sübvansiyonlar ile düşük fiyatlarla satılması, yurtiçi telefon görüşmelerinin ücretsiz sağlanması, bütçe giderlerini artırmakta ve sübvansiyon edilen ürünlerin tüketiminde gereksiz artışlara ve kaynak israfına neden olmaktadır. Maliye politikaları, devletin başlıca makroekonomik araçlarını oluşturmaktadır. Para biriminin ABD dolarına sabitlenmesi uygulamasına 2007 yılında son verilmiştir. Yakın zamanda yüksek petrol fiyatları, devletin genişlemeci mali politikalar uygulamasına olanak sağlamıştır. Bütçe hesaplarında petrol fiyatındaki dalgalanmalara karşı korunmak amacıyla, tahmini petrol fiyatları oldukça düşük tutulmaktadır.⁹³

Kuveyt, belli başlı sermaye ihraç eden ülkeler arasında yer almaktadır. Devlet gelirlerinin % 10'u "Reserve Fund For Future Generations – RFFG"ye aktarılmak zorundadır. Bu fondan daha önce kurulan "Genel Rezerv Fonu" ile birlikte her iki kaynak 1982 yılında kurulan Kuveyt Yatırım İdaresi (Kuwait Investment Authority – KIA) tarafından yönetilen yatırımlara aktarılmaktadır. Kuveyt Yatırım İdaresi'nin, kurumsal yatırım stratejisi açısından yönetilen fonlar çeşitli ülkelerde uzun vadeli yatırımlarda değerlendirilmekte, bu noktada yüksek getiriden ziyade, uzun vadeli istikrarlı getirilere önem verilmektedir. Ülkenin ekonomik performansı, genel olarak petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanma ile paralellik göstermektedir.⁹⁴

Ülkede işsizlik oranları oldukça düşüktür. 1996 yılında toplamda % 7 olan işsizlik oranı, 2004 yılında % 2,10 seviyelerine çekilebilmiştir. Aşağıdaki tabloda 2004 yılı tahminlerine göre işsizlik rakamları verilmiştir. Fakat işsizlik oranının 2005 yılından sonra da düşüş eğilimini sürdürdüğü bilinmektedir.

⁹² <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

⁹³ Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik İlişkileri**, 2006, www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yıllık%20Rapor.doc

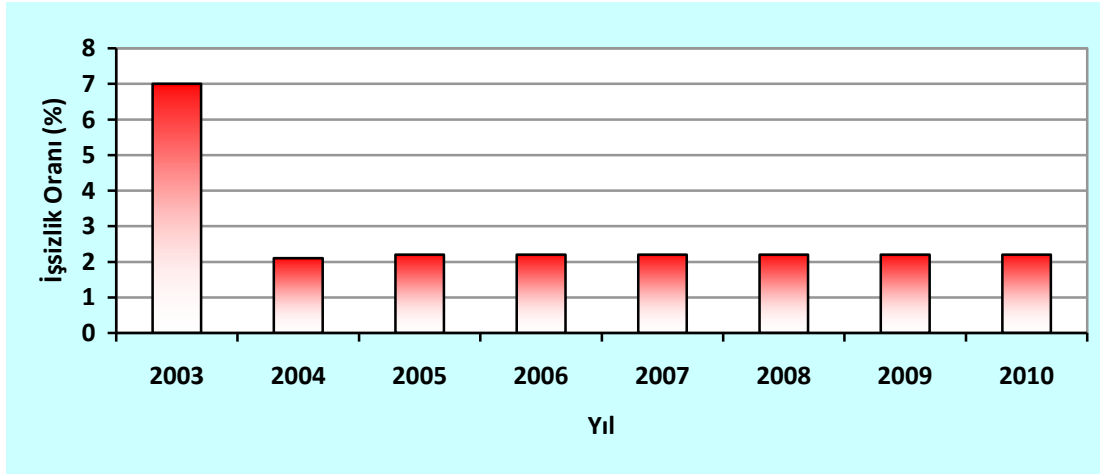
⁹⁴ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yıllık%20Rapor.doc>

Tablo 12: Kuveyt'in İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
2003	7.00
2004	2.10
2005	2.20
2006	2.20
2007	2.20
2008	2.20
2009	2.20
2010	2.20

Kaynak:www.indexmundi.com

Grafik 10: Kuveyt'in İşsizlik Oranları



Kaynak:www.indexmundi.com

İşsizliğin önlenmesi ve Kuveytli nüfusun özel sektörde çalışmasını teşvik etmek amacıyla, “Kuwaitization” isimli bir proje başlatılmış ve özel sektör firmalarına belirli oranda Kuveytli çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kotalar sektörlere göre % 2 gibi rakamlardan başlayarak, bankacılık gibi alanlarda % 50'ye kadar çıkabilmektedir. Sektörler arasında farklılık gösteren asgari Kuveytli çalışan oranlarını sağlayamayan firmaların, kamu ihalelerine katılımı engellenebilmekte ve ceza ödemeleri gerekmektedir. Ancak Kuveytlilerin, yabancılara göre daha yüksek ücret ile çalışmaları, özel sektörün çalıştırdığı yabancı işçilerin yerine kamu tarafından sağlanan şartlarda Kuveytli çalıştırmaları maliyet artışına neden olmaktadır. Ayrıca kamuda çalışma gün ve saatlerinin daha az oluşu, kamu çalışanlarının ikinci bir iş ile iştigal etmeleri, Kuveytlilerin özel sektör tarafından aranan niteliklere sahip olmayışı, özel sektörde

çalışan Kuveytli sayısının artırılmasını sınırlandıran etkenler olarak değerlendirilmektedir.⁹⁵

2007 yılı verilerine göre ülkede işsizlik oranı % 1,80'dir. Kuveytli işgücünün işsizlik oranı % 4,4, yabancılarınki ise % 0,85'tir. Toplam işsizliğin % 84'ü Kuveytlilerden, % 16'sı yabancı işçilerden kaynaklanmaktadır. Kuveyt, çalışma şartları ve yabancı işçi çalıştırma sistemi nedeniyle çeşitli uluslar arası kuruluşlar ve çeşitli şekillerde ekonomik işbirliğini geliştirmeye çalıştığı batılı ülkeler tarafından eleştirilmektedir. Yabancıların, Kuveyt'te çalışabilmeleri için uygulanan kefalet sistemi ile ortaya çıkan sorunların giderilebilmesi, küçük yaşta işçi çalıştırılmasının önlenmesi, ev hizmetlerinin durumunun iyileştirilmesi, ABD, AB ve İLO tarafından talep edilmektedir. Kuveyt, kefalet sisteminde değişiklikler yapılmasını da kapsayan bir takım değişiklikleri içeren yeni yasal düzenlemeler üzerinde çalışmalar yaptığını açıklamıştır. 2008 Mart ayında Kuveyt Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı Müsteşarı tarafından yapılan bir açıklamada, yabancı işçiler üzerindeki kefillik sisteminin 15 ay içinde kaldırılacağı ve mevcut düzenlemenin uluslar arası normlara uygun bir sisteme dönüştürüleceği ifade edilmiştir.⁹⁶

2.1.8. TÜRKİYE

Türkiye, hem Avrupa hem de Asya kıtasında toprakları bulunan, coğrafi konumu itibariyle stratejik öneme sahip bir ülkedir. Ülkenin yüzölçümü 814.578 km²'dir. Ülkenin nüfusu 2011 yılı verilerine göre 74.724.269 kişidir.⁹⁷ Başkenti Ankara'dır. En büyük kenti İstanbul olup, iki kıtanın birleştiği İstanbul Boğazı'nda yer almaktadır. İstanbul'un nüfusu yaklaşık 13 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin sosyo – ekonomik özelliklerine bakıldığında; birbirinden çok farklı özellikleri görülebilmektedir. Avrupa devletlerine benzeyen yanları bulunduğu gibi, Asya devletlerine benzeyen tarafları da bulunmaktadır. Türkiye, aynı zamanda coğrafi

⁹⁵ DEİK, **Kuveyt Ülke Raporu**, 2008, <http://www.egelihracatciler.com/İmages/Menu1-Page//Ulke%20Raporu-Kuveyt-DEİK-2008 00002621.pdf>

⁹⁶ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke>

⁹⁷ <http://www.tuik.gov.tr/GuncelSeri.do>

konumu ve sosyo – ekonomik yapısı itibariyle, Ortadoğu ülkesi olarak da tanımlanmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan bir ülkedir. Ülkenin GSYİH'sı 734.364.471.760 ABD Doları'dır. Ekonominin dağılımına bakıldığında, tarım % 9,6, sanayi % 26,7, hizmetler % 63,8'dir. Ülkede kişi başına düşen gelir 9.890 ABD Doları'dır. Ülkenin ihracatı 113.883.000 ABD Doları'dır. Ülkenin ithalatı ise 185.544.000 ABD Doları'dır. Ülkede enflasyon % 8,6'dır.⁹⁸

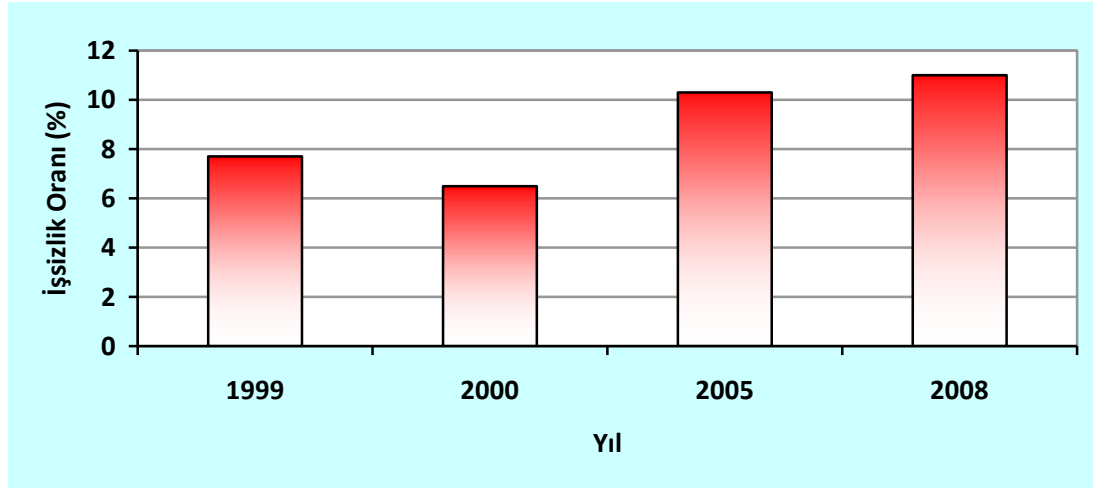
Ülkenin yer altı kaynakları oldukça zengindir; ancak Ortadoğu coğrafyasının stratejik yer altı kaynağı petrol ve doğalgaz, Türkiye'de ülke ihtiyacını karşılayacak miktarda çıkarılamamaktadır. Bu yüzden ülke, önemli bir petrol ve doğalgaz ithalatçısıdır.

Tablo 13: Türkiye'nin İşsizlik Oranları

Yıl	İşsiz Sayısı	İşsizlik Oranı (%)
1999	1.774	7,7
2000	1.497	6,5
2005	2.519	10,3
2008	2.611	11,0

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 11: Türkiye'nin İşsizlik Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

⁹⁸ http://devdata.worldbank.org/AAG/tur_aag.pdf

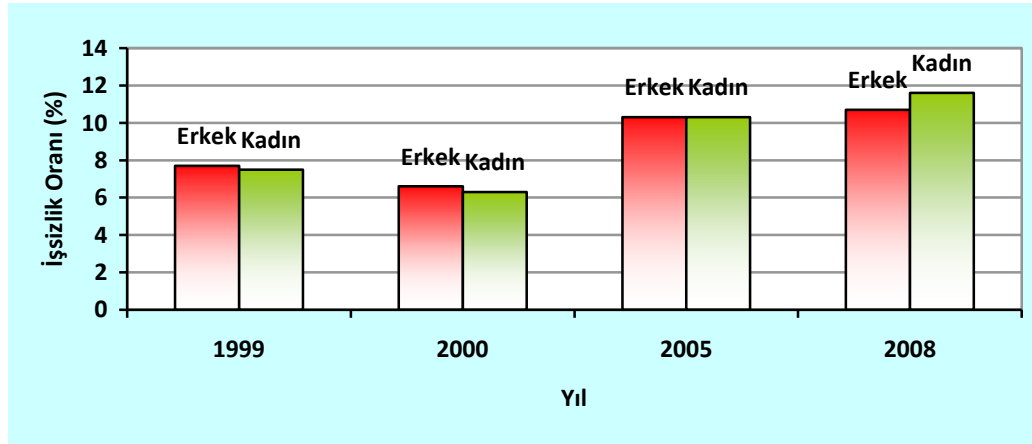
Türkiye'nin son on yıllık işsizlik oranlarına bakılırsa, işsizliğin yükselen bir seyir izlediği görülecektir. 1999 yılında % 7,7 olan işsizlik oranı, 2000 yılında % 6,5'a düşse de, 2005 yılında önce % 10,3'e daha sonra da 2008 yılında %11,0'a yükselmiştir. Mevcut ekonomik yapı göz önünde bulundurulursa, önümüzdeki yıllarda da % 10'un üzerinde bir işsizliğin gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 14: Türkiye'nin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Yıl	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
1999	7,5	7,7	7,7
2000	6,3	6,6	6,5
2005	10,3	10,3	10,3
2008	11,6	10,7	11,0

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 12: Türkiye'nin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



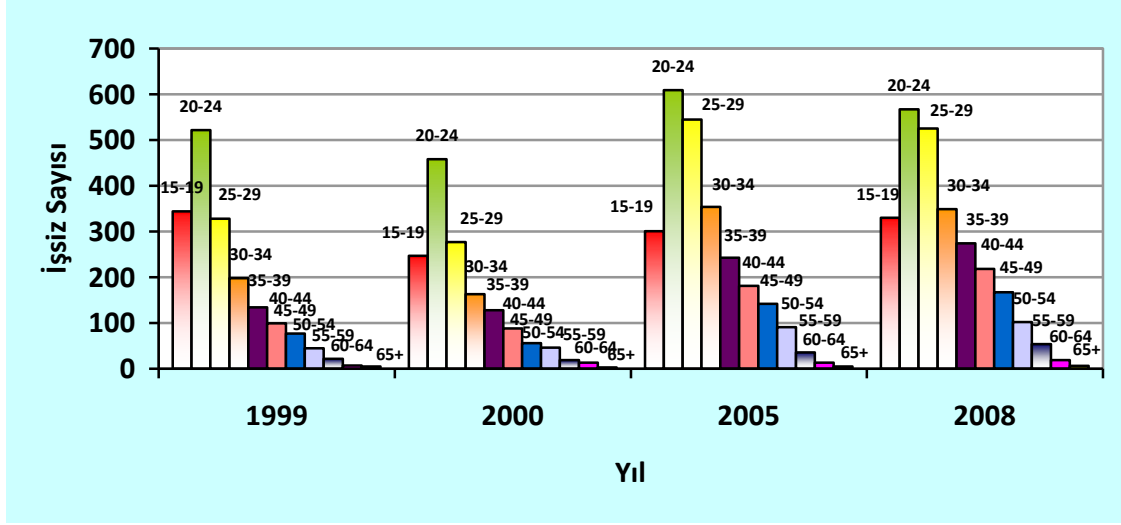
Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Tablo 15: Türkiye'nin Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarı (1.000)

Yaş Grubu	1999	2000	2005	2008
Toplam	1.774	1.497	2.519	2.611
15-19	344	247	301	330
20-24	522	458	609	567
25-29	328	277	545	525
30-34	198	163	354	349
35-39	134	128	243	274
40-44	99	88	181	218
45-49	77	56	142	167
50-54	45	46	91	102
55-59	22	19	36	54
60-64	7	13	13	19
65+	5	3	5	6

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 13: Türkiye’de İşsizliğin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Türkiye'nin yaş gruplarına göre işsizlik miktarı incelendiğinde, genç işsizliğin yüksek olduğu çok net olarak söylenebilir. 1999 yılında 20 – 24 yaş grubundaki işsiz miktarı 522 bin kişiyken, 2008 yılına gelindiğinde aynı grubun işsiz miktarı 567 bin kişiye yükselmiştir. Yine 1999 yılında 25 – 29 yaş grubundaki işsiz miktarı 328 bin iken, 2008 yılında aynı grubun işsiz miktarı 525 bine yükselmiştir.

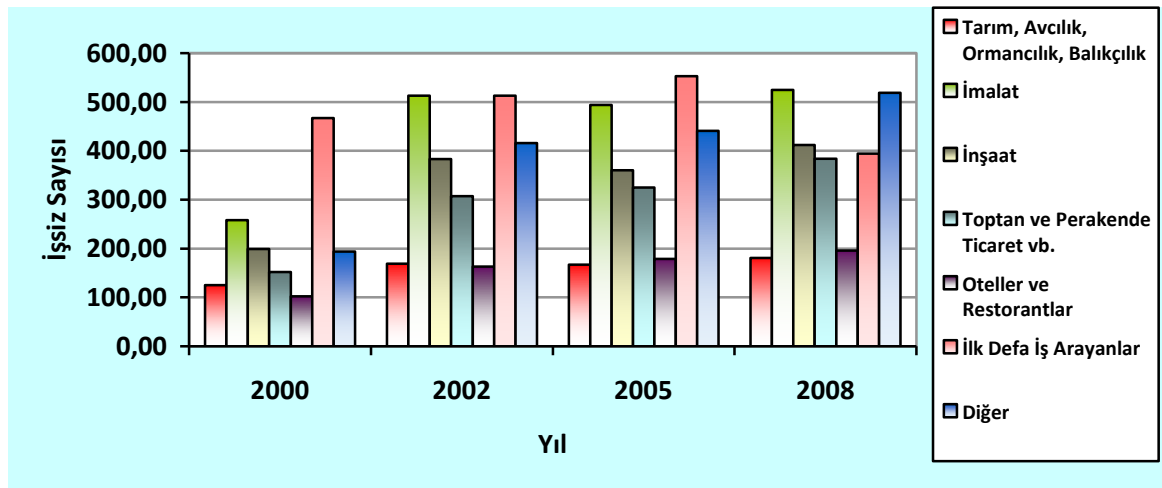
1999 – 2008 yılları arasındaki on seneyi kapsayan dönemde, genç işsizlerin sayısını azaltıcı bir gelişme kaydedilememiştir. Söz konusu dönemde yıllar itibariyle dalgalanmalar görülmekle beraber, işsiz miktarında düşme olmamıştır. Yakın bir gelecekte de genç işsizlerin sayısında önemli bir düşmenin olması oldukça zordur. Uzun dönemde, alınacak önlemler ve yapılacak iyileştirmeler neticesinde genç işsizlerin oranlarında bir azalma sağlanabilir.

Tablo 16: Türkiye’de Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik Miktarı (1000)

Ekonomik Aktivite	2000	2002	2005	2008
Toplam	1.497	2.464	2.519	2.611
Tarım, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık	125	169	167	181
Madencilik ve Taşocakçılığı	4	9	11	13
İmalat	258	513	494	525
Elektrik, Gaz ve Su Temini	2	5	6	5
İnşaat	199	383	360	412
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar, Motosiklet ve Kişisel ve Ev Eşyaları tamiri	152	307	325	384
Oteller ve Restoranlar	102	163	179	196
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	57	126	111	119
Finansal Aracılık	12	26	22	20
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	30	76	71	105
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	21	31	48	38
Eğitim	13	30	41	58
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	13	26	34	40
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	32	69	97	121
Hane İstihdamı	8	19	-	-
İlk Defa İş Arayanlar	467	513	553	394

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 14: Türkiye’de İşsizliğin Ekonomik Aktiviteye Göre Dağılımı



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Türkiye’deki işsizliğin, ekonomik aktiviteye göre dağılımı incelendiğinde; ilk defa iş arayanların işsiz miktarının yüksek olduğu görülmektedir. 2000 yılında 467 bin

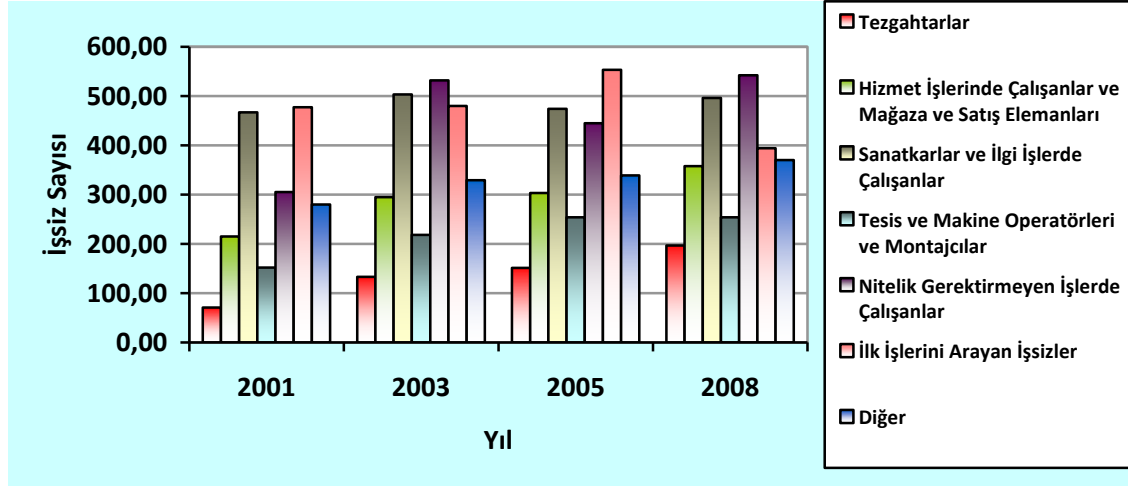
kişi olan ilk defa iş arayanların işsizliği, 2008 yılında 394 bin kişidir. İmalat sanayindeki işsizlik miktarı da oldukça yüksektir. 2000 yılında imalat sanayindeki işsiz miktarı 258 bin kişi iken, 2008 yılında işsiz kişi sayısı 525 bine yükselmiştir.

Tablo 17: Türkiye'nin Meslek Durumuna Göre İşsizlik Miktarı (1000)

Meslek Durumu	2001	2003	2005	2008
Toplam	1.967	2.493	2.519	2611
Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler ve Müdürler	79	77	89	91
Profesyoneller	42	61	71	95
Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	95	104	121	133
Tezgahtarlar	71	133	151	197
Hizmet İşlerinde Çalışanlar ve Mağaza ve Satış Elemanları	215	295	303	358
Nitelikli Tarım, Hayvancılık ve Su Ürünleri Çalışanları	64	87	58	51
Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	467	503	474	496
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcılar	152	218	254	254
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	305	532	445	542
İlk İşlerini Arayan İşsizler	477	480	553	394

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 15: Türkiye'de İşsizliğin Meslek Durumuna Göre Dağılımı



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Türkiye'de işsizlik sorunu, sanayileşmede istenen düzeye gelinememesi, tarım toplumu niteliğinin belirli ölçüde ağırlığının devam etmesi, hızla artan genç nüfusun

istihdamını sağlayacak yatırımların yeterli seviyede gerçekleştirilememesi gibi nedenlerle yapısal bir özellik taşımaktadır.

Türkiye’de işgücü piyasasındaki temel sorunların başında, çalışma çağı nüfus miktarının istihdam miktarından daha hızlı artmasıyla birlikte yeni istihdam imkânlarının oluşturulamaması gelmektedir. Özellikle son birkaç yıldır tarım sektöründe yaşanan çözülme ve kırdan kente göç, büyük ölçüde işgücü piyasasını şekillendirmektedir. Ayrıca, kayıt dışı istihdamın yüksek oluşu, genç işsizliğin yüksek olması, işgücü yaş seviyesinin düşüklüğü ve işsizlikle mücadelede kapsamlı politikaların oluşturulamaması, diğer sorun alanlarını oluşturmaktadır.⁹⁹

Bugün yaşanmakta olan işsizliğin önemli bir nedeni, emek arz ve talep koşullarının yapısal uyumsuzluğudur. Yapısal uyumsuzluk nitelik bakımından farklı nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Serbest piyasa ekonomilerinde her zaman bir miktar işgücünün, istihdam dışında kaldığı görülmektedir.

Türkiye’de, 1960’ların sonuna kadar işsizlik oranları oldukça düşük seviyededir. Ancak 1960’ların sonundan itibaren sürekli bir artış eğilimi içerisine girmiştir. 1970’lerin sonundaki ekonomik kriz, işsizlik oranlarında hızlı bir artışa neden olmuştur. Ekonomilerin, bilânçolarındaki cari açıklardaki artışlardan kaynaklanan krizin etkileri, işsizlik oranlarına ekonomik büyüme oranındaki yavaşlamadan daha önce yansımıştır.

Türkiye’de işsizlik olgusu, ekonomik ve sosyal yapı değişiminin başlangıcı sayılan 1980 yılından sonra hissedilen en temel problemlerin başında gelmiştir. 1980 sonrası Türkiye, “ithal ikameci sanayileşme politikalarını” terk ederek, “ihracata dayalı büyüme stratejisini” ortaya koymuştur. 1980’lerde artan ihracat, genelde kurulu kapasitenin yüksek oranda kullanımı ve iç talebin bastırılması yoluyla sağlanmış, bu nedenle istihdam oluşturucu ve işsizliği azaltıcı rolü kısıtlı kalmıştır.

1990’lı yıllar, büyümenin tek başına işsizlik sorununu çözmediği ve işsizliğin yapısal niteliğinin önemli boyutlar kazandığı ve işsizlikle mücadelede “aktif işgücü piyasası politikalarının” ön plana çıktığı yıllar olmuştur. İstihdam olanaklarını ve

⁹⁹ Gamze Yücesan Özdemir ve Ali Murat Özdemir, **Sermayenin Adaleti, Türkiye’de Emek ve Sosyal Politika**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008, s.92

istihdam edilebilirliği arttırmak olarak tanımlanan aktif istihdam politikaları uygulamalarının içeriğinde esas olarak, ömür boyu eğitim ve formasyon programlarının uygulanması ve girişimciliğin özendirilmesi yer almaktaydı. Ancak şu ifade edilebilir ki, Aktif İstihdam Politikalarının ana amacı emek piyasalarına esneklik kazandırmaktır.

Türkiye’de 1990’lı yıllar en önemli ekonomik sorunların başında gelen işsizliğe, Avrupa Birliği (AB) düzeyinde çözüm getirilmek üzere somut adımlar atılmıştır. 1993 yılında yayınlanan Beyaz Kitapta, istihdam alanında uyumlu bir Avrupa yaklaşımının geliştirilmesine temel oluşturacak ideolojik, politik ve analitik temeller belirlenmiştir. Beyaz Kitap’tan esinlenilerek, 1994’de Essen’de oluşturulan stratejide, insan kaynaklarının geliştirilmesi, üretken istihdama destek verilmesi, işgücü piyasası kurumlarının etkinliğinin artırılması ve iyileştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, genç ve uzun dönemli işsizlerin ve kadınların işgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması kapsamındaki önlemler bütünü, bugünkü Avrupa İstihdam Stratejisinin (AİS) temellerini oluşturmaktadır.¹⁰⁰

1999 yılından başlayarak tarım kesimine sağlanan sübvansiyonların azalması ve ithalatın getirdiği rekabet, kırsal alanlardaki erkeklerin başka iş arayışlarına yönelmesine sebep olduğu söylenebilir. Ayrıca istihdam, nasıl kırdan kente göç ediyorsa, işsizlik de kırdan kente göç etmektedir. Bu nedenle büyük şehirlerdeki nüfus hızla artmaktadır.

2001 krizi sonrası kentsel işsizlik oranlarındaki artışlar dikkat çekmektedir. Bu yüksek artışın nedeni olarak, bankacılık krizi ile birlikte bankacılık sektöründe ve bu sektöre bağlı olarak, reel sektörde yaşanan işten çıkarılmaların olduğu söylenebilir. 2007 yılında başlayan ve etkisini 2008 yılında tüm dünya ülkelerinde göstermeye başlayan Global Krizin etkileri de, kentsel işsizlik oranlarında kendini hissettirmiştir.

Hükümet, siyasi krizleri ve bankacılık krizini aşmak için birçok politika ortaya koymuştur. Uygulanan politikalarla 2002 – 2005 döneminde dört yıl kesintisiz büyüyen Türkiye, büyüme performansının yanı sıra, kamu açığı ve borçlanmasında görülen iyileşme sayesinde enflasyonu da kontrol altına almıştır. Ancak uygulanan politikalarla

¹⁰⁰ Berrin Ceylan Ataman, **İşsizlik Sorunu ve Türkiye’nin Avrupa Birliği İstihdam Stratejisine Uyumu**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İşveren Dergisi, 2003, s. 72

yüksek büyüme, kamu mali disiplini ve enflasyonun kontrol altına alınmış olmasına rağmen, ekonomide yüksek ithalat artışı, yüksek cari işlemler açığı, yüksek işsizlik oranı ve reel kurda ciddi değerlenme yaşanmıştır.¹⁰¹

Küresel finans krizi ile birlikte, Türkiye’de yabancı para cinsinden kredi alma koşullarının zorlaşması, kredi maliyetlerinin yükselmesi ve dünya ticaretindeki daralmaya paralel olarak ihracatın azalması gibi nedenler, işsizlik oranının artmasına sebep olmuştur. Çünkü iç talep daralmış, daralan taleple birlikte sanayi üretimi düşmüş, imalat sanayisinde kapasite kullanımı gerilemiş ve ihracatın gelirleri de azalmıştır.

Kadınların, zaman içerisinde iş piyasasına artarak katıldığını ve iş bulabildiğini söyleyebiliriz. Erkeklerde işsizlik oranı artarken, kadınlarda işsizlik oranlarının düşmesi kadınlar açısından iyi bir gelişme olduğu söylenebilir. Ayrıca Kentlerde genel görünümün, erkek işsizlik oranının kadın işsizlik oranından sürekli aşağıda olduğudur. Erkeklerin, aile reisliği ve çeşitli sorumlulukları iş piyasasında sürekli olmalarını gerektirmektedir.

2.1.9. YEMEN

Arap Yarımadası'nın Afrika'ya yakın güney ucunda yer alan Yemen, kuzeyden Suudi Arabistan, doğudan Umman, güneyden Hint Okyanusu (Aden Körfezi), batıdan Kızıldeniz'le çevrilidir. Ülkenin yüzölçümü 527.968 km²'dir. Başkenti Sana'dır. Yemen'in nüfusu 24.052.514 kişidir. Nüfus artış hızı % 3,5'tir. Dünyanın nüfusu en hızlı artan ülkeleri arasındadır. Nüfusunun yarısı okuma yazma bilmemektedir. Nüfusun % 99'unu Müslümanlar oluşturur. Kalan % 1'lik kısmını Musevi, Hıristiyan ve Hindular oluşturur. Müslümanların % 70'i Sünni (Şafi), % 30'u Şii (Zeydi)'dir.¹⁰²

Ülkenin kuzey kesimi 1848 yılında Osmanlı egemenliği altına girmiş, güneyi kesimi ise 1839 yılında İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Kuzey ile güney arasındaki sınır 1905 yılında çizilmiştir. Kuzey Yemen, 1918 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. İngilizler, 19. yüzyılda Güney Aden Limanında protektora kurmuşlar ve 1967 yılına

¹⁰¹ Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, **2006 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi: İstikrardan Sürdürülebilir Büyümeye**, s. 9-10

¹⁰² Serpil Açıkalın, Gamze Coşkun, **Yemen Dosyası Fakirlik ve Terör Kışkırcısında Bir Ülke**, Ankara: Usak Yayınları, 2010, s. 21

kadar devam ettirmişlerdir. Güney Yemen hükümeti daha sonra Marksist bir yönelim içerisine girmiştir. Güneyden Kuzeye yapılan zorunlu göç, iki kesim arasında yıllarca süren bir düşmanlığa neden olmuştur. İki ülke, 1990 yılında resmi olarak birleşerek Yemen Cumhuriyeti adını almıştır.

Petrol ve tarım, Yemen ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. 2009 yılında milli gelirin % 9,7'si tarımdan ve % 51,1'si petrolden elde edilmiştir. Ülke ekonomisi petrole bağlı olduğundan, ekonominin durumunun petrol fiyatlarındaki dalgalanmaya bağlı olarak değiştiği söylenebilir. Körfez ülkelerindeki rezervler göz önüne alındığında, Yemen'in Petrol rezervleri oldukça sınırlıdır. 2009 yılı petrol üretimi 300.000 varil/gün ve petrol tüketimi 149.000 varil/gün olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılı verilerine göre, petrol ihracatı günde 274.400 varil/gün ve petrol ithalatı 65.860 varil/gün olarak gerçekleşmiştir.

Tarım yaklaşık olarak GSYİH'nın % 20'sini oluşturmaktadır. Şehirlerde artan su ihtiyacı, tarım sektörü için tehdit oluşturmaktadır. Sınırlı petrol rezervlerine karşın ve nüfusun büyüklüğü göz önüne alındığında Yemen, komşu Körfez ülkelerine göre oldukça küçük bir ekonomiye sahiptir. 2006 yılında başlatılan ekonomik reform programı ile beraber petrol dışı sektörlerin geliştirilmesi ve yabancı yatırımların artırılması planlanmaktadır. Programın sonucu olarak da kalkınma projelerine 5 milyar dolar taahhüt edilmiştir. Son yıllarda yapılan reformlardan elde edilen olumlu sonuçlar neticesinde yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir.

Petrol sektörü, devlet ve ihracat gelirlerinin önemli bir kaynağını oluşturuyor olsa da tarım, Yemen ekonomisinin esas dayanağıdır. Tarım sektörü iş gücünün % 31'ini istihdam etmekte ve nüfusun dörtte üçünün doğrudan ya da dolaylı olarak gelirlerini oluşturmaktadır. Erozyon, ormanlık alanların azalması ülkede tarımı tehdit eden unsurlardır. Ülke topraklarının ancak % 3'ü tarıma elverişli olup uzun ömürlü bitkilerin yer aldığı toprakların oranı sadece % 0,25'tir.

Yemen'in GSYİH'sının % 9,9'unu imalat sektörü oluşturmaktadır. Hammadde girdilerinin ithalata bağımlı olması ve finansman eksikliği bu sektörün büyüme ve gelişmesini engelleyen en önemli faktörlerdir. Yemen'de bulunan sanayi kuruluşlarının

% 95'i küçük ölçeklidir ve 1 ile 4 kişi arasında işçi çalıştırmaktadırlar. Orta ölçekli firmalar 5 ile 9 işçi çalıştırmakta olup sanayi kuruluşları içerisinde ancak % 4 paya sahiptir. 10 ve üzerinde işçi çalıştıran büyük ölçekli firmalar ise % 1 paya sahiptir.

Mali hizmetler Yemen'de yeterince gelişmemiş olup mali sektör bankaların hakimiyetindedir. Banka dışındaki kurumlardan; sigortacılık kurumlarının, sarrafların, emeklilik fonlarının, finansal aracılık işlemlerinde fazlaca yeri bulunmamaktadır. Yemen'de borsa yoktur. Ülkenin bankacılık sistemi, Yemen Merkez Bankası ve 16 adet ticari banka ve kamuya ait 2 adet kalkınma bankasından oluşmaktadır.¹⁰³

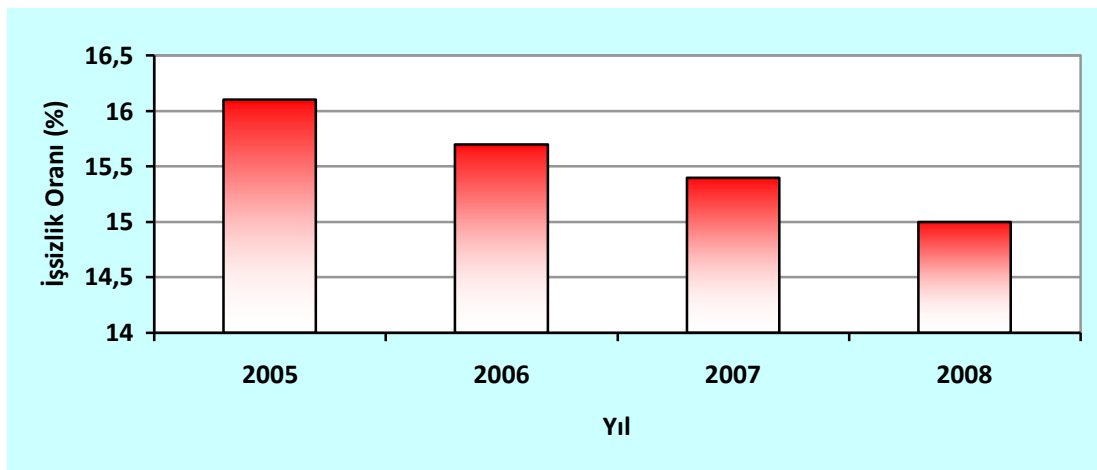
Yemen, Ortadoğu ülkeleri arasında işsizlik oranı en yüksek ülkelerden birisidir. Oldukça fakir olan bu Arap ülkesinde, işsizliğin yüksek olması, yeterince gelişmemiş ekonominin doğal bir sonucudur. Ekonomideki olası iyileştirmeler neticesinde işsizlik oranlarında da bir düşüş olacağı muhtemeldir.

Tablo 18: Yemen'in İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik Oranı (%)
2005	16,1
2006	15,7
2007	15,4
2008	15,0

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 16: Yemen'in İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

¹⁰³ DEİK, **Yemen Ülke Bülteni**, 2011, http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/2738/B%c3%bulten_ve_Yay%c4%b1nlar.html#NotPublic

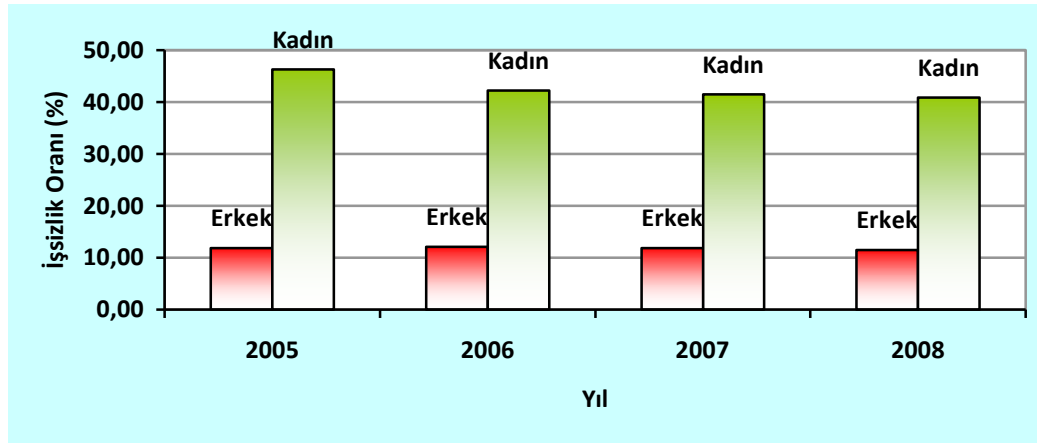
Tabloda da görüleceği üzere; 2005 – 2008 yılları göz önüne alındığında işsizlik oranlarında bir düşüş olduğu görülmektedir. 2005 yılında % 16,1 olan işsizlik oranı 2008 yılında % 15'e düşmüştür. İşsizlik oranlarındaki düşüş ivmesinin ilerleyen yıllarda da devam etmesi durumunda, gelecekte daha da düşük bir işsizlik oranının yakalanacağı düşünülebilir.

Tablo 19: Yemen'in Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
2005	271.108	513.642	784.750	46,3	11,9	16,1
2006	251.977	538.024	790.001	42,2	12,1	15,7
2007	253.282	539.556	792.838	41,5	11,8	15,4
2008	253.419	540.632	794.051	40,9	11,5	15,0

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 17: Yemen'in Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Tabloda da görüleceği üzere; erkek ve kadınların işsizlik oranları arasında çok büyük fark vardır. 2005 yılında erkeklerdeki işsizlik oranı % 11,9 iken, kadınlardaki işsizlik oranı % 46,3'tür. Arada yaklaşık 4 kat bir fark bulunmaktadır. Aynı durum 2008 yılına gelindiğinde de değişmemiştir. 2008 yılında erkeklerdeki işsizlik oranı % 11,5 iken, kadınlardaki işsizlik oranı % 40,9'dur. Kadınlar, dini ve kültürel sebeplerden dolayı istihdam dışı tutulmuşlardır. Ekonominin yetersizliği de bu durumun oluşmasında önemli bir etken olarak görülmektedir.

Üniversite mezunları arasındaki işsizlik, gün geçtikçe artış göstermektedir. Hızlı nüfus artışına karşın, bu hızın gerisinde kalan ekonomik gelişme, gençler arasındaki işsizliği maksimum seviyeye çıkarmakta, bunun neticesinde sosyal sorunlarda büyük artışlar olmaktadır.¹⁰⁴

İktisadi gelişimin yavaşlığı, ülkenin küresel ekonomiye entegre olamaması, siyasal istikrarsızlar, eğitim sisteminin bozukluğu gibi nedenler, işsizliğe doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmekte ve ülkedeki sosyal sorunları tetiklemektedir. İktisadi ve siyasal hayattaki iyileştirmeler gerçekleştirildiği takdirde, ülkenin genel gelişmişlik seviyesi yükselecek ve işsizlik oranlarında olumlu yansımaları görülecektir.

2.2. ORTADOĞU ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE ORTAK ÖZELLİKLERİ

2.2.1. İŞSİZLİĞİN; NÜFUS, KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR VE ENERJİ KAYNAKLARI BAĞLAMINDA ANALİZİ

Ortadoğu ülkelerindeki işsizlik düzeyleri karşılaştırılırken; ilk önce ülkelerin işsizlik oranları verilerek, işsizliğin en yüksek ve en düşük seyrettiği ülkeler ele alınmaktadır. Sonrasında bu ülkelerin en temel özellikleri belirlenmeye çalışılmaktadır.

İşsizliği etkileyen iki temel unsur; ekonomi ve nüfustur. Bu iki unsurun işsizliği nasıl etkilediğinin incelemesi, iktisat biliminde detaylı olarak yapılmaktadır. Bu çalışmada, detaylara girmeden bu iki unsurun, en öz haliyle, işsizlikle ilintisini kurmak için ülkelerin kişi başına gelir bilgileri ve nüfus bilgileri verilerek, çıkarımlarda bulunmaktadır.

Ortadoğu coğrafyasının kendine has önemli bir özelliği bulunmaktadır. Dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin önemli bir kısmı buradadır. Ortadoğu ülkelerinin ekonomilerine, çok önemli katkı sağlayan petrol ve doğalgaza değinmeden geçmek, Ortadoğu'daki işsizliği açıklamada önemli bir eksikliğe neden olurdu. Bunun için de Ortadoğu ülkelerinin petrol ve doğalgaz rezervlerinin bilgileri verilerek işsizlik ile alakası ortaya konulmaktadır.

¹⁰⁴ Açıkalın ve Coşkun, s. 39

2.2.1.1. İşsizlik Oranlarının Karşılaştırılması

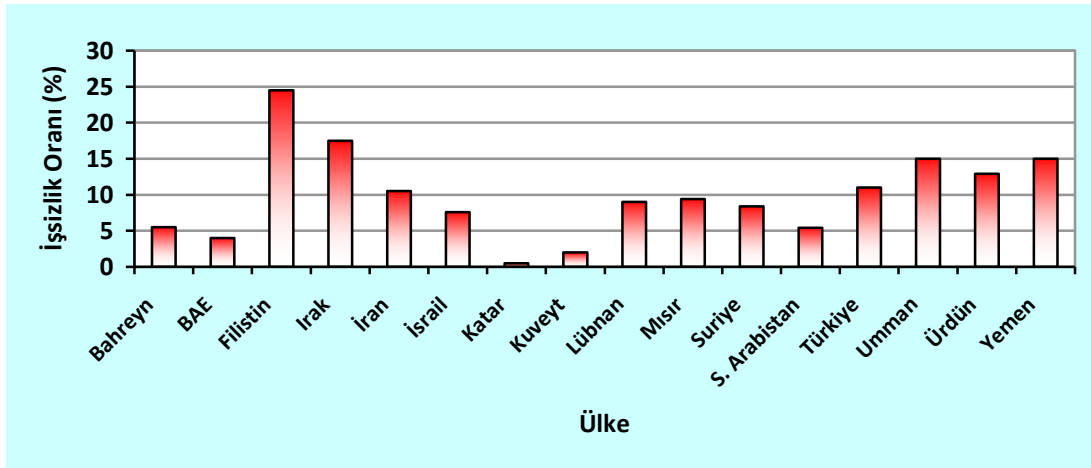
Karşılaştırmaya tabi tutulan 16 Ortadoğu ülkesinin işsizlik oranları, aşağıdaki tabloda verilmiş ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 20: Ortadoğu Ülkelerinin İşsizlik Oranları

Ülkeler	İşsizlik (%)
Bahreyn (2008)	5,5
Birleşik Arap Emirlikleri (2008)	4,0
Filistin (2009)	24,5
Irak (2007)	17,5
İran (2008)	10,5
İsrail (2010)	6,6
Katar (2007)	0,5
Kuveyt (2008)	2,0
Lübnan (2007)	9,0
Mısır (2009)	9,4
Suriye (2010)	8,4
Suudi Arabistan (2009)	5,4
Türkiye (2010)	11,9
Umman (2008)	15,0
Ürdün (2009)	12,9
Yemen (2009)	14,6

Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Grafik 18: Ortadoğu Ülkelerinin İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Tablo incelendiğinde en yüksek işsizlik oranının % 24,5 ile Filistin’de olduğu görülmektedir. Filistin’de bu denli bir işsizlik oranının görülmesinin temel nedeni;

yıllardır süren savaş ve gerçek anlamda bir devlet kurulamamış olması gösterilebilir. Gerçek anlamda bir devlete sahip olmayan tek ülke konumunda olan Filistin'in, ekonomik güçten yoksun olması ve vatandaşlarına istihdam sağlayamaması son derece doğal bir sonuçtur.

Filistin'den sonra işsizliğin en yüksek olduğu ülkeler ise % 17,5 ile Irak, % 15 ile Umman ve yine % 14,6 ile Yemen'dir. Irak, Saddam yönetimi ile girdiği savaş sürecinde ve sonrasında Saddam'ın yıkılması neticesinde yaşanan iç savaşta ekonomik açıdan büyük yaralar almıştır. Uzun yıllar süren savaş ortamı, istihdamı düşürmüş ve işsizliğin yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur. Arap yarımadasının güneyinde yer alan iki ülke Umman ve Yemen de, istikrarsızlıkların hakim olduğu ülkelerdir. Kuzey ve Güney Yemen yıllar süren iç savaşın ardından birleşmiş; ancak geçen süre zarfında ekonomik gelişme büyük ölçüde durmuş ve işsizlik yükselmiştir.

İşsizliğin en düşük olduğu ülke ise % 0,5 işsizlik oranı ile Katar'dır. Katar, küçük bir körfez ülkesidir. Petrol ve doğalgaz rezervlerine sahiptir. Ekonomisinin düzgünlüğünün temeli, petrol ve doğalgaz ihracatından elde ettiği gelir sayesinde. Ekonominin iyi hali, işsizliğin düşük seyretmesinin en büyük etkenidir.

Katar'dan sonra işsizliğin en düşük olduğu ülkeler; % 2 işsizlik oranı ile Kuveyt ve % 4 işsizlik oranı ile Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Bu iki ülke de Katar gibi küçük körfez ülkeleridir ve ekonomik zenginliklerinin temeli petrol ve doğalgazdır. Petrol ve doğalgaz ihracatından elde ettikleri gelir sayesinde ekonomileri iyi durumda olan bu ülkelerde işsizlik düşük seviyelerdedir.

İşsizliğin en yüksek ve en düşük seyrettiği ülkeleri genel olarak ele aldığımızda ortak nokta olarak gözümüze çarpan şudur ki; işsizliğin yüksek olduğu ülkeler, savaş ortamına uzun süre maruz kalmış ülkelerdir. Savaşlar, ülke ekonomilerini bozmakta, ekonomik büyümeyi durdurmakta ve bu durum yüksek işsizliğe neden olmaktadır. İşsizliğin düşük olduğu ülkelerin ortak özelliği ise petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip küçük ülkeler olmasıdır. Ekonomik zenginliklerini petrol ve doğalgaz ihracatından elde eden bu küçük ülkeler, buradan elde ettikleri gelir ile ekonomik düzeylerini yükseltmekte ve işsizliğin düşük kalmasını sağlamaktadırlar.

2.2.1.2. Nüfuslarının Karşılaştırılması

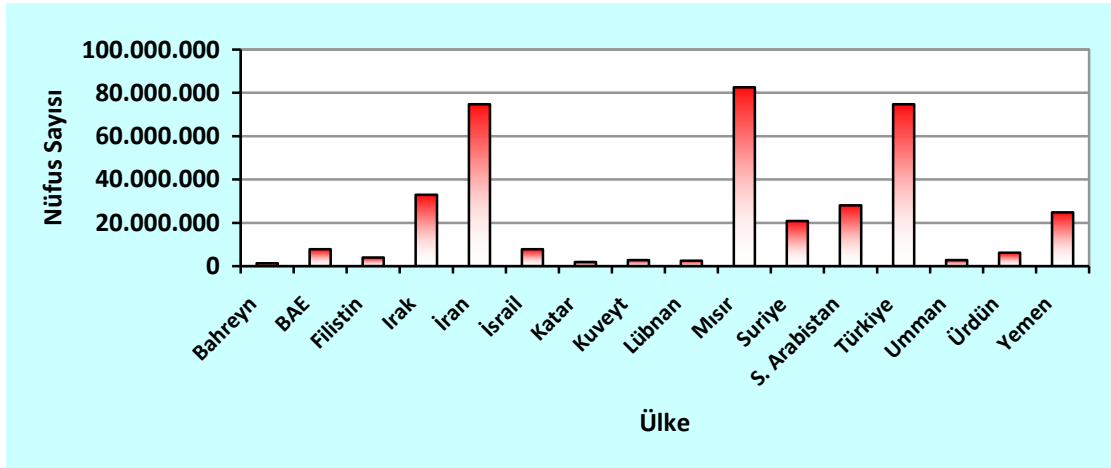
Karşılaştırmaya tabi tutulan 16 Ortadoğu ülkesinin nüfus bilgileri, aşağıdaki tabloda verilmiş ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 21: Ortadoğu Ülkelerinin Nüfusu

Ülkeler	Nüfus
Bahreyn (2011)	1.323.535
Birleşik Arap Emirlikleri (2011)	7.890.924
Filistin (2011)	4.019.433
Irak (2011)	32.961.959
İran (2011)	74.798.599
İsrail (2011)	7.765.700
Katar (2011)	1.870.041
Kuveyt (2011)	2.818.042
Lübnan (2011)	2.459.405
Mısır (2011)	82.536.770
Suriye (2011)	20.820.311
Suudi Arabistan (2011)	28.082.541
Türkiye (2011)*	74.724.269
Umman (2011)	2.846.145
Ürdün (2011)	6.181.000
Yemen (2011)	24.799.880

Kaynak: <http://data.worldbank.org> (*<http://www.tuik.gov.tr/GuncelSeri.do>)

Grafik 19: Ortadoğu Ülkelerinin Nüfusu



Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Ortadoğu'nun en kalabalık ülkesi Mısır'dır. Mısır'ın nüfusu 82.536.770 kişidir. Böyle büyük bir nüfusa sahip olmak, Mısır'ı Ortadoğu'da etkin bir güç haline getirmektedir. Mısır, diğer Arap ülkeleri tarafından model olarak görülen ve birçok

konuda örnek alınan ülkedir. Mısır'dan sonra nüfusu en çok ülkeler; İran ve Türkiye'dir. İran'ın nüfusu 74.798.599 kişidir. Türkiye'nin nüfusu ise 74.724.269 kişidir. Mısır, İran ve Türkiye, nüfus bakımından diğer Ortadoğu ülkelerinin çok çok üzerindedir. Bu üç ülkenin toplam nüfusu, tüm Ortadoğu ülkelerinin toplam nüfusunun yaklaşık % 62'sine tekabül etmektedir. Mısır gibi İran ve Türkiye'de, Ortadoğu'da ağırlığı olan ülkelerdir.

Ortadoğu'nun en az nüfusa sahip ülkesi Bahreyn'dir. Bahreyn'in nüfusu sadece 1.323.535 kişidir. Bahreyn, yüzölçümü olarak da Ortadoğu'nun en küçük ülkelerinden birisidir. Bahreyn'in yüzölçümü 718 km²'dir. Sahip olduğu topraklara nazaran barındırdığı nüfusun az olması son derece doğaldır. Ortadoğu'da Bahreyn'den sonra en az nüfusa sahip olan ülkeler; Katar ve Kuveyt'tir. Katar'ın nüfusu 1.870.041 kişidir. Kuveyt'in nüfusu 2.818.042 kişidir. Bahreyn, Katar ve Kuveyt, Ortadoğu'nun küçük yüzölçümlü ülkeleridir. Bu üç ülke de Körfez'de yer almaktadır.

2.2.1.3. Kişi Başına Düşen Gelirlerinin Karşılaştırılması

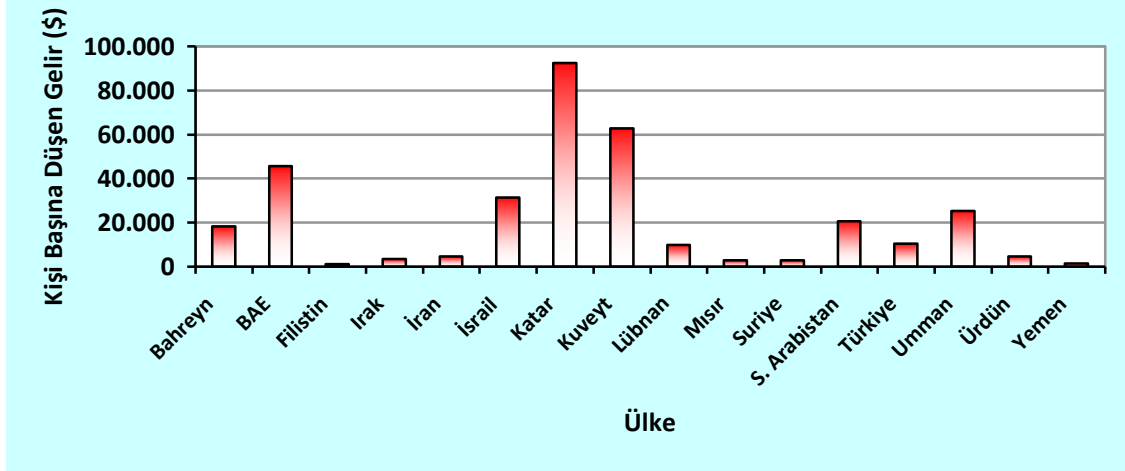
Karşılaştırmaya tabi tutulan 16 Ortadoğu ülkesinin kişi başına düşen gelir bilgileri, aşağıdaki tabloda verilmiş ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 22: Ortadoğu Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gelir

Ülkeler	Kişi Başına Gelir (\$)
Bahreyn (2010)	18.184
Birleşik Arap Emirlikleri (2011)	45.653
Filistin (2010)	1.250
Irak (2011)	3.501
İran (2009)	4.526
İsrail (2011)	31.282
Katar (2011)	92.501
Kuweyt (2011)	62.664
Lübnan (2011)	9.904
Mısır (2011)	2.781
Suriye (2010)	2.893
Suudi Arabistan (2011)	20.540
Türkiye (2011)	10.498
Umman (2011)	25.221
Ürdün (2011)	4.666
Yemen (2011)	1.361

Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Grafik 20: Ortadoğu Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gelir



Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Tablo incelendiğinde en yüksek kişi başına düşen gelire Katar'ın sahip olduğu görülmektedir. Katar'da kişi başına düşen gelir 92.501 ABD dolarıdır. Katar'ın bu denli yüksek kişi başına düşen gelire sahip olmasını, GSMH'nin yüksekliği ile açıklayabiliriz. GSMH'sinin yüksek olmasının sebebi de petrol ve doğalgaz rezervlerinin büyüklüğünden ve bunların ihracatından elde ettiği gelirden kaynaklanmaktadır. Katar'ın GSMH'si 98.313.183.980 ABD dolarıdır. GSMH'si bu kadar yüksek olup da nüfusu da sadece 1.758.793 kişiden ibaret olduğundan oldukça zengin bir ülkedir. En yüksek kişi başına düşen gelir sıralamasında Katar'ı, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Kuveyt'te kişi başına düşen gelir 62.664 ABD doları iken, Birleşik Arap Emirlikleri'nde 45.653 ABD dolarıdır. Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin de zenginliği petrol ve doğalgazdan gelmektedir. Nüfusları azdır.

Ortadoğu ülkeleri içerisinde kişi başına düşen geliri en az olan ülke Filistin'dir. Filistin'de kişi başına düşen gelir sadece 1.250 ABD dolarıdır. Filistin'in GSMH'si sadece 4.015.865.744 ABD dolarıdır. Yıllardır savaş ortamının hakim olduğu ve gerçek anlamda bir devlet yapısı kurulmamış olan Filistin'in fakir bir ülke olması doğaldır. Filistin'den sonra kişi başına düşen geliri en düşük ülke Yemen'dir. Yemen'de kişi başına düşen gelir sadece 1.361 ABD dolarıdır. Yemen de uzun yıllar süren savaş ortamına maruz kalmış bir ülkedir. Savaş, istikrarlı bir ekonominin oluşmasını engellemiş ve ülke oldukça fakir kalmıştır.

2.2.1.4. Enerji Kaynaklarının Karşılaştırılması

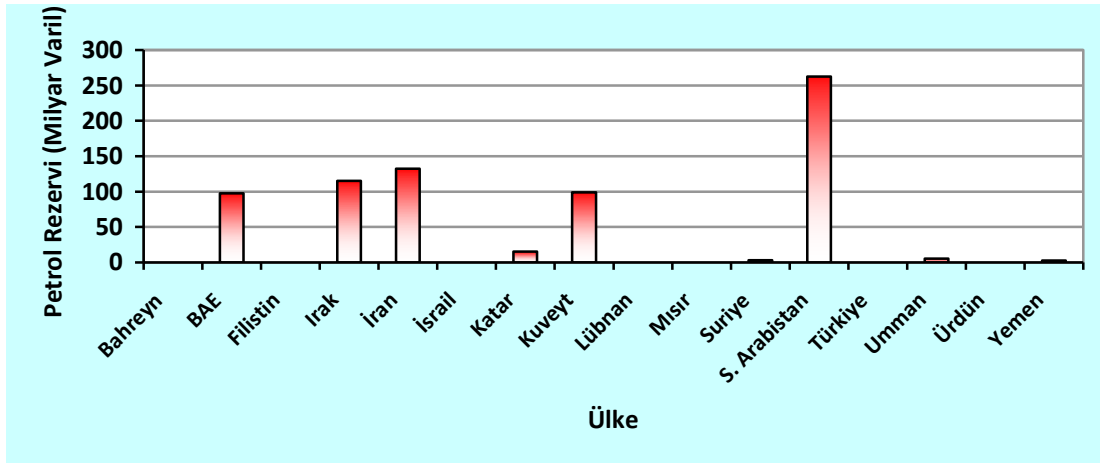
Karşılaştırmaya tabi tutulan 16 Ortadoğu ülkesinin petrol rezervleri, aşağıdaki tabloda verilmiş ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 23: Ortadoğu Ülkelerinin Petrol Rezervleri

Ülke Adı	Petrol Rezervi (Milyar Varil)	Dünyadaki Payı (%)
Bahreyn	-	-
Birleşik Arap Emirlikleri	97,8	8,2
Filistin	-	-
Irak	115,0	9,7
İran	132,5	11,1
İsrail	-	-
Katar	15,2	1,3
Kuveyt	99,0	8,3
Lübnan	-	-
Mısır	-	-
Suriye	3,2	0,3
Suudi Arabistan	262,7	22,1
Türkiye	-	-
Umman	5,6	0,5
Ürdün	-	-
Yemen	2,9	0,2

Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, “Dünya Petrol Rezervi”, http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-3.pdf (29.04.2010).

Grafik 21: Ortadoğu Ülkelerinin Petrol Rezervleri



Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, “Dünya Petrol Rezervi”, http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-3.pdf (29.04.2010).

Ortadoğu ülkeleri içinde en yüksek petrol rezervine sahip ülke Suudi Arabistan'dır. Suudi Arabistan'ın petrol rezervi 262,7 milyar varildir. Bu miktar dünya petrol rezervinin % 22,1'ine karşılık gelmektedir. Suudi Arabistan'dan sonra en yüksek petrol rezervine sahip ülkeler sırasıyla İran ve Irak'tır. İran'ın petrol rezervi 132,5 milyar varildir. Irak'ın petrol rezervi ise 115,0 milyar varildir. Bu miktarlara göre İran'ın dünya petrol rezervlerindeki payı % 11,1, Irak'ın payı ise % 9,7'dir.

Bahreyn, Filistin, İsrail, Lübnan, Mısır, Türkiye, Ürdün de ise ülke ekonomilerini etkilemeyecek derecede az petrol çıkarılmaktadır. Petrol yoksunu bu ülkelerden Bahreyn ve İsrail'i ayrı tutarsak, kişi başına düşen gelirleri oldukça düşük, fakir ülkeler denebilir.

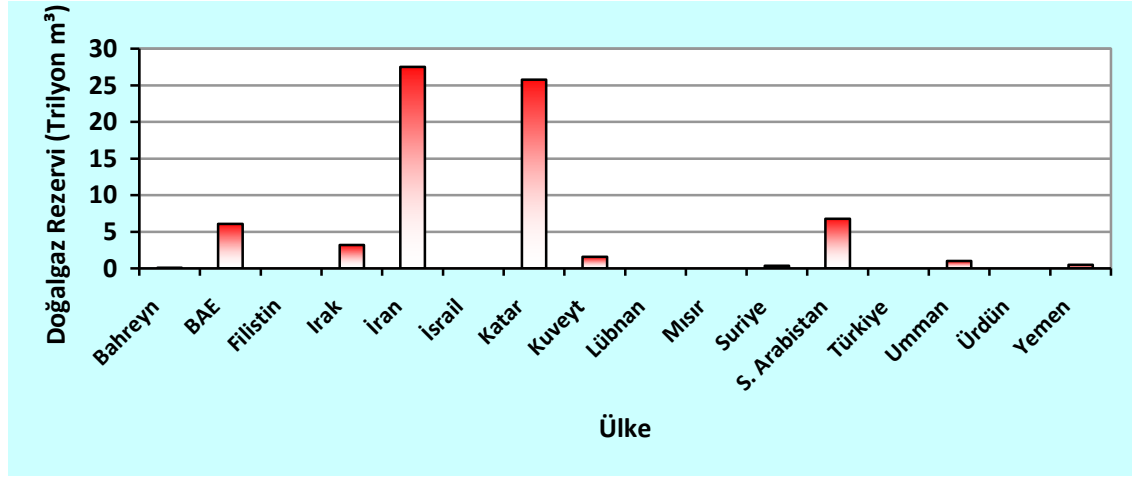
Karşılaştırmaya tabi tutulan 16 Ortadoğu ülkesinin doğalgaz rezervleri, aşağıdaki tabloda verilmiş ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 24: Ortadoğu Ülkelerinin Doğalgaz Rezervleri

Ülke Adı	Doğalgaz Rezervi (Trilyon m ³)	Dünyadaki Payı (%)
Bahreyn	0,09	0,1
Birleşik Arap Emirlikleri	6,06	3,4
Filistin	-	-
Irak	3,17	1,8
İran	27,50	15,3
İsrail	-	-
Katar	25,78	14,4
Kuveyt	1,57	0,9
Lübnan	-	-
Mısır	-	-
Suriye	0,37	0,2
Suudi Arabistan	6,75	3,8
Türkiye	-	-
Umman	1,00	0,6
Ürdün	-	-
Yemen	0,48	0,3

Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, "Dünya Doğalgaz Rezervi", http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-4.pdf (29.04.2010).

Grafik 22: Ortadoğu Ülkelerinin Doğalgaz Rezervleri



Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, “Dünya Doğalgaz Rezervi”, http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-4.pdf (29.04.2010).

Ortadoğu ülkeleri içinde en yüksek doğalgaz rezervine sahip ülke İran’dır. İran’ın petrol rezervi 27,50 trilyon m³tür. Bu miktar, dünya doğalgaz rezervinin %15,3’üne karşılık gelmektedir.

İran’dan sonra en yüksek doğal gaz rezervine sahip ülkeler sırasıyla Katar ve Suudi Arabistan’dır. Katar’ın doğalgaz rezervi 25,78 trilyon m³tür. Suudi Arabistan’ın doğalgaz rezervi ise 6,75 trilyon m³tür. Bu miktarlara göre Katar’ın dünya doğalgaz rezervlerindeki payı % 14,4, Suudi Arabistan’ın payı ise % 3,8’dir.

Filistin, İsrail, Lübnan, Mısır, Türkiye, Ürdün de ise ülke ekonomilerini etkilemeyecek derecede az doğal gaz çıkarılmaktadır. Petrol yoksunu bu ülkelerden İsrail’i ayrı tutarsak kişi başına düşen gelirleri oldukça düşük fakir ülkeler denebilir.

2.2.1.5. Nüfus, Kişi Başına Düşen Gelir ve Enerji Kaynakları Bağlamında İşsizlik Analizi

Ortadoğu ülkeleri içerisinde, işsizliğin en yüksek olduğu ülke Filistin’dir. Filistin’in işsizlik oranı % 24,50’dir. Filistin’den sonra işsizliğin en yüksek olduğu ülkeler Irak, Yemen ve Umman’dır. Bu ülkelerin işsizlik oranları da; Irak % 17,50, Yemen % 14,60 ve Umman % 15’tir.

Bu dört ülkeye bakıldığında, görülen en önemli ortak özellik; üç ülkenin de bu gün için veya yakın geçmişte iç savaşa maruz kalmış olduğudur. İç savaş ortamının şartlarında, ekonomileri sağlıklı bir gelişim gösterememiş ve istihdam alanları oluşturamamışlardır.

İşsizliğin en yüksek olduğu bu dört ülke; Filistin, Irak, Yemen ve Umman'ın nüfusları, birbirlerine göre oldukça değişkendir. Filistin ve Umman az nüfuslu ülkelerdir. Filistin'in nüfusu 4.019.433 kişidir. Umman'ın nüfusu ise ondan da az olup sadece 2.846.145 kişidir. Irak ve Yemen ise Umman ve Filistin'e nazaran oldukça büyük nüfusa sahip ülkelerdir. Irak'ın nüfusu 32.961.959 kişi ve Yemen'in nüfusu 24.799.880 kişidir. Kalabalık nüfusa sahip Irak'ın, yüksek petrol rezervlerinden elde edeceği gelire, ekonomisini düzeltip halkına iş olanağı sağlayıp, işsizliği düzeltmesi imkan dahilinde görülebilirse de, Yemen için durum oldukça kötüdür. Petrol rezervleri düşük olan Yemen'de, işsizliğin düşürülmesi oldukça zor görünmektedir.

İşsizlik oranının en yüksek olduğu dört ülkeden üçü olan Filistin, Irak ve Yemen, aynı zamanda kişi başına düşen gelirin de en düşük olduğu üç ülkedir. Filistin'de kişi başına düşen gelir 1.250 ABD doları, Irak'ta 3.501 ABD doları ve Yemen'de 1.361 ABD dolarıdır. Ekonomileri kötü durumda olan ve kişi başına düşen geliri en düşük seviyede olan Filistin, Irak ve Yemen'in, aynı zamanda işsizlik oranları en yüksek üç ülke durumunda olması da kaçınılmazdır. Buradaki tabloda farklı bir durum olarak karşımıza çıkan Umman'ın durumudur. Umman'da kişi başına düşen gelir 25.221 ABD dolarıdır. Kişi başına düşen geliri yüksek olmakla beraber, işsizlik oranının oldukça yüksek olması tezat olarak görülebilir. Bu durum, nüfusun az oluşu ve petrol ve doğalgazdan elde edilen yüksek gelire bağlanabilir. Yüksek petrol ve doğalgaz gelirleri, az nüfus dolayısıyla, kişi başına düşen geliri yüksek göstermekte; ülkeye giren para, ekonomiyi büyültüp işsizliği azaltıcı bir fonksiyon göstermemektedir.

Ortadoğu geneline bakıldığında, petrol ve doğalgaz zengini ülkelerde işsizliğin düşük olduğu görülür. Irak gibi dünya petrol rezervlerinin % 9,7'sini elinde bulunduran bir ülkenin, bu denli yüksek bir işsizliğe sahip olmasının, savaştan başka bir nedene bağlı olmadığı açıktır. Savaş ortamının bitmesi halinde ve istikrarlı bir yönetim altında, ekonomik iyileştirmelerin yapılması durumunda, petrol zenginliği sayesinde

ekonomisini iyileştirecek olan Irak'ta, işsizliğin çok düşük seviyelere çekilmesi olasıdır. Ancak Filistin, Yemen ve Umman'da aynı iyimserlikte bulunmak mümkün görünmemektedir. Bu ülkelerin büyük petrol zenginlikleri bulunmamaktadır. Filistin'de petrol ve doğalgaz bulunmamaktadır. Umman ve Yemen'de az miktarda petrol ve doğalgaz bulunmakla beraber, Körfez ülkelerinde görüldüğü şekilde, salt petrol ve doğalgaza dayalı zenginlik oluşturarak, ekonomik refah sağlayacak miktarda değildir.

Ortadoğu'da işsizliğin en düşük olduğu ülkelere bakıldığında; Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ı görürüz. Katar'ın işsizlik oranı % 0,5, Kuveyt'in işsizlik oranı % 2, Birleşik Arap Emirlikleri'nin işsizlik oranı % 4 ve Suudi Arabistan'ın işsizlik oranı % 5,4'tür.

Bu dört ülke de, petrol ve doğalgaz zengini Körfez ülkesidir. Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan, dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %40'ına, doğalgaz rezervlerinin yaklaşık % 23'üne sahiptirler. Suudi Arabistan, tek başına petrolde dünya rezervlerinin % 22,1'ine sahiptir. Buradan elde ettikleri gelirler neticesinde ekonomileri oldukça zengindir.

Suudi Arabistan ayrı tutulursa, diğer üç ülke; Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri, az nüfuslu ülkelerdir. Katar'ın 1.870.041 kişi, Kuveyt'in 2.818.042 kişi, Birleşik Arap Emirlikleri'nin 7.890.924 kişi nüfusu vardır. Suudi Arabistan'ın nüfusu ise 28.082.541 kişidir. Petrol ve doğal gaz rezervlerine oranla düşük nüfusa sahip bu ülkelerde işsizliğin az olması da doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortadoğu'da işsizliğin en düşük olduğu ilk üç ülke; Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri, aynı zamanda kişi başına düşen gelirin en yüksek olduğu ilk üç ülkedir. Katar'da kişi başına düşen gelir 92.501 ABD doları iken, Kuveyt'te 62.664 ABD doları, Birleşik Arap Emirlikleri'nde 45.653 ABD dolarıdır. İşsizliğin en düşük olduğu 4. ülke konumundaki Suudi Arabistan'ın kişi başına düşen gelir nispeten bu üç ülkeye göre biraz daha azdır ve 20.540 ABD dolarıdır.

Bu dört ülkenin de ekonomilerinin temel zenginlik kaynağı, petrol ve doğalgaz olup, vatandaşlarına sağladıkları ekonomik imkanlar, bu iki yer altı kaynağının ihracatından elde ettikleri gelire dayalıdır.

2.2.2. ORTADOĞU ÜLKELERİNDEKİ İŞSİZLİĞİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Ortadoğu, dünyanın nüfusu en hızlı artan bölgelerinden birisidir. Nüfus, 1950 yılından bu yana dört kat artmıştır. Nüfusun, önümüzdeki elli yıllık zaman zarfı içerisinde de iki katına çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu hızlı nüfus artışına rağmen bölgedeki iş olanaklarına bakıldığında, nüfus ve işgücü paralelinde artış göstermediği görülmektedir.¹⁰⁵

Ortadoğu ülkeleri, küresel piyasalara entegre olamamışlardır. Bunun içindir ki, ithalatın serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımına açık olunması, teknoloji transferi sağlanamadığı için verimlilik ve büyüme arttırılamamaktadır. Emek yoğun işlerde ihracat artışına gidilememiştir.

Ortadoğu ülkelerindeki emeğin vasıf gücü oldukça düşüktür. İşgücü, piyasa için yeterli vasa sahip olmayınca, ekonomide yeterli büyümeyi sağlayacak verimlilik yakalanamamaktadır.

Genel olarak bölgede, 15 – 29 yaş aralığındaki nüfusun toplam nüfusun üçte biri oranında olması, büyük bir emek arzının olduğunu göstermektedir. Bu genç kitlenin istihdam meselesi, ulusal ve yerel hükümetlerden özel firmalara ve sivil topluma kadar tüm paydaşlar için en büyük zorluklardan biri olarak gözükmektedir. Böyle bir demografik yapı, ulusal ekonomiler için göç ve beyin göçü gibi meseleleri içeren zorlukları beraberinde getirmektedir.¹⁰⁶ Bölgede, toplam nüfusun yaklaşık % 60'ının 24 yaş altında olmasının, gelecekte yoğun bir istihdam talebi olacağını göstermektedir.

Ortadoğu ülkelerinde, yüksek işsizlik oranlarıyla birlikte düşük işgücüne katılım oranlarının varlığı, toplam nüfus içindeki istihdam oranının son derece düşük olmasına yol açmaktadır. Bölgede 2010 yılı itibariyle toplam nüfus içinde çalışan oranının % 45,4

¹⁰⁵ Hamdi Genç ve Ferhat Sayım (Ed.), **Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Ekonomik Yapısı**, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011, s. 86

¹⁰⁶ Genç ve Sayım, s. 78

olması, çalışma yaşındaki her iki kişiden birinin istihdam edilemediğini göstermektedir. Bu durumun temel nedeni beş kadından yalnızca birinin çalışmasıdır.¹⁰⁷

Vasıflı çalışanların yoğun olarak devlet işlerinde çalışmaları ve işgücünün yanlış yönlendirilmesi, emek piyasalarındaki çarpıklıkların en büyük nedenleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte işgücünün yanlış yönlendirilmesine ve yanlış dağılımına, bölgede işsiz olan vasıflı işgücü neden olmaktadır. Bölgedeki orta ve üst düzeyde eğitim almış bireylerin büyük bir çoğunluğunun işsiz olması ve bu bireylerin girişimciliğe yönlendirilememesi, istihdamla ilgili önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Yüksek vasıflı işsizlere yönelik eşleştirmelerin yapılamaması ve vasıf eksikliklerinin giderilememesi, bu bölgedeki eğitim sisteminin yetersizliğinin en önemli kanıtı durumundadır. Bununla birlikte, mevcut yetersizliklerin önemli sebeplerinden biri de eğitim sisteminin kamu sektörünün ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁸

Kadınların istihdam oranları, dünya ortalamasının altındadır. Kültürel nedenlerden ötürü kadınların emek arzı oldukça düşük seviyededir. Kadınlar genellikle kamuda istihdam edilmektedir.

Emek piyasasını düzenleyen kurumların eksikliği tüm Ortadoğu ülkelerinde hissedilmektedir. İşgücünün ekonomi içindeki durumunun tespiti ve iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi için yeterli çalışmalar mevcut değildir. Kurumsal ve hukuksal düzenlemeler istenilen düzeyin altında kalmıştır.

Yüksek eğitime sahip olanlar, günümüz piyasalarının rekabet etmek için gerektirdiği becerilere sahip değildir. İşsizlik, arz ve talep edilen vasıf seviyeleri arasındaki yanlış planlamayı yansıtırcasına, gençler ve eğitilmişler arasında yüksektir. Bu yanlış planlama, kısmen bölgede iş güvenliği ve yüksek ücretler sunan; fakat özel sektörün aradığı vasıfları gerektirmeyen ve ilk tercih edilen işveren olarak devletin geleneksel rolü ile açıklanmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Genç ve Sayım, s. 287

¹⁰⁸ Genç ve Sayım, s. 74

¹⁰⁹ Genç ve Sayım, s. 76

III. BÖLÜM

MISIR'DA İŞSİZLİK SORUNU

3.1. MISIR'DA İSTİHDAM VE İŞSİZLİK SORUNU VE İŞSİZLİĞİN SOSYO – EKONOMİK SONUÇLARI

3.1.1. GENEL BİLGİLER

Dünyanın en eski medeniyetlerinden birinin beşiği olan Mısır'ın resmi adı, 1958'den sonra Birleşik Arap Cumhuriyeti, 1971'den itibaren de Mısır Arap Cumhuriyeti olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ülkenin yüzölçümü 997.739 km²'dir. Nüfusu 2011 yılı verilerine göre 82.536.770 kişidir. Başkenti Kahire'dir. Diğer önemli şehirleri; İskenderiye, El – Garbiye, Asyut, Şubratü'l – Hayme'dir. Resmi dili Arapça'dır.¹¹⁰

Ülke toprakları Kuzeydoğu Afrika'da, Nil Irmağı'nın aşağı kesimlerinden başlayarak her iki yanında Akdeniz'e kadar uzanır. Kuzeyde Akdeniz, batıda Libya, güneyde Sudan, doğuda Kızıldeniz ve İsrail ile sınırlıdır. Asya, Akdeniz ve Kızıldeniz arasında adeta tabii bir masa olan Mısır'ın, pek az bir kısmı verimli, büyük bir bölümü ise çöldür. Bu bölgede yaşayan insanlar, Akdeniz'in beş bin kilometre güneyinden doğan Nil Irmağı'nın, alüvyonlu vadisi etrafında toplanmışlardır.

Günümüz Mısır'ında nüfusun % 90'ından fazlasını Arapça konuşan Müslüman halk oluşturmaktadır. Geri kalanlar içinde ise en çok sayıda (% 7 oranında) özel bir mezhebe bağlı hristiyan Kıptiler bulunmaktadır; ayrıca çok az sayıda Rum, Musevi, Ortodoks ve Katolik gibi azınlıklara da rastlanmaktadır.

Nüfus artışı Mısır'ın başlıca meselelerinden biri olmuştur. Nüfus büyük şehirlerde ve Nil deltasında toplanmıştır. Ülke topraklarının geri kalan kısmında, çok dağınık biçimde az sayıda yerleşik köylüler ve göçebeler yaşamaktadır. Öte yandan

¹¹⁰ Hakkı Dursun Yıldız, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul: Çağ Yayınları, 1993, s.295

şehirlerde özellikle Kahire ve İskenderiye’de, varlıklı sınıflarla tüccarlar arasında çok sayıda Fransızca ve İngilizce bilen vardır.¹¹¹

Mısır siyasi hayatı, uzun yıllar iktidarda kalan güçlü liderler tarafından şekillendirilmiştir. Kral Faruk tahttan indirilerek, 1952 yılında cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından, 1954 yılında Albay Nasır cumhurbaşkanlığına gelmiştir. 1970 yılına kadar bu görevde kalan Nasır’ın ölümüyle birlikte yerine Enver Sedat geçmiştir. 1981 yılında öldürülünceye kadar bu görevi sürdüren Enver Sedat’ın yerine Hüsnü Mübarek gelmiştir. Hüsnü Mübarek, Arap Baharı sonucu Mısır’da başlayan olaylar neticesinde 2011 yılında cumhurbaşkanlığını bırakmak zorunda kalmıştır. Üç siyasi lider, 59 yıl boyunca Mısır’da cumhurbaşkanlığını elinde tutarak, ülkeyi otoriter bir şekilde yönetmişlerdir.

Ortadoğu’da başlayan Arap Baharı, çok geçmeden Mısır’ı etkilemiş ve bölgedeki en geniş katılımlı ve gergin olaylara sahne olmuştur. Ancak Mısır halkı, Arap Baharı sonrası yaşanan tablodan da istediği sonucu alamadığını düşünmektedir.

3.1.2. EKONOMİK YAPI

Mısır, Kuzey Afrika’nın stratejik öneme sahip, aynı zamanda Arap Dünyası’nın saygın ülkelerinin başında gelmektedir. Mısır’ın toplam üretimi (GSMH), 1970 yılında 7,6 milyar ABD Doları iken, bu rakam 2009 yılında 188 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Geçen bu müddet zarfında, kişi başına düşen gelir 216 ABD Dolarından 2.270 ABD Dolarına ulaşmıştır. 1970 yılında Mısır’da yapılan toplam üretime en çok katkı sağlayan sektör, hizmet sektörü olmuştur. Hizmet sektörünü ise sırasıyla tarım ve sanayi sektörleri takip etmiştir. 1970 yılında hizmet sektöründe üretilen katma değer toplam 2,8 milyar ABD Doları iken, bu rakam 2009 yılında 88 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Aynı şekilde 1970 yılında tarım sektöründe üretilen katma değer tutarı 1,9 milyar ABD Doları iken, bu rakam 2009 yılında 24,5 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Sanayi sektörü ise 1970 yılında 1,8 milyar ABD Doları katma değer üretirken 2009 yılında sektörün ürettiği katma değer 67 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.

¹¹¹ Yıldız, s. 296

2009 yılı toplam üretimi incelendiğinde, toplam üretime en çok katkı sağlayan sektör, hizmet sektörü olmuş, bu sektörü önem sıralarına göre sanayi ve tarım sektörleri takip etmiştir. Ülkenin imalat sektöründe ise büyük gelişme gözlemlenmiştir. 1974 yılında imalat sektöründe üretilen katma değer 1,5 milyar ABD Doları iken bu rakam 2009 yılında 28,7 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. 1970 – 2009 yılları arasında ülkenin sabit sermaye birikim tutarı yaklaşık 43 kat artış göstermiştir. 1970 yılında Mısır'ın sabit sermaye birikim tutarı toplamı 885 milyon ABD Doları iken, 2009 yılında sabit sermaye birikim tutarı toplamı 35,7 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.¹¹²

Mısır, yabancı doğrudan yatırımlar açısından da büyük gelişmelere konu olmuştur. 1977 yılında ülkedeki yabancı doğrudan yatırımlar toplamı 97,6 milyon ABD Doları iken, bu rakam 2009 yılında 6,2 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Mısır, sürekli dış ticaret açığı veren bir ülkedir. 1970 yılında ülkenin yapmış olduğu ithalat 1,4 milyar ABD Doları, ihracat ise 1 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılına gelindiğinde ülkenin yapmış olduğu ithalat yıllık 60 milyar ABD Doları, ihracatı ise 48 milyar ABD Doları olmuştur. İşgücü rakamları incelendiğinde 1980 yılında 13,2 milyon olan toplam işgücü rakamı 2009 yılında 27,5 milyona ulaşmıştır. Ülkenin enerji üretimini petrol cinsinden ifade edecek olursak 1971 yılında 16,5 milyon tona karşılık gelen enerji üretimi 2008 yılında 87,5 milyon ton petrol üretimine karşılık gelmektedir.¹¹³

GSYİH'nın % 50'lik bölümünü kamu yönetimi, turizm ve Süveyş Kanalı gibi hizmetler sektörü gelirleri oluşturmaktadır. 2006 – 2007 mali yılında tarım sektörü, GSYİH'nın % 13,8'ini oluşturmuştur. GSYİH'nın yaklaşık % 19'unu oluşturan imalat sanayi, petrol işleme dahil, Kahire ve Nil Deltasında yoğunlaşmıştır.¹¹⁴ Diğer taraftan madencilik, özellikle petrol ve doğal gaz çıkarımı GSYİH'nın % 8,6'sını oluşturmaktadır. Kamusal ve özel tüketim, sabit sermaye yatırımları ve dış ticaretle karşılaştırıldığında GSYİH içindeki temel harcama kalemidir. Tekstil ve hazır giyim, en önemli sektörlerdendir. Diğer gelişmiş sanayi dalları çelik, çimento, kimyasallar, ilaç sanayi ve hafif sanayi ürünleridir. Turizm, doğal gaz, Süveyş Kanalı gelirleri ve

¹¹² Genç ve Sayım (Ed.), s. 41-42

¹¹³ Genç ve Sayım (Ed.), s. 42

¹¹⁴ http://www.ekopolitik.org/imaaes/cust_files/080421185827.pdf

beraberinde Körfez Ülkeleri'ndeki yenilenme çalışmaları nedeniyle inşaat sektöründeki canlanma ekonominin lokomotifi durumuna gelmiştir.¹¹⁵

Mısır ekonomisinde turizmin de önemli bir rolü vardır. 2007 yılında Mısır'a gelen turist sayısı % 13 artarak 9,8 milyon kişiye ulaşmıştır. Turizm gelirleri ise 7,2 milyar ABD Dolarından 8 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Ülkenin milli gelirinin yaklaşık % 10'unun turizmden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.¹¹⁶

Ülke dışında yaklaşık 2,3 milyon Mısır'lı çalışmakta ve ülkeye her yıl ortalama 5 milyar dolar döviz girdisi sağlamaktadır.¹¹⁷

Mısır'ın ekonomik büyümesi, uzun yıllar boyunca nüfus artış hızının altında kalmıştır. 2004 yazında yönetime gelen hükümetle birlikte ekonomik kalkınma, dış ticarete liberalizasyon, yatırım teşvikleri ve para politikalarında ciddi değişiklikler olmuştur. Ülkenin döviz rezervi artmıştır. Özelleştirme çalışmalarına önem verilmektedir.

Yeni hükümetin, reform çalışmaları çerçevesinde ithalat vergileri önce %14,6'dan % 9,1'e düşürülmüştür. 2006 yılında da ağırlıklı ortalamalar % 6,9 olmuştur. Üretim amaçlı ürünlerin ve sermaye malları ithalatının ucuzlatılması hedeflenmiştir. Ayrıca kurumlar ve gelir vergilerinde indirimler gerçekleştirilmiştir. Uzun dönemde kamu harcamalarının düzenlenmesi ve sübvansiyonların rasyonalize edilmesi söz konusudur.¹¹⁸

Ülkede gerçekleştirilen ekonomik reformlar nedeniyle Mısır, Dünya Bankası – IFC (International Finance Corporation) tarafından 2009 yılında, "en aktif reformlar gerçekleştiren ilk 10 ülke" arasına 4. kez seçilmiştir. 2003 yılı ekonomik büyümesi % 3,2 iken, bu oran 2007 yılına gelindiğinde % 7,1'e ulaşmıştır. Diğer taraftan enflasyon oranı 2003 yılında % 4,5 iken, 2007 yılına gelindiğinde % 9,5'e çıkmıştır. Aynı dönemde cari işlemler dengesinde yaklaşık 6 kata yakın bir düşüş söz konusu olmuştur.

¹¹⁵ <http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Mısır> 20.04.2010

¹¹⁶ <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf> ,12.04.2010

¹¹⁷ [http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAP0R%20S0N%20HAL%202005f 1\).doc](http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAP0R%20S0N%20HAL%202005f%201).doc)

¹¹⁸ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm.doc>.

Döviz kurunun belirli bir düzeyde istikrarını koruması ve dolar karşısında düşük düzeyde seyretmesi Mısır ihraç ürünlerinin rekabet gücünü olumlu etkilemiştir.¹¹⁹

3.1.2.1. Tarım

Tarım sektörünün, GSYİH'daki payı % 13'tür. Mısır, sanayileşme sürecine girmiş bir ülkedir ve tarımın GSYİH'daki payı giderek azalmaktadır. Tarımsal üretimin büyük bölümü, pamuk, keten, çiçek, pirinç, mısır, sebze, narenciye ve buğdaydan oluşmaktadır. Mısır, çok önemli bir pamuk üreticisidir ve ihracatçısıdır. Fakat pamuk üretim ve ihracatı, son yıllarda istikrarsız devlet politikaları ve katı ihracat fiyatlandırması nedenleriyle düşmektedir.

Mısır, önemli bir tarım ve gıda ürünleri ithalatçısıdır. Akdeniz bölgesinde bulunan 5. en büyük sebze ve meyve ithalatçısı konumundadır. Buğdayın yanı sıra tarımsal ürün ithalatında mısır, et, balık, süt tozu, tereyağı, peynir, elma, konserve meyve ve sebze en başta gelen ürünlerdir.

1994 yılında gübre, tohum ve ilaçlama için verilen tüm devlet desteği kaldırılmıştır. Bunun sonucunda varılan nokta etkileyicidir çünkü hem buğday hem de pirinç üretimi rekor seviyelere ulaşmış ve Mısır, pek çok önemli üründe kendi kendine yetebilen bir hale gelmiştir.

Üretilen tarım ürünlerinin % 95'i ülke içinde tüketilmektedir. Nüfus artış hızı da Mısır'ın dünyadaki en önemli tarım ürünleri ithalatçısı olarak kalacağını göstermektedir.

3.1.2.2. Sanayi

Petrol işleme sektörü de dahil olmak üzere, Mısır'ın imalat sanayii GSYİH'nın % 17'sini oluşturmaktadır. Gıda üretimi ve tekstil bu sektörün çok büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Diğer önemli alt sektörler, mobilya, seramik, ilaç, metalurji, çimento ve gübre olarak sıralanabilir. Ayrıca doğalgaz üretiminin artması ile birlikte hükümet,

¹¹⁹ İgeme, **Mısır Ülke Raporu**, <http://www.aktiffuarcilik.com/Yonetim/UDload/TR/Msr.Ddf>

2003 yılı başında petrokimya sektörünü geliştirmek için bir plan uygulamaya koymuştur.

1990'ların başından bu yana özelleştirme ve serbestleşme politikaları doğrultusunda, üretimde kamu sektörünün ağırlığı azalmış; özel sektörün ağırlığı ise artarak % 85'e ulaşmıştır. Özel sektör kurumları çok büyük bir oranda (% 90) 15 ya da daha az çalışan barındıran küçük kuruluşlardır.¹²⁰

3.1.2.3. Turizm

GSYİH'nın % 10'unu oluşturan turizm, ülkenin en önemli döviz kaynağıdır (%23,4). Sektör, doğrudan ya da dolaylı olarak 2.2 milyon kişinin (toplam istihdamın % 12,6'sını) istihdam edilmesini sağlamaktadır. Tarih turizminin yanı sıra sahil turizmi de gelişme kaydetmektedir. Bu nedenle Sina Yarımadası ve Kızıldeniz kıyılarında otel inşaatları devam etmektedir. Artan turizm gelirleri sebebiyle, turizm alt yapısını güçlendirme kararı alan Mısır Hükümeti, bu kapsamda 2015 yılına kadar 150 bin olan otel oda sayısını 2 katına çıkarmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda 1.2 milyon kişinin istihdamını sağlayacak yeni iş imkanları ortaya çıkmaktadır.

Mısır'ın, Türkiye ve Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkelerine karşı bir fiyat esnekliği bulunmaktadır. Ayrıca tarih turizminin çok gelişmiş olması nedeniyle, turizm sektörü mevsimlik düşüşlerden etkilenmemektedir. Son yıllarda Mısır'ın geleneksel deniz ve tarih turizminin dışında Nil kıyısında da golf, sağlık ve dini turizm gibi alternatif turizm tipleri de gelişme göstermektedir.

3.1.2.4. Enerji

Petrol ve doğalgaz sektörü GSYİH'nın % 14'ünü oluşturmaktadır. Mısır'daki ham petrol rezervleri 4.4 milyar varildir. Her iki sektör de yabancı sermayenin yoğunlaştığı sektörlerdir. Petrol üretimi ve ihracatı, Mısır ekonomisinin temel taşı oluşturmakta, petrol üretiminin büyük bölümü Süveyş kanalı, Nil Deltası, ve Batı Çölünde yapılmaktadır. BP, British Gas, ENI, Shell, Apache ve Dana gibi dünyanın

¹²⁰ DEİK, **Mısır Ülke Bülteni**, 2011, http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/2848/_Mısır_Ülke_Bülteni.html

önde gelen petrol şirketlerinin Mısır'da faaliyetleri bulunmaktadır. Fakat doğalgaz rezervlerinin tersine, petrol rezervleri ve petrol üretimi giderek azalmaktadır. Petrol üretimi yıllar itibariyle düşüş göstermektedir. Petrol üretimi 1996 yılında günlük 920.000 varilden, 2009 yılında günde ortalama 680.500 varile düşmüştür. Hem rezervlerin azalması hem de iç piyasadaki tüketim artışına bağlı olarak, ülkenin en önemli ihracat kalemi olan petrol ihracatı azalmıştır. Önümüzdeki yıllarda petrolün Mısır ihracatındaki öneminin azalması ve önümüzdeki 10 yıl içinde Mısır'ın petrol ithalatçısı konumuna gelmesi beklenmektedir.

Doğalgaz rezervleri, yeni bulunan kaynaklarla gün geçtikçe zenginleşmekte (yılda ortalama % 10 artış kaydetmektedir) ve doğalgaz üretimi 2009 yılı itibariyle 62,7 milyar m³ gibi yüksek seviyelerde seyretmektedir. Mısır, dünya genelinde doğalgaz üretiminde 14. sırada yer almaktadır. Ülkenin şu andaki doğalgaz rezervinin 1,6 trilyon m³ olduğu bilinmektedir. Bu büyük potansiyel, ülkenin doğalgazını ihraç etmek için yeni pazarlar aramasına neden olmuştur. Ayrıca bu durum, ülkenin düşmekte olan petrol ihracatı nedeniyle, gelecekte oluşabilecek cari açığı kapatmak için de ayrı bir önem arz etmektedir. Gelecek 57 yıl içinde, gaz rezervinin tükeneceğini ön gören uzmanlar, alternatif enerji kaynaklarına yönelmiştir. Bu kaynakların başında rüzgar enerjisi gelmektedir. Mısır, dünyada rüzgar hızı bakımından ilk sıradaki ülkeler arasında yer almaktadır. Hükümet, 2020 yılına kadar yenilenebilir enerji kaynaklarını % 20 oranında artırmayı hedeflemektedir. Bunların dışında enerji etkililiği, su teknolojileri, atık yönetimi diğer önemli pazar alanları olarak göze çarpmaktadır.

3.1.3. İSTİHDAM

Mısır'da, toplam nüfusun % 30'dan fazlası aktiftir. Bu oran erkeklerde % 44, kadınlarda ise % 16 civarındadır.¹²¹ Yaklaşık % 2 oranında artış hızına sahip olan ve 81 milyonluk nüfusu bulunan Mısır ekonomisinin en önemli sorunu, yüksek nüfus ve işsizlik problemidir. Yılda yaklaşık 500 – 600 bin kişi, işgücüne katılmaktadır. Özel sektörün yeni iş alanları oluşturamaması, artan işgücünün devlette istihdamını beraberinde getirmektedir. 2002 / 2003 itibariyle devlet memurlarının sayısı 6 milyona ulaşmıştır. Resmi rakamlara göre 1999 / 2000 döneminde % 7,9 olan işsizlik oranı 2002

¹²¹ <http://laborsta.ilo.org/STP/auest> 15.05.2009

/ 2003 yılında % 9,9 olarak gerçekleşmiştir. Gayri resmi kaynaklara göre bu oranın daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Toplam iş sahibinin (18,2 milyon) % 51'i reel sektörde, % 16,5'i hizmetler sektöründe, % 32,4'ü ise kamu hizmetlerinde çalışmaktadır. Reel sektör içerisinde, tarım sektöründe çalışanların oranı ise yaklaşık % 30, sanayide çalışanların oranı ise % 21 düzeyindedir.¹²²

1990 yılında ülke nüfusu 53 milyon civarında iken nüfusun içerisindeki aktiflik oranı % 30 civarındadır. Erkek nüfusun % 44'ü, kadın nüfusunun ise % 16'sı aktiftir. Yaş grupları itibariyle 25 – 50 yaş arası nüfusun aktiflik oranı % 60'ın üzerinde seyretmektedir. 50 ile 65 yaş arası nüfusun % 30'u aktiftir. Ülkede işgücünün çoğunluğunu, sırasıyla 30 – 40 arası ve 40 – 50 yaş arası insanlar oluşturmaktadır. Ülkede 65 yaş üstü nüfus az olmakla beraber, bu nüfusun % 30'u aktif olarak görünmektedir. Bu tablodan, emeklilik yaşının yüksek olduğu ve emeklilikten sonra dahi insanların çalışmak istedikleri sonucu çıkarılabilir. Erkek nüfusun % 98'i aktif durumdadır. Erkeklerde İşsizlik oranının % 10 – 12 bandında seyrettiği göz önüne alındığında, ülkedeki aktif erkek nüfusun % 12'sinin çalışacak iş bulamadığı ortaya çıkar. Kadınlar arasında en aktif yaş grubu 20 – 24 yaş grubudur. Ülkede, evlilik nedeniyle kadın işgücünün azalışından bahsedilebilir. 15 – 19 yaş gurubu erkek işgücü % 30 civarındadır. Bu oran yüksek tahsil ile birebir ilişkili olduğundan, ortaöğretim ve sonrasında okullaşmadan işgücüne geçişte ciddi bir rakam ortaya çıkmaktadır.

1995 yılına gelindiğinde göstergelerde kayda değer bir efekt gözlenememektedir. Nüfus ve bağlı değişkenler, normal seyirlerinde yükseltilerler. Ancak kadın işgücü aktivitesinde % 3'lük bir düşüş, nüfusun % 10'luk artışa rağmen dikkat çekicidir. Bu düşüş, 50 yaş altı gruplarda hemen hemen eşit oranda gerçekleşmişken, en az düşüş 15 – 19 ve 50 – 65 yaş gruplarında meydana gelmiştir. Erkek aktif nüfusu ise 25 – 29 yaş gurubunda yaklaşık % 20 düşmüş, 30 – 39 yaş gurubunda ise % 10 civarında düşmüştür. Buna karşılık 50 üzeri grupta belirli bir artış vardır. Bu durum orduya asker alımı nedeniyle olabilir. Ülkenin İsrail'le olan kronik problemi dönem dönem olağanüstü hal durumlarına neden olagelmiştir.

¹²² The Economist Intelligence, **Country Profile Egypt**, 2005, <http://www.eiu.com> 21 Mart 2008.

2001 yılı verilerine göre genel aktivite oranı % 30 seviyesinde değişmemiştir. Bunun yanında 15 – 19 yaş gurubundaki aktivite son on yıldan beri düşüşüne devam etmektedir. Bu durum okullaşma oranının arttırılmasının başarılı olduğunu göstermektedir. En yoğun aktivite yine erkeklerde 30 – 40 yaş gurubundadır.

Kadın nüfusun % 10'a yakın artışına rağmen aktivite oranı neredeyse aynı kalmıştır. Kadın nüfusun aktif olmaması, şüphesiz ülkenin örfi ve dini adetlerinden kaynaklanmaktadır. Sonraki 5 yıllık dönemin sonunda, yine kadın nüfusunun % 10'un üzerinde arttığı görülmekte; ancak aktiviteye yansımaları % 1'lik bir artışla sınırlı kalmaktadır. Nüfus, diğer 5 yıllara nazaran hızlı artmış, aktif nüfus da % 2'den fazla artış kaydetmiştir. Bu durum, küresel ekonomik enstrümanların ülkeye getirdiği hareketlilik sonucu ve turizmin altın çağına girmesi sonucu olabilir. Son olarak 2008 yılı verileri resmi olarak açıklanmadığından ILO'nun metodolojik olarak yaptığı projeksiyon tahminlerine bakılabilir. İlk göze çarpan, tahminlerin yüksek derece sapma göstereceği gerçeğidir. Zira nüfus tahmini dahi gerçekleşenden 2 milyon daha fazla hesaplanmıştır.

Tablo 25: Mısır'ın Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Nüfus Aktiflik Oranları (2008)

Yaş Grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	81527	52676	64,61	41008	40089	97,76	40520	12590	31,07
15-19	8521	1644	19,29	4349	1243	28,58	4173	401	9,61
20-24	8701	4121	47,36	4409	2906	65,91	4292	1215	28,31
25-29	7133	4385	61,47	3568	3350	93,89	3565	1036	29,06
30-39	10563	6362	60,23	5232	4888	93,43	5329	1474	27,66
40-49	8346	5418	64,92	4140	4047	97,75	4206	1372	32,62
50-64	8104	4005	49,42	4087	3271	80,03	4015	734	18,28
65+	8686	403	4,64	1684	340	20,19	2003	63	3,15

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Veriler bu aşamada, yıllar itibariyle yapılan hesaplama sonucu ülkenin projeksiyonundan ne derece sapmış olduğunu göstermesi açısından değerlendirilebilir. 2008 tahmini verileri baz alınır, ülke erkek ve kadın nüfusunun aktivite oranı hesaplananın yarısı kadardır. Gerçekleşen rakamlarda ise yıllık bazda işgücü seviyesinin % 10'dan fazla arttığını, genç nüfusun artış eğiliminde olduğunu, kadınların işgücüne katılma oranının düşük ve durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Mısır'da işgücü piyasasındaki kadın erkek eşitsizliği, işveren cephesinde de ortaya çıkmaktadır. Toplam istihdam içerisinde erkek işveren oranı yaklaşık olarak %17 iken bu oran kadınlar için yalnızca % 3 düzeyindedir.¹²³

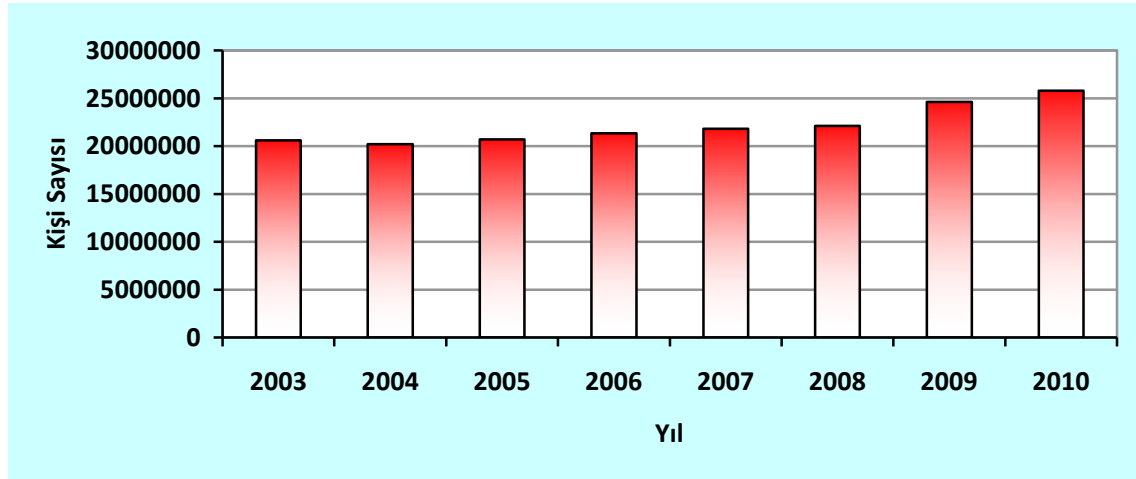
Tablo 26: Mısır'ın İşgücü Rakamları

Yıl	İşgücü
2003	20.600.000
2004	20.190.000
2005	20.710.000
2006	21.340.000
2007	21.800.000
2008	22.100.000
2009	24.600.000
2010	25.800.000

Kaynak:www.indexmundi.com

Yıllar itibariyle tahmin edilen işgücü miktarları; 2003'te 20,6 milyon iken, 2004'te % 2 civarında bir düşüşe uğramıştır. Sonraki üç yıl ortalama % 2,5 büyüyerek 22 milyon seviyelerine yükselmiştir. 2008'de global krizin etkisi ile azalan artış oranı %1,38 olmuştur. 2009 için tahmin edilen artış oranı % 11'in üzerindedir.

Grafik 23: Mısır'ın Genel İşgücü Seviyesi



Kaynak:www.indexmundi.com

İşçi, işveren, kendi işinde çalışan ve aile işlerinde çalışanlar olarak yapılmış olan sınıflandırmaya göre, 1997 yılında toplan işgücü 16 milyona yakındır. Bunların 9,5 milyona yakını işçi olarak çalışmaktadır. 2,35 milyon kişi işveren olarak yanında işçi

¹²³ Harun Öztürkler, **Mısır Ekonomisinin Genel Özellikleri**, Ortadoğu Analiz, Cilt:4, Sayı:38, 2012, s. 54

istihdam etmektedir. Kendi işini yapan esnaf ve zanaatkarların sayısı 2 milyona yakın iken, aile işlerinde çalışanların sayısı 2 milyonun biraz üzerindedir. Bir işveren, ortalama olarak 4 işçi istihdam etmektedir. Ekonomiye katkısı sınırlı olan aile işçilerinin sayısı yüksektir. Bu da iş bulma ve ücretlerin tatminkar derecede olmadığına yorulabilir. İşveren kadınların sayısı 136 bin gibi düşük bir seviyededir. 2000 yılına gelindiğinde işgücü miktarı 19 milyonun üzerine çıkmıştır. 2005'te rakam 20 milyona yaklaşmıştır. Gruplandırmalar ise olağan şekilde seyretmiş herhangi bir sıçrama gözlenmemiştir.

Tablo 27: Mısır'ın Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı

	1997	2000	2005
Toplam	15830.0	17203.3	19341.7
Çalışan	9492.4	10311.9	11605.1
İşveren	2344.5	2945.7	2844.0
Kendi İşinde Çalışanlar	1959.8	1963.6	2382.8
Aile Şirketinde Çalışanlar	2033.0	1982.0	2509.9
Erkek	1997	2000	2005
Toplam	12813.0	13958.5	15592.7
Çalışan	7816.6	8455.4	9698.9
İşveren	2207.8	2799.6	2702.7
Kendi İşinde Çalışanlar	1659.6	1565.5	1861.7
Aile Şirketinde Çalışanlar	1128.8	1137.9	1329.4
Kadın	1997	2000	2005
Toplam	3017.0	3244.8	3749.1
Çalışan	1675.8	1856.5	1906.2
İşveren	136.7	146.1	141.3
Kendi İşinde Çalışanlar	300.2	398.1	521.1
Aile Şirketinde Çalışanlar	904.2	844.1	1180.5

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

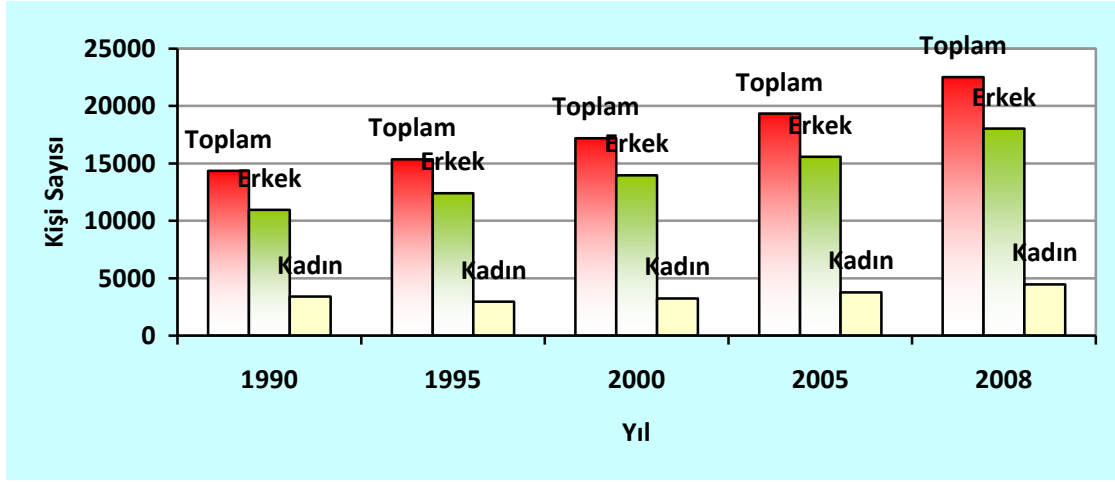
Genel işgücü seviyesi tablosunda görüldüğü üzere, 2008 verilerine göre işgücü miktarı 22,5 milyon kişidir. Bunun 18 milyonu erkek, 4,5 milyona yakını ise kadındır.

Tablo 28: Mısır'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Rakamları

	1990	1995	2000	2005	2008
Toplam	14361.4	15344.2	17203.3	19341.7	22506.0
Erkek	10951.2	12395.8	13958.5	15592.7	18041.0
Kadın	3410.2	2948.4	3244.8	3749.0	4465.0

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 24: Mısır'ın Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Ülkenin sektörel işgücü dağılımına bakıldığında, ülkenin tarım karakterli ekonomik yapısı kendini göstermektedir. 1990 yılında toplan 15 milyon olan işgücünün üçte birlik kısmı yani 5,6 milyonu tarım işlerinde çalışmaktadır. İkinci olarak 3.1 milyon ile kamu çalışanları gelmektedir. İmalat sektörü 1.8 milyon ile üçüncü sıradadır. Dördüncü sırada ise ticaret ve hizmet sektörleri gelmektedir.

1995 yılında toplam işgücü 17 milyonu aşmıştır. Bunun içinde 5,2 milyonu yine tarım sektörü çalışanları birinci sıradadır; fakat önceki döneme göre azalmıştır. İkinci sırada yer alan Kamu sektöründeki istihdam sayısı 4 milyona çıkmıştır.¹²⁴

Yeni gelen işgücü artışının, tarım dışı sektörlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. İşgücü artışının çoğu, Kamu işlerine ve imalat sektörüne girmiştir. İstihdam yapısının tarım ve kamuya bağımlılığı oldukça yüksektir. İki sektörün toplamı, toplam istihdamın % 60'ına tekabül etmektedir. Hele ki Kamu sektörünün katma değerinin az olması ekonomik verimlilik açısından negatif bir tablo ortaya koymaktadır.

2001 yılı verilerine göre toplam işgücü 19 milyonun üzerindedir. Tarım sektörü çalışanların sayısı düşmeye devam etmektedir; ancak yine de 4,9 milyon kişi ile birinci sıradadır. Ülkenin tarım dışı istihdamı teşvik ettiği ve teknolojik aletlerin tarım sektörü istihdam sayısını azalttığı söylenebilir. İnşaat sektörü istihdamı 1,3 milyonla iyi bir artış

¹²⁴ Hamit Ersoy, Lale Ersoy, **Küreselleşen Dünya'da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**, Siyasal Kitabevi, 2002, s. 100

göstermiştir. Kamu sektörü çalışanları 4,4 milyon olmuştur. Bunun içerisinde 1,8 milyonu eğitim sektöründe çalışmaktadır. Bu oldukça yüksek bir oran oluşturmaktadır. Ülkede eğitime önem verildiği söylenebilir. Madencilik, en az işçi istihdam edilen sektördür. Emek yoğun bir sektör olmasına rağmen, işgücü seviyesinin bu denli düşük kalması madencilik sektörünün atıl durumda olduğunu göstermektedir. Balıkçılık, tarım sektöründen ayrı sınıflandırılmıştır ve ikinci en az istihdam sağlayan sektördür. Ülkede balıkçılığın gelişmemiş olduğu söylenebilir.

Tablo 29: Mısır'ın Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı (2007)

TOPLAM	21891.8
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	6748.1
Balıkçılık	145.7
Madencilik ve Taşocakçılığı	35.7
İmalat	2435.6
Elektrik, Gaz ve Su Temini	282.6
İnşaat	2100.6
Toptan ve Perakende Ticaret	2341.8
Oteller ve Lokantalar	337.9
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	1458.9
Finansal Aracılık	195.1
Gayrimenkul, Kiralama	459.4
Kamu Yön., Savunma, Sosyal Güvenlik	1976.0
Eğitim	2090.7
Sağlık ve Sosyal Hizmet	574.4
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet	541.5
İstihdam ile Özel Hanehalkı	52.1
Extra-Bölgesel Örgütler ve Organları	1.0
Sınıflandırılmaz	75.2
İlk Defa İş Arayanlar	1966.1
Önceden İşli olanlar	169.0
İşsiz	2135.4

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

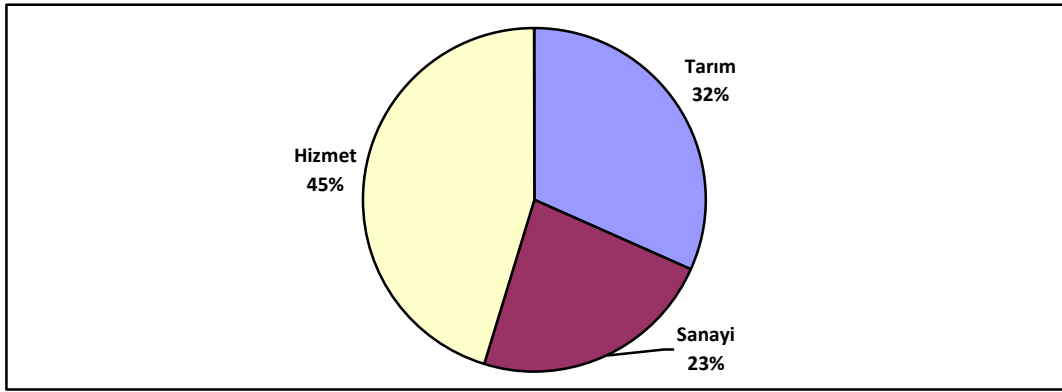
İstihdam ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir nokta da, Mısır'da ordunun önemli bir istihdam kaynağı olduğudur; Mısır'da işgücünün yaklaşık olarak % 3,4'ü ordu tarafından istihdam edilmektedir.¹²⁵

Son olarak 2007 yılı verilerine bakmak gerekirse, toplam işgücü miktarı 21,8 milyona ulaşmıştır. Meydana gelen artışın hemen hemen hepsinin tarım sektöründe

¹²⁵ Öztürkler, s. 55

istihdam edildiği tablodan görülmektedir. İnşaat sektörü de 2 milyonun üzerine çıkararak büyük bir sıçrama yapmıştır. Önceki döneme göre en fazla artış gösteren sektörler sırasıyla, tarım, inşaat ve ticarettir. Bu durum, ülke ekonomisinin yönelişini açıkça ortaya koymaktadır. Madencilik sektöründe zaten az olan miktar yarı yarıya gerilemiştir. Bu durum, devlet politikalarıyla bağlantılı olmalıdır. Mısır gibi yoğun bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya olan bir ülke için, özellikle nitelikli işgücü için en önemli istihdam alanı sanayi sektörüdür.¹²⁶

Grafik 25: Mısır'ın Sektörel İşgücü Dağılımı (2010)



Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Ülkede toplam işgücünün % 45'i hizmet sektöründe, % 32'si tarım sektöründe, %23'ü de sanayi sektöründe istihdam olunmaktadır.

3.1.4. İŞSİZLİK

3.1.4.1. Genel Olarak İşsizlik

Ortadoğu ülkelerinin genel problemi olan işsizlik, Mısır için de geçerlidir. Mısır, uzun yıllardan beridir yüksek işsizlik rakamları ile mücadele etmektedir. Ancak işsizliğin düşürülmesi hususunda pek de başarılı olduğu söylenemez. ISA (İnternational Strategic Analysis) raporuna göre önümüzdeki dönemde de artmaya devam etmesi beklenmektedir.¹²⁷

¹²⁶ Öztürkler, s. 53

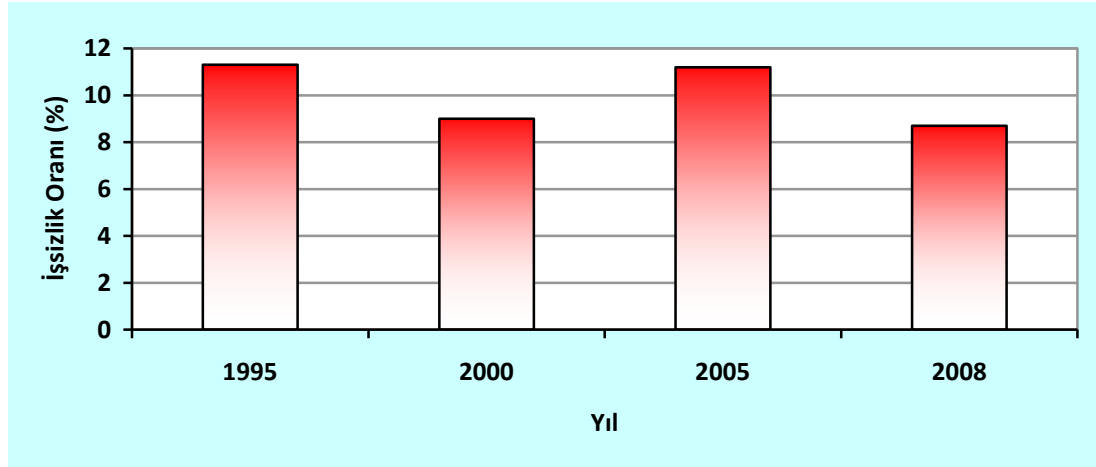
¹²⁷ DEİK, **Mısır Ülke Bülteni**, 2011, http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/2848/_Mısır_Ülke_Bülteni.html

Tablo 30: Mısır'ın İşsizlik Oranları

Yıl	İşsiz Sayısı	İşsizlik Oranı (%)
1995	1916.9	11,3
2000	1698.0	9,0
2005	2450.0	11,2
2008	2143.0	8,7

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 26: Mısır'ın İşsizlik Oranları



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

1995 yılında toplam işsizlik oranı % 11,3'tür. Bu oran erkeklerde % 7,6 kadınlarda ise %24,1'dir. Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bakıldığında, işsizlik oranı çok yüksek sayılmaz. Kadınların sosyal nedenlerden ötürü ve iş alanlarının erkeklerle nazaran kısıtlı olmasından dolayı, oranın yüksek görüldüğü de hesaba katılmalıdır.

2000 yılına gelindiğinde, işsizlik oranının ciddi biçimde düşürüldüğü gözlenmektedir. Toplamda % 9,1 olan işsizlik oranı erkeklerde % 5,1, kadınlarda %22,7 seviyelerine gerilemiştir. Ancak işgücü miktarında ciddi bir azalma vardır. O yıllarda, ülkenin turizm değerlerinin ticari olarak kullanılmaya başlanmasının, kadın istihdamını arttırdığı söylenebilir; fakat bu işsizlik oranı düşüşü turizm sektöründeki istihdam oluşturulmasıyla ilgili değil, çalışan insan sayısının azalması ile ilgilidir. Bu durum, orduya asker alınması ile ilgili olabilir.

2005 yılı için gerçekleşen işsizlik oranına bakıldığında, 2000 yılındaki etki sona ermiş, işsizlik 1995 seviyelerinin de üzerine tırmanmıştır. 10 yılda uygulanan politikalar

istihdam açısından pek etkili olamamıştır. Tabii işgücü seviyesindeki nüfusa bağlı artışa rağmen, işsizlik oranının aynı seviyede kalması sağlanabilmiştir.

2008 yılında işsizlik oranı % 8,7 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılına göre işsizlik oranında bir düşüş olduğu söylenebilir. Düşüş oranı devam ettirilebildiği takdirde, ilerleyen yıllarda daha düşük işsizlik oranlarına ulaşılması hedeflenmektedir.

Dünyada 2008 yılında yaşanan global kriz, en gelişmiş ülkelerde dahil olmak üzere, tüm dünyada trajik iş kayıplarına neden olmuştur. Tüm dünyada on milyonlarca kişinin işsiz kaldığı hesaplanan dönemde, büyük aktörlerin krizden çıkış senaryolarına dönük çabaları da pek işe yaramamış ve işsizlik artışı engellenememiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminleri ise, kriz nedeniyle 2007'ye göre 2009 yılının sonuna kadar tüm dünyada işsizlerin sayısının 60 milyon kişi artacağı yönünde olmuştur. Yine ILO tahminlerine göre tüm dünyada, aşırı yoksul durumdaki çalışan nüfus 2007'de 624 milyon kişi iken, bu rakam çalışan nüfusun % 21'ini oluşturmaktaydı. 2009 sonunda dünyada çalışan yoksulların, toplam istihdamın % 30'una, yani yaklaşık 1 milyara ulaşması beklenmekte idi. ILO tanımına göre çalışan yoksul, günde 1,25 doların altında kazanan sınıf olarak tanımlanmaktadır.¹²⁸

Üstelik bu rakamlar, resmi verilere dayanan rakamlardır. Gerçeğin kayıt dışı ile beraber bu rakamların çok üstünde olduğu bilinmektedir. 2007 yılından 2009 yılı ortalarına gelindiğinde, Mısır için krizin resmi işsizlik oranlarına yansımaları şöyle olmuştur. 216 bin kişi işsiz kalmış, işsizlik oranı % 9'dan % 9,4'e çıkmıştır.

3.1.4.2. Cinsiyete Göre İşsizlik

Ortadoğu, kendine has kültürel özelliklere sahip bir coğrafyadır. Ortadoğu'nun en tipik örneklerinden Mısır'a baktığımızda da bu özellikleri görürüz. İşsizlik oranlarını, cinsiyete göre incelediğimizde erkek ve kadınların işsizlik oranlarında önemli farklılıklar olduğunu görürüz.

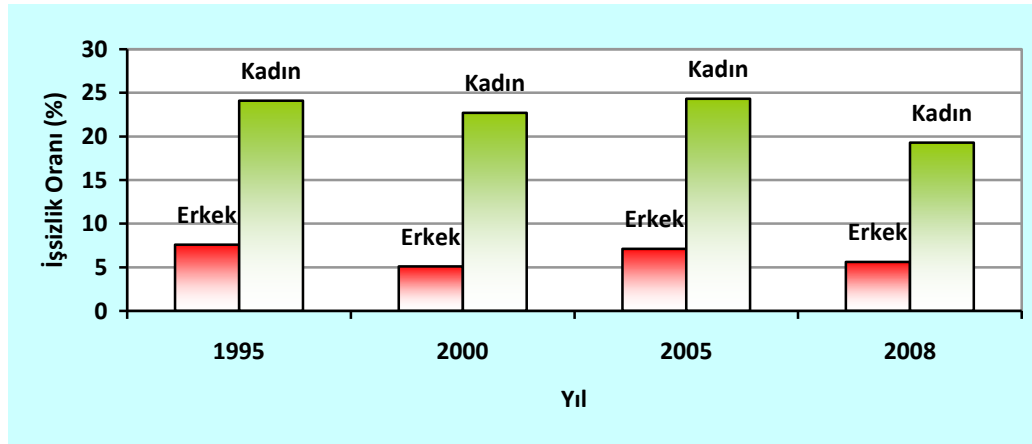
¹²⁸ <http://haber.sol.org.tr/ekonomi/iste-krizin-gercek-bilancosu-haberi-18208>

Tablo 31: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
1995	919.7	997.2	1916.9	24,1	7,6	11,3
2000	954.5	743.5	1698.0	22,7	5,1	9,0
2005	1255.5	1194.5	2450.0	24,3	7,1	11,2
2008	1065.0	1078.0	2143.0	19,3	5,6	8,7

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 27: Mısır'ın Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

1995 yılında erkeklerin işsizlik oranı % 7,6 iken, kadınların işsizlik oranı %24,1'dir. Aynı durum 2000 yılında da devam etmiş ve erkeklerde % 5,1 olarak gerçekleşen işsizlik oranı kadınlarda % 22,7 olarak gerçekleşmiştir. Erkekler ile kadınlar arasındaki işsizlik oranı 3 katı aşan bir miktarda seyretmiştir. 2005 yılına bakıldığında, erkeklerin işsizlik oranının % 7,1 ve kadınların % 24,3 olduğunu görülür. Son olarak 2008 yılı ele alındığında, erkeklerde işsizlik oranının % 5,6 ve kadınlarda işsizlik oranının %19,3 olduğu görülür. Nihayetinde işsizliğin nispeten düşme kaydettiği; ancak erkek ve kadın arasındaki işsizlik farkının açık ara devam ettiği sonucuna varılmaktadır. Bu durumun temel nedeni olarak; Mısır'ın dinsel, kültürel ve geleneksel yaşam tarzında, kadının çalışma hayatından uzak durması olarak gösterilebilir. Uzun yıllar çalışma hayatının dışında bulunan Mısır kadını, son yıllarda yavaş yavaş çalışma hayatına girmeye başlamıştır.

3.1.4.3. Yaş Durumuna Göre İşsizlik

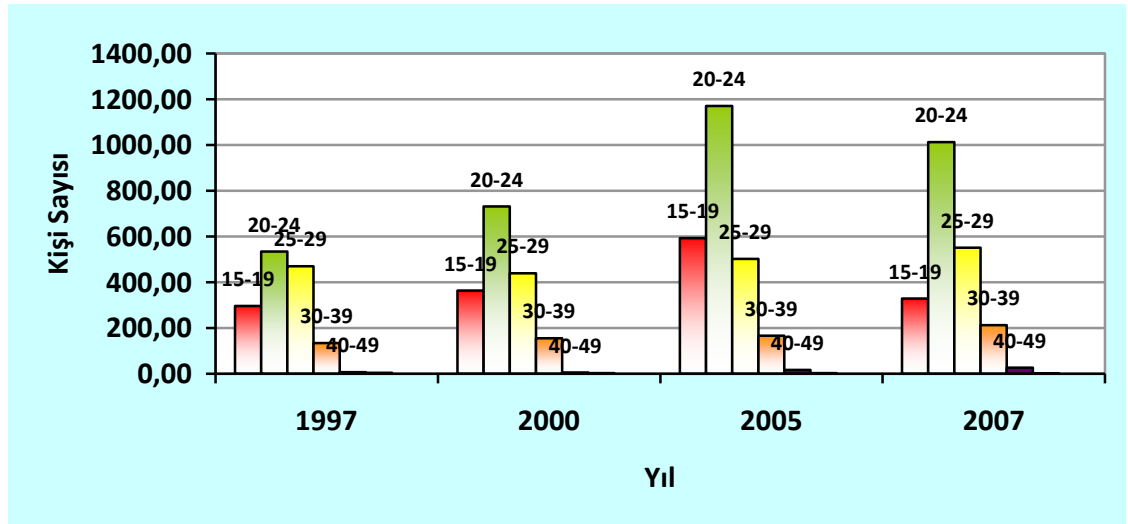
Mısır, genç nüfuslu bir ülkedir. Kalabalık nüfusunun önemli bir bölümünü gençler teşkil etmektedir. Genç nüfusun çokluğu, beraberinde hem bir takım olumsuzluklar, hem de bir takım avantajlar getirmektedir. Gençler için yeni iş alanları kurmak, kısa vadede oldukça zor olmakla beraber, uzun vadede gençlerin nitelik kazanmasıyla birlikte, ekonomik büyümenin lokomotifi haline gelebilecektir.

Tablo 32: Mısır'ın Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarları (1.000)

Yaş Grubu	1997	2000	2005	2007
Toplam	1446,4	1698.0	2450.0	2135.2
15-19	296,5	363.0	592.5	329.3
20-24	534.8	731.5	1170.0	1013.4
25-29	469.9	438.5	502.1	551.0
30-39	133.8	155.9	166.1	213.1
40-49	7.1	6.2	16,4	27.1
50-59	4.1	2.9	3.0	1.2
60-64	0.2	-	-	-

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 28: Mısır'da İşsizliğin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Tabloda da görüleceği üzere, genç işsizliği oldukça yüksektir. İşsiz miktarının en yüksek görüldüğü yaş grubu 20 – 24 yaş grubudur. Bu gruptaki işsiz miktarı 1997 yılında 534.8 bin, 2000 yılında 731.5 bin, 2005 yılında 1.170 bin ve 2007 yılında 1.013.4 bindir. 20 – 24 yaş grubuna en yakın işsizlik oranları, diğer bir genç yaş grubu

olan 25 – 29 yaş grubudur. Bu gruptaki işsiz miktarları ise 1997 yılında 469.9 bin, 2000 yılında 438.5 bin, 2005 yılında 502.1 bin ve 2007 yılında 551 bindir. Yaşa göre en yüksek üçüncü işsiz grup ise 15 – 19 yaş grubudur. Bu yaş grubunun işsizlik miktarları, 1997 yılında 296.5 bin, 2000 yılında 363 bin, 2005 yılında 592.5 bin ve 2007 yılında 329,3 bindir. Rakamlar da gösteriyor ki; 30 yaş altındaki gençlerde işsizlik oldukça yüksek oranlarda seyretmektedir. Bu durum, gelecek yıllarda da işsizliğin yüksek seviyelerde seyredeceğini göstermektedir. Bu denli büyük bir genç işsiz kitlesine, yakın bir gelecekte istidam olanağı sağlanması oldukça zordur.

Mısırdaki işsizlik, genç nüfus arasında daha büyük bir sorun teşkil etmektedir.¹²⁹ Bu duruma yol açan en önemli hususlar, nüfus artış hızının yüksek olması ve ekonominin, nüfusun bu hızlı artışına yetişecek bir hızda büyüyememesidir. Nüfus artışına paralel artışta istihdam oluşturulmadığından gençler arasındaki işsizlik çok yüksektir. Ayrıca gençlere yeterli eğitim verilememesi ve piyasanın istediği vasıflar kazandırılmaması, işsizliğin daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. Eğitimin yetersizliği ve gençlerin doğru bir şekilde yönlendirilmemesi, istihdam dengesinin bozulmasında önemli etkenler olmaktadır.

3.1.4.4. Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik

Mısır'daki işsizlik, ekonomik aktiviteye göre sınıflandırılarak incelendiğinde, çok çarpıcı bir sonuç ile karşılaşılmaktadır. Ekonomik yapının bozukluğunu gözler önüne seren bu durum, aslında sadece Mısır'a özgü değil, genel olarak diğer Ortadoğu ülkelerinde de tipik olarak karşılaşılan bir olaydır.

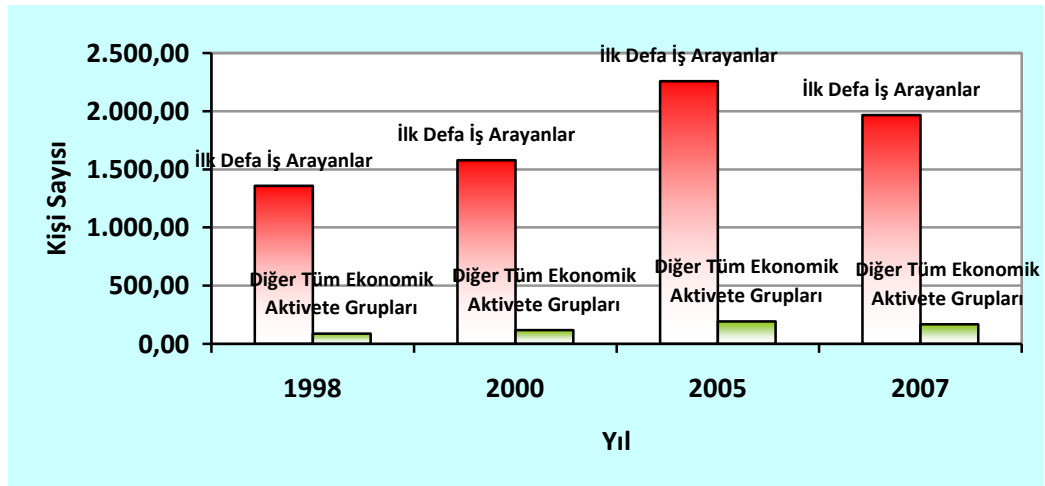
¹²⁹ Öztürkler, s.54

Tablo 33: Mısır'da Ekonomik Aktiviteye Göre İşsizlik Miktarı (1000)

Ekonomik Aktivite	1998	2000	2005	2007
Toplam	1447.5	1698.0	2450.0	2134.9
Tarım, Avcılık, Ormancılık	4.6	4.8	13.9	6.9
Balıkçılık	-	-	2.5	0.9
Madencilik ve Taşocakçılığı	-	0.6	3.2	0.2
İmalat	13.2	24.2	23.2	23.4
Elektrik, Gaz ve Su Temini	0.2	0.3	-	0.3
İnşaat	21.2	19.27	34.8	22.5
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar, Motosiklet ve Kişisel ve Ev Eşyaları tamiri	21.8	27.28	53.9	34.8
Oteller ve Restoranlar	1.4	4.2	7.4	7.1
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	2.9	1.6	10.5	6.5
Finansal Aracılık	0.7	-	-	0.2
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	2.8	4.4	8.7	7.7
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	1.5	1.4	1.4	1.6
Eğitim	6.1	5.2	10.1	10.9
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	0.7	0.6	1.6	1.3
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	0.9	2.6	3.6	2.7
Hane İstihdamı	-	0.7	0.4	0.5
Ekonomik Faaliyete Göre Sınıflandırılmayanlar	11.3	21.4	17.2	41.1
İlk Defa İş Arayanlar	1358.7	1578.8	2257.4	1966.1

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

Grafik 29: Mısır'da İşsizliğin Ekonomik Aktiviteye Göre Dağılımı



Kaynak: <http://laborsta.ilo.org>

1998 ve 2007 yılları arasını kapsayan zaman dilimi için, ekonomik aktiviteye göre sınıflandırma yapılarak, işsizlik miktarları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre 19 ayrı gruba ayrılarak yapılan incelemede, ilk defa iş arayanlar, en yüksek işsizlik miktarına sahip ekonomik aktivite grubu olmuştur. 1998 yılında ilk defa iş arayanların miktarı 1358.7 bin iken, diğer tüm ekonomik aktivite gruplarının toplamı sadece 88.8 bindir. 2000, 2005 ve 2007 yıllarında da durum değişmemiştir. 2000 yılında ilk defa iş arayanların miktarı 1578.8 bin iken, diğer tüm ekonomik aktivite gruplarının toplamı sadece 119.2 bindir. 2005 yılında ilk defa iş arayanların miktarı 2257.4 bin iken, diğer tüm ekonomik aktivite gruplarının toplamı sadece 192.6 bindir. 2007 yılında ilk defa iş arayanların miktarı 1966.1 bin iken, diğer tüm ekonomik aktivite gruplarının toplamı sadece 168.8 bindir.

İlk defa iş arayanlar, gençlerdir. Gençler, iş tecrübesi olmayan ve piyasa için yeterli vasıflar ile donatılmamış işgücünü oluşturmaktadır. İş bulmaları oldukça zordur. Piyasada zaten işgücü arzına göre daha düşük olan işgücü talebi, öncelikle tecrübeli ve vasıf gücü yüksek işgücünü istihdam etmekte, bunlardan geriye kalan boşluğu ilk defa iş arayanlar arasından karşılamaktadır.¹³⁰

3.1.4.5. Meslek Durumuna Göre İşsizlik

Mısır işgücü piyasasında, meslek durumuna göre sınıflandırılarak yapılan işsizlik incelemelerine bakıldığında, bir grubun özellikle yüksek miktarlarda seyrettiği, görülür. Mısır ekonomisinin yapısal bozukluğundan kaynaklanan bu durum, genel ekonomik tabloyla uyumlu bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

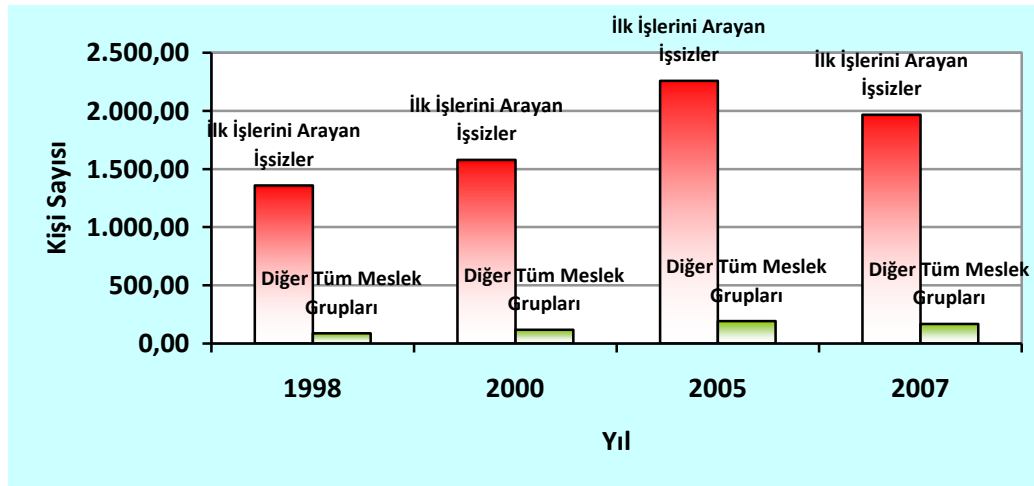
¹³⁰ Öztürkler, s. 54

Tablo 34: Mısır'ın Meslek Durumuna Göre İşsizlik Miktarı (1.000)

Ekonomik Aktivite	1998	2000	2005	2007
Toplam	1447.5	1698.0	2450.0	21341.8.9
Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler	0.8	1.8	1.8	1.8
Profesyoneller	8.8	10.7	17.5	20.4
Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	7.1	7.5	8.8	8.7
Tezgahtarlar	4.5	4.5	6.3	6.6
Hizmet İşlerinde Çalışanlar, Mağaza ve Satış Elemanları	16.7	27.8	49.2	32.5
Nitelikli Tarım, Hayvancılık ve Su Ürünleri Çalışanları	5.0	5.5	19.5	7.8
Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	38.8	36.1	54.6	35.2
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcılar	6.5	6.8	13.7	13.5
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	0.4	2.0	7.2	6.4
Sınıflandırılmayanlar	-	16.5	13.8	35.5
İlk İşlerini Arayan İşsizler	1358.7	1578.8	2257.4	1966.1

Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

Grafik 30: Mısır'da İşsizliğin Meslek Durumuna Göre Dağılımı



Kaynak:<http://laborsta.ilo.org>

İşsizliğin meslek durumuna göre dağılımına bakıldığında, ilk işlerini arayan işsizlerin en büyük grubu oluşturdukları görülmektedir. 1998 yılında ilk işlerini arayan işsizlerin miktarı 1358.7 bin iken, diğer tüm meslek gruplarının toplamı sadece 88.8 bindir. 2000, 2005 ve 2007 yıllarında da durum değişmemiştir. 2000 yılında ilk işlerini arayan işsizlerin miktarı 1578.8 bin iken, diğer tüm meslek gruplarının toplamı sadece 119.2 bindir. 2005 yılında ilk işini arayan işsizlerin miktarı 2257.4 bin iken, diğer tüm meslek gruplarının toplamı sadece 192.6 bindir. 2007 yılında ilk işini arayan işsizlerin miktarı 1966.1 bin iken, diğer tüm meslek gruplarının toplamı sadece 168.8 bindir.

İlk işlerini arayan işsizler, daha önce hiçbir işte çalışmayan, iş deneyimi kazanmamış gruptur. İşgücü piyasasında en son işe girebilecek kişilerdir. Ekonominin bozukluğu, iş gücü talebinin yetersizliği en çok bu gruptakileri etkilemektedir. Ekonominin biraz olsun büyümesi ve istihdamın genişlemesi ilk işlerini arayan işsizlere bir nebze olsun işe girme şansı doğuracaktır.

3.1.4.6. Genel Değerlendirme

Mısır, yüzölçümü geniş ve nüfusu kalabalık bir ülkedir. Ortadoğu'nun önemli ve saygın bir ülkesidir. Ancak bu stratejik önemini, ekonomik güç ile pekiştirememiştir. Mısır ekonomisi birçok yapısal bozuklukları içinde barındıran, küresel ekonomiye entegre olamamış ve kendini geliştirip, yeterli büyüklüğe ulaşamamıştır.

Mısır, nüfus artış hızının yüksek olduğu bir ülkedir. Ne var ki; ülke ekonomisinin büyüme hızı, nüfus artışına paralel bir hızda gerçekleşmemektedir. Mevcut ekonomi, artan işgücü arzına yetecek kadar işgücü talebi oluşturamamaktadır. İnsan kaynaklarının emek piyasalarına katkısı, gelişmekte olan ülkelere göre daha az olmuştur.¹³¹

Mısır'da genç nüfusun oranı oldukça yüksektir. Genç nüfusun yüksek olması demek, bugün için istihdam talebi yüksek olmakla beraber, gelecekte de istihdam talebi yüksek olacak demektir ve Mısır'ın bu yüksek talebi karşılayacak ekonomik büyümesi şu an için olası görünmemektedir.

Ülkede genç işsizliği oldukça fazladır. Genç işsizliğinin, genel işsizlik oranı içindeki payının çok yüksek olması, ciddi bir sorun olarak görülmekle beraber, aynı zamanda bir avantaj olarak da görülebilir. Rekabetçi toplumlar oluşturabilmek için bir fırsat olarak da değerlendirilebilir. Milyonlarca genç insan, atıl bir kaynak olarak beklemektedir.

Ülkede kadın istihdamı da, dünya ortalamalarına göre büyük bir farklılık arz etmektedir. Kadın işsizliği yüksektir. Uzun yıllar dinsel, kültürel, geleneksel nedenlerden ötürü kadın işgücü, çalışma hayatının dışında kalmıştır. Ancak son

¹³¹ Genç ve Sayım, s. 88

zamanlarda kadın istihdamında artış görülmekle beraber, daha ziyade kamu sektöründe yoğun olarak istihdam olanağı bulmaktadır.¹³²

Mısır'da işgücüne katılım oranları da oldukça düşüktür. Ekonomik sistem ve istihdam yapısının aldığı şekil itibariyle, işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü, dünya ortalamalarının altındadır.

İşgücü, piyasanın istediği becerilere sahip değildir. Devlet, işgücü arzının niteliğini arttırıp, vasfını yükseltmekte yetersiz kalmaktadır. Bu da piyasanın istediği vasıfta işgücünün, emek piyasasına kazandırılmamasına sebebiyet vererek, hem işsizliğin yükselmesine neden olmakta, hem de ekonominin verimini düşürmektedir. Ayrıca işgücüne gerekli yönlendirmeler yapılmadığı için, doğru yere kanalize olamayan emek arzı, işsizliği tetiklemektedir.

Ülkenin eğitim sistemi, gençlere yeterli eğitimi vermekten uzaktır. Eğitimi eksik veya yanlış yapılan insan kaynağı, işgücü piyasasına çıktığı zaman bocalamakta ve piyasa taleplerine cevap verememektedir.

Kamu sektöründe yoğun bir istihdam vardır. Gereğinden fazla şişirilmiş kamu sektörü, emek piyasasının dengesini bozmaktadır. Kamu sektörünün, özel sektöre göre daha iyi mali ve sosyal imkanlar sunması, niteliği yüksek işgücünü öncelikle kamu istihdamına yönlendirmekte, geri kalan niteliği düşük işgücü, özel sektöre yönelmektedir. Kamu sektörü verimsiz çalıştığından, nitelikli işgücünden yeterince faydalanılamamaktadır.

Mısır'da iş piyasasını düzenleyen hukuksal alt yapı, tam anlamıyla oluşturulamadığı gibi, düzenleyici kurumlar da tam olarak yerini alamamıştır. Gerekli mevzuatın işler hale getirilememiş olması ve kurumların hayata geçirilememiş olması, işsizliğin azaltılması ve kontrolünde etkin olunamamasında önemli bir etken olarak kendini göstermektedir.

¹³² Genç ve Sayım, s. 88

3.1.4.7. Mısır'daki İşsizliğin, Dünyadaki İşsizlik İle Karşılaştırılması

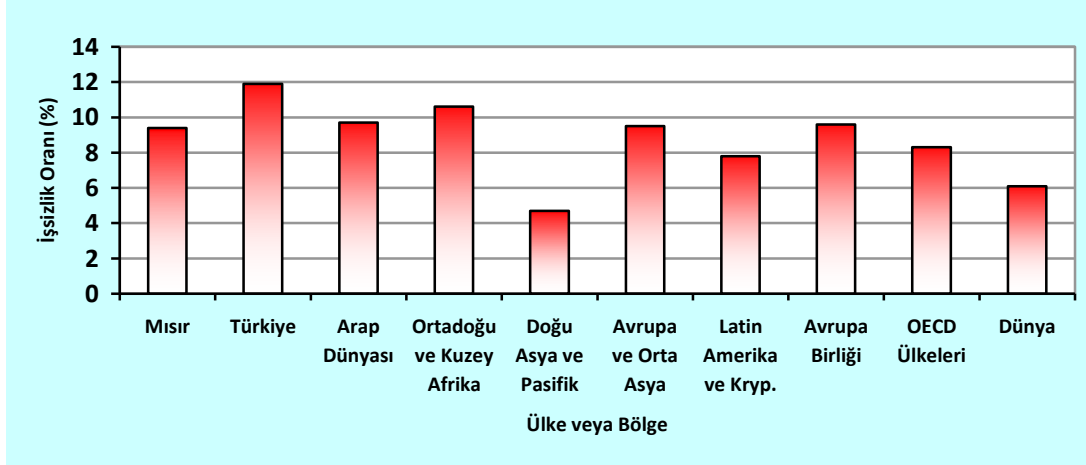
İşsizlik, tüm dünyanın yaşadığı bir sorundur. Dünya geneline bakıldığında, işsizlik sorununun yaygın bir şekilde yaşandığı görülebilir. Aşağıda seçilmiş bazı işsizlik göstergeleri verilmiş ve Mısır ile karşılaştırması yapılmıştır.

Tablo 35: Dünyadaki İşsizlik Oranları

Ülke veya Bölge	İşsizlik (%)
Mısır (2009)	9,4
Türkiye (2010)	11,9
Arap Dünyası (2008)	9,7
Ortadoğu ve Kuzey Afrika (2008)	10,6
Doğu Asya ve Pasifik (2009)	4,7
Avrupa ve Orta Asya (2009)	9,6
Latin Amerika ve Karayipler (2009)	8,0
Avrupa Birliği (2010)	9,6
OECD Ülkeleri (2010)	8,3
Dünya (2005)	6,1

Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Grafik 31: Dünyadaki İşsizlik Oranları



Kaynak: <http://data.worldbank.org>

Arap dünyasında işsizlik oranı % 9,7; Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da % 10,6; Doğu Asya ve Pasifik'te % 4,7; Avrupa ve Orta Asya'da % 9,6; Latin Amerika ve Karayipler'de % 8; Avrupa Birliği'nde % 9,6; OECD ülkelerinde % 8,3'tür. İşsizlik dünya ortalaması % 6,1'dir.¹³³

¹³³ <http://data.worldbank.org/topic/labor-and-social-protection>

Mısır'daki işsizlik, dünya ortalamasının oldukça üzerindedir. Dünyadaki işsizlik ortalaması % 6,1 iken, Mısır'daki işsizlik % 9,4 seviyesindedir. Mısır'daki işsizlik oranı, kendi içinde bulunduğu coğrafyanın verileri ile benzerlik göstermektedir. Arap dünyası ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Mısır'ın işsizlik oranları paralellik arz etmektedir. Türkiye'deki işsizlik oranı ise % 11,9 olup Mısır'daki işsizlik oranından daha yüksek düzeydedir.

3.1.5. SON DÖNEM SOSYO – EKONOMİK DURUM

Ortadoğu, uzun yıllardan beri sosyo – ekonomik açıdan zor zamanlar geçirmekteydi. 2010 yılı ile birlikte Ortadoğu'da sosyo – ekonomik bir kırılma yaşanmıştır. Arap Baharı adı verilen bir rüzgar, tüm Ortadoğu ülkelerinde esmeye başlamıştır. Arap Baharı'nın temelinde birçok neden bulunmaktadır. Ancak en önemli nedenlerinden birisinin işsizlik olduğu ve olayları tetiklediği düşünülmektedir.

2010 yılının sonu ile 2011 yılının başında Tunus ve Mısır'da başlayan ve çok kısa bir süre içerisinde tüm bölgeyi etkisi altına alan halk hareketleri, bir değişimin başlangıcı olarak algılandı ve Arap Baharı olarak adlandırıldı. Arap Baharı, bir anda patlak vermiş gibi görünse de, aslında yılların birikimi sonucu ortaya çıkmıştı. Mısır ve diğer birçok Arap ülkesindeki manzara uzun zamandır şu şekildeydi;

Söylem ile eylem arasında uçurum vardı. Diktatör Arap liderlerin, iktidara geldikleri günden beri yerine getirdikleri sözler çok nadirdir. Bundan dolayı halkların liderlere olan güveni yok denecek kadar azdır. Buna bir de Mübarek rejiminin yolsuzluklarla dolu geçmişi eklenince, Tahrir Meydanı'nı dolduran kalabalığı anlamak daha da kolaylaşmaktadır.¹³⁴

Bazı bölgelerin sorunları görmezden gelinmekteydi. Rejimler, başkent ve diğer büyük şehirler dışında kalan bölgelerde yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmakta çaresiz kalmışlardır.

¹³⁴ Yavuz Cankara, **Ortadoğu'da Bahar Havası mı, Fırtına mı?**, Siyasal Vakfı Bülteni, Sayı: 35, 2012, s. 21

Gençler siyasetten uzak tutulmaktaydı. Arap ülkelerinde gençlere güvenilmezdi. Bunun için gençler, genelde siyasi alandan uzak tutulurdu. Gençlerin genel politikalara katkıda bulunmamaları ve kendilerini mahalli teşkilatlarda ve parlamento düzeyinde temsil edememeleri neticesinde bu rejimler meşruluğunu yitirmiştir.

Liderler, ömür boyu iktidarda kalmak için mücadele vermekteydi. Her diktatör, iktidar süresini yasayı değiştirerek uzatıyordu. Tek liderle seçime gidiliyordu. Korku imparatorluğu gözetiminde seçim kazanılıyordu. Bu durum halkı ciddi manada rahatsız ediyordu.

Reformlar geciktirilmekteydi. Arap ülkelerinde diktatörler, krallıklar ve askeri rejimler, yıllar geçmesine rağmen ülkede söz verdikleri reform için bir adım dahi atmamışlardı.

İktidarlar, babadan oğla intikal etmekteydi. Arap ülkelerinde diktatörler, yıllardır yerlerine ehil olsun olmasın, yaşı büyük olsun olmasın, oğullarını varis olarak bırakmıştır. Mısır siyasi hayatındaki tıkanıklığın sebeplerinden biri de Hüsnü Mübarek'in, oğlu Cemal Mübarek'i adeta bir şehzade gibi hazırlamasıydı.¹³⁵

Seçimlerde adalet yoktu. Arap toplumunda seçim süreci, yolsuzluklarla anılıyordu. Şeffaflık ve güvenilirlikten uzaktı.

Muhalefet ile çok sert bir mücadele yapılmaktaydı. Arap diktatörlerin, kırk yıldır en büyük hedefleri, ülkede başta İslamcılar olmak üzere tüm muhalefeti yok etmektir. Bunun için bütün güçlerini, muhalifleri tasfiye üzerine kurdular. Son iki asırdır bu ülkelerdeki solcu, Marksist, İslamcı, demokrat ve liberal muhaliflerin hayatları çok hazindir.

Gösterilere çok sert şekilde müdahale ediliyordu. Arap dünyasında gösterilere ve protestolara asla izin verilmediği gibi, bastırılmış siyasi öfkelerini boşaltmak ve toplumsal krizlere karşı seslerini yükseltmek için sokaklara çıkanlar, çok ağır şekilde cezalandırılıyordu.

¹³⁵ Turan Kışlakçı, **Arap Baharı**, 2. Basım, İstanbul: Mana Yayınları, 2011, s. 97

Çok partili sistem varmış gibi gösterilse de, aslında tek parti iktidarı vardı. Arap ülkelerinde askeri rejimler ve krallıklar dışında, parlamenter rejim olduğunu iddia eden ülkelerde, çok partili sistem başarılı bir tiyatro oyunudur. Bütün bu ülkelerde, muhalif partilere ancak devlet başkanı izin verir ve ilginçtir, bu muhalif partilerin oyları son kırk yıldır her nedense % 2'leri aşmaz.

İş adamlarının siyasette aşırı bir etkinliği vardı. Arap aleminde siyaset ve ticaret iç içedir. Her ikisi de birbirini besleyerek büyürler. Halkı kimse önemsemmez. Yasalar iş adamları için hızlıca çıkarılır ve kazanılan paralar siyasetçilerin hizmetine amade kılınır. İş adamları, yönetimle kurdukları çıkar ilişkisi sebebiyle zenginleşirler.

Mısır Halk Hareketi ve İstatistik Merkezi Ajansı'nın tahminlerine göre, Mübarek'in çekilmesinden sonraki 3 ay içinde yaklaşık 800.000 kişi işsiz kalırken, enflasyon artmış ve ekonomi % 4 oranında daralmıştı. Mısır'ın net resmi uluslararası rezervleri, Ocak 2011'deki 27 milyar ABD Dolarından, Mayıs 2011 sonuna kadar 9 milyar ABD Dolarına düştü. Ekonominin çöküşünü engellemek amacıyla yabancı rezervler eritildi.¹³⁶

İşsizlik yüksek oranlardadır. İş alanlarının daralması ve işsizliğin yaygınlaşması karşısında biriken öfkeler, gelecek endişesiyle birleştiğinde tehlike daha da büyür. Devlet servetleri biriktirir; ancak iş olanakları sağlamaz, devlet servet üretimiyle ilgilenmez. Bu tür devletler, servet dağılımının stoklarını kısıtlayacağından korkar ve işsizlerle veya çalışanlarla teamülünde, ihtiyaçlarını karşılayamayacak işlerde istihdamını yeğler. Devlet, servet üretecek ve neticede devletten bağımsızlığını kazanıp yönetimden hesap soracak sosyal bir kesimin oluşmasını engellemektedir. Protestolara öncülük edenler, işsiz üniversite öğrencileri ve herhangi bir organizasyona veya partiye bağlılığı olmayan örgütlenmemiş kişilerdir.

Toplumsal haksızlık, had safhaya ulaşmıştı. Vatandaş, nüfuz sahibi bir avuç ailenin, ülkenin ekonomik geleceğini ellerine geçirdiklerinin farkındaydı. Halk, sefalet içinde yaşamasına rağmen, iktidarın nimetlerinden yararlanan bir zümre lüks ve bolluk içindeydiler. Rüşvet, aşırı biçimde yaygınlaşmıştı. Aleni şekilde az veya çok rüşvet

¹³⁶ Celalettin Yavuz, Serdar Erdurmaz, **Arap Baharı ve Türkiye Ortadoğu'da Kırılan Fay Hatları**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012, s. 77

vermek, zorunlu bir durum gibi algılanıyordu. En basit bir görevli dahi rüşveti, aylık gelirinin bir parçası olarak görüyordu. Rüşvet, iltimas, usulsüzlük, kanunun kendisi haline gelmişti.

İdari ve ekonomik yolsuzluklar alabildiğince artmıştı. Siyasi ve idari mekanizmalar, çıkar ve akrabalık esasına göre paylaştırılıyordu. Hükümette göreve gelmeden önce, devletle ticari ilişkileri olan şahıslar bakan oluyorlardı ve bu durum kimseyi şaşırtmıyordu. Toplumun maslahatı, laftan ibaretti. Mısır'ın sosyal bünyesi, üst, orta ve alt sınıflar arasındaki ilişkiler, daha önce örneği görülmemiş bir kargaşa doğuracak sorunlarla malüdü.¹³⁷

Orta tabaka iyice zayıflamıştı. Sosyo – ekonomik dengenin göstergesi sayılan orta sınıfın çökmesi, toplumun çöküşünün de işaretiydi.

İşkence ve zulüm artmıştı. Hemen her aileden bir kişinin hapishanelerde ömür çürüttüğünü görmek şaşırtıcı değildir. Muhaliflere hayat imkanı asla tanınmazdı. Muhalif olmak, potansiyel suçlu olmak demektir.

Sosyal adalet yoktu. Kanunsuzluk, kamu ahlakının çürümesi, hesap sorulamazlık, suçluların cezalandırılmaması, ihmal kültürünün gündelik hayatın bir parçası haline gelmesine sebep oluyordu. Zulüm ve eşitsizlik, normal karşılanıyordu. Toplumsal erdemler alay konusuydu.

Uluslar arası ve bölgesel değişimler yaşanmaktaydı. Arap ülkelerinin dünyada ve bölgede yaşanan değişimlere kendilerini uyduramamaları protestoları tetikleyen unsurlardan biridir. İnsanların yurtdışında tanık oldukları özgürlüğü ülkelerinde görememeleri, onları değişim tarafında yer almaya itti.

Medya ve iletişim düzeyinde bir devrim yaşanmıştı. Bilgi, iletişim ve yeni medya devrimi, siyasi korkuyu kaldırmaya ve Arap kamuoyundaki sessizliği kırmaya etki eden faktörler arasındadır. İnternet, bilgileri ve fotoğrafları yayınlamada büyük bir rol üstlenmiştir.

¹³⁷ Kışlakçı, s. 105

Uluslar arası sivil toplum örgütleri, Mısır'da önemli rol oynamışlardır. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü, Avrupa – Akdeniz İnsan Hakları Ağı, Uluslar arası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü, sık sık yayınladıkları raporlarda Arap dünyasındaki hak ihlallerine geniş yer ayırmaktadırlar.

Irak ve Filistin'deki işgal sertleşmiştir. Arap ülkelerinin Irak ve Filistin'de yaşanan işgallere sessiz kalması, Mısır halkının öfkesini daha da arttırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Davos çıkışı ve Mavi Marmara olayı ses getirmiştir. Arap halkları, ilk kez bir Müslüman liderin lafi eğip bükmeden hakikati haykırdığına şahit oldu. Bu davranış, halkları, yıllardır batı ve İsrail karşısında sinik ve kukla durumda gösteren liderlerden kurtulma düşüncesini tetikledi. Mavi Marmara gemisinin saldırıya uğraması ve dokuz şehidin verilmesi, Arap ülkelerinde halkların diktatörlere baş kaldıracabileceği mesajını verdi.¹³⁸

Mısır toplumu, yıllardan beri normalin ötesinde tehlike içeren ekonomik zorluklar içinde yaşamaktaydı. Hükümet, kamu kurumlarını satarak özelleştirdi ve mümkün olduğu kadar üretim sektörüne karışmamaya başladı. Ayrıca yabancı yatırımcılara Mısır'ın kapılarını sonuna kadar açtı.

Gıda yardımlarının azalması ya da kaldırılması, kamu hizmet sektöründeki pahalılık, vergilerin artması, sağlık ve eğitim hizmetlerindeki bütçe kısıntıları, dar gelirli kesimleri vurmuş, ekonomik ve sosyal bunalımlara sebep olmuştu. Orta sınıf fakirleşmiş, alt gelir grubu ise yoksulluk sınırının altına itilmişti. Devlet, kendisinden beklenen hiçbir olumlu icraatı yapamaz haldeydi. Gençler işsizlikten bunalmıştı ve kendilerine örnek alabilecekleri bir model yoktu. Ekonomik yoksunluklar, suç oranlarında artışa sebep oluyor, toplumdaki güvenlik endişesini derinleştiriyordu.

Siyasette ve ekonomideki bu değişimler, sosyal dokuya etki ederek tabakalaşmaya sebebiyet vermekteydi. İş adamları, sermaye sahipleri, hükümetten daha fazla imtiyaz elde etmek için kolları sıvamışlardı. Nüfuzlarını kullanarak, hükümetin ekonomi politikalarını istedikleri şekilde yönlendiriyorlardı.

¹³⁸ Kışlakçı, s. 75-119

Bu tablo içinde, işçi ve çiftçilerin durumu da berbat görünüyordu. İşçi ve çiftçi sınıfı, büyük oranda güç kaybına uğramış ve geçim sıkıntısı içine düşmüşlerdi. Diğer kesimler için durum elbette daha da kötüydü. Kazanca ulaşmak, gündelik hilelerle mümkün oluyordu.

Bu süreçte ortaya çıkan sınıfsal değişimler, öfkeyi arttıran ve devrimi tetikleyen başlıca sebeplerdir ki; bunlar iki neticeye neden olmuşlardır. Birincisi Mısır toplumundaki fakirlerin tam anlamıyla bir umutsuzluğa sürüklenmeleriydi. İkincisi ise hazır oldukları halde ekonomik hayatta daha ileri safhalara ulaşmaları engellenen yeni bir orta sınıfın teşekkülüydü. Bu yeni sınıf, devletin kokuşmuşluğunu, kendileri için en büyük engel olarak görüyorlar ve siyasi nizamda köklü bir değişimle önlerinin açılacağına inanıyorlardı.¹³⁹

¹³⁹ Kışlakçı, s. 109

SONUÇ

İşsizlik, insan hayatını her yönüyle etkileyen bir durumdur. İşçi, çalıştığı işinden elde ettiği gelirden başka bir gelire veya alternatif olarak ekonomik bir desteğe sahip değilse, işsiz kalması durumunda temel yaşamsal ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale düşer. Yemek, barınma, giyinme gibi ihtiyaçların karşılanamaması demek, kişinin ölmesi anlamına gelir. Bunun içindir ki iş, insanların en öncelikli meselelerinden bir tanesidir.

Devletlerin de en önemli sorunlarından birisidir işsizlik. Çünkü; vatandaşına istihdam sağlamakta başarılı olamayan bir devlet, başarısız kabul edilir. Bunun için ki; iktidarda olan yönetimler, vatandaşlarının desteğini alabilmek ve iktidarlarını devam ettirmek için, işsizlik sorununun çözümüne önem vermek zorunda kalmışlardır. Uzun dönemde işsizlik sorununa makul bir çözüm üretemeyen iktidarların, kısa zamanda yönetimden düşmeleri kaçınılmazdır.

Ortadoğu ülkelerinde işsizlik sorununu incelerken, karşılaşılan önemli bir problem, işsizliğin hangi seviyede olduğunu tespit etmek konusunda olmuştur. Ülkelerin işsizlik seviyeleri, ekonomilerinin genel durumları göz önünde bulundurularak, aşağı yukarı tahmin edilebilmekle beraber, kesin bir rakam verebilmek mümkün değildir. Ortadoğu ülkelerinde periyodik istatistik kayıtlar tutulmadığı veya uluslar arası kuruluşlara sunulmadığından, bazı verilere ulaşmak oldukça zordur. Bazı verilere ulaşmak mümkün olsa da, gerçeği ne kadar yansıttığı konusu şüphelidir.

Ortadoğu'nun bugününü konuşmadan önce, geçmişine bakmakta fayda vardır. Ortadoğu, Osmanlı hakimiyetinden çıktıktan sonra, Batılı devletlerin sömürü alanı haline gelmiştir. Özellikle petrolün keşfi ve modern hayatın vazgeçilmezi haline gelmesiyle; Ortadoğu, Batılı devletlerin üzerinde stratejik planlar yaptığı bir coğrafyaya dönüşmüştür. Aşağı yukarı son iki yüzyılımı, batılı devletlerin güdümünde yaşayarak geçiren ve kendi başlarına herhangi bir varlık gösteremeyen Ortadoğu devletlerinin, siyasi arenadaki bu edilgenlikleri, ekonomik yapılarına da yansımıştır. Kendi başlarına ekonomik bir kalkınma gerçekleştiremeyen bu devletler; ancak Batılı devletlerin güdümünde ekonomik bir yapı kurabilmişler ve ne yazık ki; potansiyellerini harekete

geçirecek iktisadi bir kalkınma gerçekleştirememişlerdir. Ortadoğu'da güçlü bir devlet istemeyen Batılı devletler, doğrudan ya da dolaylı olarak yaptıkları siyasi veya iktisadi müdahalelerle, bu coğrafyada güçlü bir iktisadi yapı kurulmasına izin vermemişlerdir.

Bugün için Ortadoğu ülkelerinin geneli, ekonomik sorunlarla boğuşmakta ve kronikleşen işsizlikle mücadele etmektedir. Ne yazık ki, iktisadi yapının zayıflığı ve geçmiş dönemden devralınan enkaz, sorunlara çözüm üretilmesini zorlaştırmaktadır. Üstelik mevcut iktidarların, sorunları çözme konusunda gerçekten istekli olup olmadıkları hususunda da büyük şüpheler vardır. Genel kanı, mevcut iktidarların kalıcı çözümler üretmek istemekten ziyade, günü kurtarıp kendi şahsi menfaatlerini sağlamak için hareket ettikleri yönündedir.

Ortadoğu ülkelerinin, sadece birkaç tanesinde işsizlik rakamları düşüktür. Onlar da, petrol ve doğal gaz zengini az nüfuslu ülkelerdir. Ortadoğu halklarının çok küçük bir kısmını oluşturan bu ülkeler, Ortadoğu'da yaşanan yüksek işsizlik gerçeğini değiştirebilecek oranda bir büyüklüğe sahip değillerdir.

Ortadoğu ülkelerinde nüfus artış hızı yüksektir. Buna bağlı olarak genç nüfus oranı oldukça yüksektir. Gençler, piyasanın istediği yönde eğitilememekte ve iş hayatı için gerekli yönlendirme yapılamamaktadır. İşgücü, piyasanın istediği vasıf ve becerilere sahip olmaktan uzaktır.

İşgücüne katılım oranlarının düşük olması nedeniyle, toplam nüfus içindeki istihdam oranı da oldukça düşük kalmaktadır. Ayrıca kadın istihdamı da dünya ortalamasına göre oldukça düşüktür.

Vasıflı çalışanların çoğunun, kamu sektöründe istihdam edilmesi ve eğitim sisteminin kamuya eleman yetiştirmeye yönelik işlemesi, piyasa dengesini bozmaktadır. Kamu kesiminin verimsiz çalışması da emek israfına neden olmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinde emek piyasalarını düzenleyen kurumların yokluğu ve bu doğrultuda hukuksal alt yapının yeterince oluşturulmamış olması, işsizliğin tespiti ve önlenmesi hususunda, hızlı ve kalıcı çözümler üretilmesini engellemektedir.

Ortadoğu ülkeleri, küresel piyasalara entegre olamamış, emek yoğun işlerde ihracat artışına gidememiştir. İşsizliği önlemede önemli bir unsur olan, ihracatın geliştirilememesi ve dünya piyasalarında yer edinilememesi, ülke ekonomisinin büyümesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ortadoğu ülkelerindeki mevcut ekonomik yapı göz önünde bulundurularak, geleceğe dönük bir değerlendirme yapılacak olursa; yakın gelecekte işsizliğe kalıcı bir çözüm bulunabilmesi mümkün görünmemektedir. Gelişmiş ekonomilerin bile baş edemediği işsizlikle, gelişmekte olan Ortadoğu ekonomilerinin baş edebilmesini ve bu mücadelede başarılı olmasını beklemek fazla iyimserlik olur. Ne var ki; yapılacak her iyileştirme ve atılacak her adım, işsizlik oranlarının aşağıya doğru çekilmesinde gösterilecek en ufak bir ilerleme dahi, Ortadoğu insanı için çok önemli bir kazanım olacaktır.

ÖNERİLER

Ortadoğu ülkelerinin gelişmişlik düzeyleri ve iktisadi ve siyasi yapıları birbirinden farklılık göstermekle beraber, işsizlik konusundaki sorunları birbirine benzer niteliktedir. Bunun için, sunulacak olan çözüm önerileri, kimi ülke için çok önem taşıırken, kimi ülke için daha az önem taşıyabilir. Ancak az ya da çok o konuda kendini geliştirmesi gereken bir yönü mutlaka bulunmaktadır

Ortadoğu ülkelerinin genel olarak ekonomik yapılarına bakıldığında; tarım sektörünün hala büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle beraber, sanayi ve hizmet sektöründeki büyümenin istenen seviyenin altında olduğu açıktır. Teknolojinin daha fazla kullanılması ve finansman olanaklarının artırılması gerekmektedir.

Ortadoğu ülkelerinin siyasi yapılarına bakıldığında, birkaç ülke hariç, demokrasinin tam yerleşmediği ve istikrarsızlığın hakim olduğu yönetimler görülmektedir. Siyasal yapının sağlıklı kurulamamış olması ve yönetimdeki zafiyetler, iktisadi ve sosyal hayatı da olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı bir siyasi yapının bir an önce kurulması ve işletilmesi gerekmektedir.

İstihdamın artırılmasında en temel yol, ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir yüksek büyüme oranını yakalamak ve istihdam oluşturmeyen büyüme kısır döngüsüne de kapılmamak için yerli ve yabancı sermayeyi ülkede yatırıma teşvik edecek makro ekonomik iyileştirmelerin yapılması ve istikrarın sağlanması gereklidir. Bunun için kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması, istihdamı oluşturma gücü yüksek alanlara üretim ve yatırımların yönlendirilmesi gerekmektedir.

Bir ülkenin kalkınmasında insan kaynağının en önemli unsur olduğu gerçeğinden hareketle, eğitime ayrılan bütçe payının artırılması ve eğitim ile işgücü ilişkisinin kurulması gereklidir. Ekonomi artık vasıfsız iş üretmediğinden, emeğin vasıf ve niteliklerini yükseltmek gereklidir. Emeğin sahip olduğu vasıf ve nitelikler ile piyasanın istediği vasıf ve nitelikler birbiri ile örtüşmüyorsa, hem işsiz hem de açık iş olacaktır. Bu durum hem iş arayanı hem de işvereni mağdur edecektir. Bunun için hem

çok iyi bir eğitim planlaması yapılmalı hem de insan kaynağının buraya yönlendirilmesi lazımdır. Bu anlamda eğitim politikalarında esaslı düzenlemeler yapılmalıdır.

Girişimciliğe gereken önemin verilmesi lazımdır. Girişimciler ekonominin önemli bir itiş gücüdür. Girişimcilik eğitimlerine yer verilmeli, girişimciler teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Girişimciliği desteklemek ve yeni iş alanları oluşturmak amacıyla, işgücü maliyetlerini düşürücü düzenlemelere gidilmelidir. İşgücü maliyetlerinin olması gerekenin çok üstünde bir yerde bulunması ekonomik daralmaya sebebiyet verir. Devletin işverenin yükünü hafifletici önlemler alması, teşvik ve destekler ile piyasaları rahatlatması gerekir. Bu maliyetlerin azaltılması kayıt dışı ekonomiyi azaltırken, üretim ve istihdam açısından genişlemeye yol açacaktır.

Çalışma hayatını düzenleyen hukuki mevzuatın yeniden düzenlenmesi önemlidir. İş yaşamında işçi ve işverenin tabi olduğu kuralların, istihdamı teşvik edici şekilde belirlenmiş olması, işsizliği önlemede gerekli tedbirleri alan hukuksal düzenlemelerin konulmuş olması, emek piyasasında olumlu etkiler yapacak ve işçiyi de işvereni de rahatlatacaktır.

Devlet en büyük ekonomik güçtür. Devlet elindeki bu ekonomik gücü çok iyi bir planlama yaparak kullanması gerekir. Kamunun elindeki yatırım olanakları en verimli şekilde kullanılmalıdır. Kamunun yapacağı yatırımlar, ekonomiyi canlandırıcı ve istihdamı arttırıcı özellikler içermelidir. Ekonomiye yön vermek ve özel sektörü desteklemek açısından kamu yatırımları iyi planlandığı ve verimli kullanıldığı takdirde işsizliği önlemede çok önemli bir güç haline gelecektir.

İşsizlik genç nüfusta çok yüksektir. Nüfus artış hızı yüksektir ve ekonomik büyüme bu hıza yetişememektedir. İlk işlerini arayan gençler, iş piyasasına girmekte zorlanmaktadır. Genç işsizliğini azaltmak ve ilk işlerini arayanları iş piyasasına kazandırmak için gençlere yol gösterici olmak çok önemlidir. Bunun için; bir taraftan lise mezunlarının iş bulabilmeleri için teknik eğitimi özendirilmeli ve hem lise mezunları hem de üniversite mezunları için yoğun istihdam programları düzenlenmelidir.

Gençlerin müzmin işsiz durumuna düşmemesi için moral ve motivasyonlarının düşmemesini sağlamak gerekir.

İşsizlik, kadınlar arasında çok yüksek olduğundan bunun için gerekli önlemlerin alınması öncelikli hedefler arasında yer almalıdır. Kadınlara yönelik olarak pozitif ayrımcılık yapılarak, emek piyasası içinde olmaları gereken yere getirilmelidir. Kadınların içinde yer almadığı bir çalışma hayatı, hem bu kişilerin yaşamlarını zora sokmakta, hem de ülke için çok önemli bir işgücü kaybı oluşturmaktadır.

İş yaşamını düzenleyici ve destekleyici kamusal kurumların varlığı çok önemlidir. Bu tip kurum ve kuruluşlar yoksa hemen kurulması, var olanların da etkin bir yönetim anlayışı ile işgücü piyasasında aktif olarak görev yapması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar;

Açıklan, Serpil ve Gamze Coşkun, **Yemen Dosyası Fakirlik ve Terör Kıskaçında Bir Ülke**, Ankara: Usak Yayınları, 2010

Agenor, Pierre Richard, Mustapha K. Nabli, Yousef Tarık, **Public Infrastructure and Private Investment in the Middle East and North Africa**, World Bank Policy Research Working Paper, 2005

Arı, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007

CIA, **The World Factbook**, 2009

Dirimtekin, Halil, **Makro İktisat**, İstanbul: Bizim Kitapevi, 1981

Ersel, Birsen, **Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**, İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık,1999

Ersoy, Hamit ve Lale Ersoy, **Küreselleşen Dünya’da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**, İstanbul: Siyasal Kitabevi, 2002

Eyüboğlu, Dilek, **2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları**, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No:634, 2003

Genç, Hamdi ve Ferhat Sayım (Ed.), **Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Ekonomik Yapısı**, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011

Gök, Mehmet, **İşgücü Piyasası ve Kobiler**,1.Basım, Ankara: Roma Yayınları, 2004

Kasnakoğlu, Haluk, **Eksik İstihdam Kavramı ve İstatistiksel Ölçümü**, Ankara: DİE Yayınları Çalışma İstatistikleri, 2001

- Kepepek, Yakup ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 22. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2009
- Kışlakçı, Turan, **Arap Baharı**, 2. Basım, İstanbul: Mana Yayınları, 2011
- Kocaoğlu, Mustafa, **Sosyal Politika**, Ankara: TUHİS Yayınları, 1997
- Lipsey, Richard G. vd., **İktisat 2**, Çeviren: Ahmet Çakmak, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1994
- Oktay, Ertan, **Makro İktisat Teorisi ve Politikası**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları
- Öcal, Tezer, **Makro İktisat**, İstanbul: İkinci Sayfa -Arıkan Yayınları, 2007
- Özdemir, Gamze Yücesan ve Ali Murat Özdemir, **Sermayenin Adaleti, Türkiye’de Emek ve Sosyal Politika**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008
- Parasız, İlker, **Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, 1998
- Pekin, Tevfik, **Makro Ekonomi**, İzmir: Zeus Kitapevi, 2007
- Serter, Nur, **Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme**, 1.Baskı İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1993
- Seyitoğlu, Halil, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 1999
- Törüner, Mete ve Kuvvet Lordoğlu, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Beta Yayınları, 1991
- Türkbal, Aydın, **İktisada Giriş**, 2. Basım İstanbul: Aktif Kitapevi, 2005
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, **2006 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi: İstikrardan Sürdürülebilir Büyümeye**, 2005

Unay, Cafer, **Makro Ekonomi**, Bursa: Vipaş A.Ş Yayınları, 2001

Ünsal, Erdal, **Makro İktisat**, 7. Basım, Ankara: İmaj Yayınları, 2007

Yavuz, Celalettin, Serdar Erduramaz, **Arap Baharı ve Türkiye Ortadoğu'da Kırılan Fay Hatları**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012

Yıldırım, Kemal ve Mustafa Özer, **İktisat Teorisi**, Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006

Yıldız, Hakkı Dursun, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul: Çağ Yayınları, 1993

Zaim, Sebahattin, **Çalışma Ekonomisi**, 10. Basım, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1997

Sürelî Yayınlar;

Ataman, Berrin Ceylan, **İşsizlik Sorunu ve Türkiye'nin Avrupa Birliği İstihdam Stratejisine Uyumu**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İşveren Dergisi, 2003

Cankara, Yavuz, **Ortadoğu'da Bahar Havası mı, Fırtına mı?**, Siyasal Vakfı Bülteni, Sayı: 35, 2012

CIA, **The World Factbook Economist Country Report**, Şubat 2010

Economist Intelligence Unit (EIU), **Irak Ülke Raporu**, Aralık 2009

Economist Intelligence Unit (EIU), **Syria Main Country Report**, Ekim 2009

Öztürkler, Harun, **Mısır Ekonomisinin Genel Özellikleri**, Ortadoğu Analiz, Cilt:4, Sayı:38, 2012

İnternet Kaynakları,

Aydın, İnci Selin, **Irak Ülke Raporu**, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Irak.pdf>

Aydın, İnci Selin, **Suriye Ülke Raporu**, İGEME, 2008, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/suriye.pdf>

Aydın, İnci Selin, **Suudi Arabistan Ülke Raporu** <http://www.egelihracatcilar.com/.../UlkeRaprou-Suudi%20Arabistan-IGEME>

Aydın, İnci Selin, **Suudi Arabistan Ülke Raporu**, İGEME, <http://www.igeme.org.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan.2008>

ÇSGB, http://www.calisma.org/index.php?option=com_content&task=category§ionid=8&id=55&Itemid, 10 Mayıs 2010

DEİK, **Kuveyt Ülke Raporu**, 2008, <http://www.egelihracatciler.com/İmages/Menu1-Page//Ulke%20Raporu-Kuveyt-DEİK-2008.00002621.pdf>

DEİK, **Mısır Ülke Bülteni**, 2011, http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/2848/_Mısır_Ülke_Bülteni.Html

DEİK, **Yemen Ülke Bülteni**, 2011, http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/2738/B%c3%bulten_ve_Yay%c4%b1nlar.html#NotPublic

Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, “**Dünya Petrol Rezervi**”, http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-3.pdf
29.04.2010

Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, “**Dünya Doğalgaz Rezervi**”, http://www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi_10/istatistik1/bolum1-4.pdf
29.04.2010

http://egazete.dunva.com/evavin/issues_text.php?id=9196&pid=9

<http://data.worldbank.org/topic/labor-and-social-protection>

http://devdata.worldbank.org/AAG/tur_aag.pdf

<http://haber.sol.org.tr/ekonomi/iste-krizin-gercek-bilancosu-haberi-18208>

<http://laborsta.ilo.org/STP/auest> 15.05.2009

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1229&l=1>

<http://www.counsellors.gov.tr/upload/IRQ/IRAK RAPOR.pdf>

http://www.egelihracatcilar.com/...//Ulke_Raprou-Suudi%20Arabistan-IGEME_2008_00002724pdf_00002743pdf_00002856.pdf

http://www.ekopolitik.org/imaes/cust_files/080421185827.pdf

<http://www.humvetc0m.tr/planet/12961987.asp?gid=357>

<http://www.igeme.gov.tr/pa/section-pg-ulke.cfm?id=Mısır> 20.04.2010

<http://www.igeme.com.tr/bae>

<http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf> ,12.04.2010

<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf> , 12.04.2010

<http://www.musavirlikler.gov.tr/.../IR/iran%20ulke%20profil.pdf>

[http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005f1\).doc](http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005f1).doc)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetaycfm.doc>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/IRQ/AYLIK%20RAPOR.doc>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm.doc>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yıllık%20Rapor.doc>

<http://www.tuik.gov.tr/GuncelSeri.do>

İgeme, **Mısır Ülke Raporu**, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Msr.pdf>

İktisat Yazıları, İşsizlik Üzerine 1, <http://iktisatyazilari.blogspot.com/2006/08/issizlik-uzerine-1.html>, 10 Mayıs 2010

Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik İlişkileri**, 2006, www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yıllık%20Rapor.doc

Öztürk, Nesli, **Birleşik Arap Emirlikleri**, İZTO, 2007, <http://izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-8056/BAE1.pdf>

Syria Central Bureau of Statistics <http://www.cbssyr.org>

The Economist Intelligence, **Country Profile Egypt**, 2005, <http://www.eiu.com>
21 Mart 2008

TÜİK, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?mthtmlcss&report=Metarp4.rdf&p_degisken=1746, 10 Mayıs 2010

Yüceol, Hüseyin Mualla, **Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi sorunu ve Türkiye'de Gerçek İşsizlik Oranı**, e- Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:12, No:244, 2005, <http://www.esosder.org/?sayfa=ozet&no=244>, 10 Mayıs 2010